

Program Rewitalizacji

Gminy Parysów

na lata 2016 – 2022

SPIS TREŚCI

SPIS TABEL	3
SPIS WYKRESÓW	4
SPIS MAP	4
1. Wstęp	5
2. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego	11
3. Diagnoza stanu Gminy Parysów. Czynniki i zjawiska kryzysowe oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	20
3.1. Sfera społeczna	22
3.1.1. Liczba ludności	22
3.1.2. Struktura ludności	23
3.1.3. Przyrost naturalny	26
3.1.4. Migracja	27
3.1.5. Główne przemiany społeczne	28
3.1.6. Charakterystyka zjawiska marginalizacji społecznej w Gminie Parysów – problem patologii społecznych oraz przestępczości. Pogłębiona diagnoza sfery społecznej.	29
3.1.7. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze społecznej	38
3.2. Położenie Gminy Parysów i zagospodarowanie przestrzenne	40
3.2.1. Położenie geograficzne i powiązania komunikacyjne	40
3.2.2. Sfera środowiskowa - zasoby środowiska przyrodniczego	44
3.2.3. Turystyka	45
3.2.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna	49
3.2.4.1. Podział przestrzenny Gminy – funkcje Gminy	49
3.2.4.2. Analiza tkanki mieszkaniowej Gminy	54
3.2.4.3. Infrastruktura społeczna	56
3.2.5. Sfera techniczna	60
3.2.5.1. Zasoby infrastruktury technicznej Gminy	60
3.2.5.2. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego oraz budynków użyteczności publicznej	62
3.2.6. Strefa ochrony konserwatorskiej	63
3.2.7. Główne problemy i wynikające z nich potrzeby w sferze środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej	65
3.3. Sfera gospodarcza	70
3.3.1. Struktura działalności gospodarczej	70
3.3.2. Obszary aktywności gospodarczej w Gminie	73
3.3.3. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze gospodarczej	74
4. Założenia Programu Rewitalizacji	77
4.1. Okres realizacji Programu Rewitalizacji	77
4.2. Zasięg terytorialny obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	77

4.3.	Uzasadnienie wyboru obszaru rewitalizowanego	89
4.4.	Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji)	90
4.5.	Cele rewitalizacji oraz kierunki działań	90
4.6.	Planowane podstawowe projekty rewitalizacyjne	94
4.7.	Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym	104
4.8.	Komplementarność i kompleksowość projektów rewitalizacyjnych	107
4.9.	Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji	113
5.	Indykatywne ramy finansowe - plan finansowy realizacji Programu Rewitalizacji w latach 2016 - 2022	114
6.	Mechanizmy włączania podmiotów i grup aktywnych na terenie Gminy w proces rewitalizacji	118
7.	System wdrażania Programu Rewitalizacji Gminy Parysów	119
8.	Sposoby monitorowania, oceny i promocja Programu Rewitalizacji	124

SPIS TABEL

Tabela 1:	Liczba ludności faktycznie zamieszkałej Gminę Parysów w podziale na płeć	22
Tabela 2:	Liczba mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (sołectwach) Gminy Parysów - stan na dzień 01.07.2016 r.	22
Tabela 3:	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Gminie Parysów	23
Tabela 4:	Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych z obszaru Gminy Parysów	24
Tabela 5:	Struktura zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie Parysów	25
Tabela 6:	Struktura bezrobotnych zarejestrowanych z obszaru Gminy Parysów w 2016 roku - udział w liczbie mieszkańców gminy ogółem	26
Tabela 7:	Ruch naturalny ludności w Gminie Parysów	26
Tabela 8:	Migracje na pobyt stały gminne wg typu i kierunku w Gminie Parysów (bd – brak danych)	28
Tabela 9:	Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2015 na obszarze Gminy, wg liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej	30
Tabela 10:	Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2015 na obszarze Gminy, wg liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej	30
Tabela 11:	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 wg miejscowości (sołectw)	31
Tabela 12:	Liczba osób w rodzinach korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 wg miejscowości (sołectw)	32
Tabela 13:	Wskaźniki społeczne – udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z tytułu danej przesłanki (negatywne zjawisko społeczne) na danym obszarze w liczbie ludności na danym obszarze w roku 2015	33
Tabela 14:	Struktura zarejestrowanych osób bezrobotnych z obszaru Gminy Parysów w 2016 roku wg. miejscowości – wskaźnik: udział osób zarejestrowanych z danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców tego obszaru	34
Tabela 15:	Liczba Niebieskich Kart w Gminie ogółem	35
Tabela 16:	Liczba Niebieskich Kart w Gminie w podziale na miejscowości (sołectwa)	35
Tabela 17:	Zbiorcza tabela podsumowująca wyniki analizy wskaźnikowej w sferze społecznej	37
Tabela 18:	Powierzchnia poszczególnych miejscowości (sołectw)	43
Tabela 19:	Pustostany na obszarze Gminy Parysów	51

Tabela 20: Zasoby mieszkaniowe w Gminie Parysów	54
Tabela 21: Zasoby mieszkaniowe wg form własności w Gminie Parysów w 2007 roku	55
Tabela 22: Mieszkania według okresu budowy budynku w Gminie Parysów	55
Tabela 23: Dzieci w wieku 3 - 6 lat objęte wychowaniem przedszkolnym w Gminie Parysów oraz w powiecie garwolińskim [%]	57
Tabela 24: Edukacja	57
Tabela 25 Budynki mieszkalne oraz budynki użyteczności publicznej w Gminie Parysów wg daty wybudowania oraz lokalizacji	62
Tabela 26: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)	70
Tabela 27: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sektorów własnościowych w 2015 roku w Gminie Parysów	71
Tabela 28: Zestawienie nowych podmiotów zarejestrowanych w Gminie w 2015 r. i w I połowie 2016 r.; wskaźnik – liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do ogólnej liczby ludności na danym obszarze w 2016 roku	72
Tabela 29 Zjawiska kryzysowe w Gminie Parysów	80
Tabela 30 Liczba mieszkańców oraz powierzchnia miejscowości (sołectw) w Gminie Parysów, stan na 01.07.2016 r.	83
Tabela 31: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania (dla poszczególnych projektów wskazano dwie możliwe ścieżki finansowania)	109
Tabela 32: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – sfery występowania i współwystępowania negatywnych zjawisk, wskazanie, na które sfery projekt oddziałuje	109

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Udział ekonomicznych grup wieku w liczbie ludności ogółem w Gminie Parysów [%]	23
Wykres 2: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Parysów	25
Wykres 3: Ruch naturalny ludności w Gminie Parysów	27
Wykres 4 Liczba rodzin oraz liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 w Gminie Parysów	29
Wykres 5: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)	70

SPIS MAP

Mapa 1 Mapa Gminy Parysów z podziałem na miejscowości (sołectwa)	21
Mapa 2: Powiaty i gminy województwa mazowieckiego z wyznaczonym powiatem garwolińskim	40
Mapa 3: Gmina Parysów w powiecie garwolińskim	41
Mapa 4: Położenie Gminy Parysów (obszar oznaczony jasnym kolorem czerwonym) względem większych jednostek terytorialnych	42
Mapa 5: Położenie Gminy Parysów w układzie drogowym	43
Mapa 6: Formy ochrony przyrody na obszarze Gminy Parysów	45
Mapa 7 Pustostany w centrum miejscowości Parysów	52
Mapa 8: Miejscowość Parysów	56
Mapa 9 Granice obszaru zdegradowanego w Gminie Parysów – linia zielona (linia niebieska to granice sołectw w Gminie)	81
Mapa 10 Granice obszaru rewitalizacji w Gminie Parysów – linia żółta (linia niebieska to granice sołectw w Gminie)	88
Mapa 11: Poglądowa mapa lokalizacji projektu rewitalizacyjnego: Przebudowa Rynku w Parysowie; pogrubioną linią zieloną oznaczono granice działek	98
Mapa 12: Poglądowa mapa lokalizacji projektu rewitalizacyjnego: Budowa szkolnego boiska sportowego; pogrubioną linią zieloną oznaczono granice działek	105

1. Wstęp

W zrównoważonym rozwoju krajów europejskich rewitalizacja traktowana jest jako metoda rozwiązywania problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. W krajach Unii Europejskiej główne cele gospodarki przestrzennej określone są w Europejskiej Karcie Zagospodarowania Przestrzennego, wyznaczając standardy przestrzenne odnośnie zapewnienia zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego we wszystkich regionach, poprawy jakości życia, odpowiedzialnego gospodarowania zasobami oraz racjonalnego wykorzystania terenów.

Tadeusz Kaczmarek w pracy „*Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich*” terminem „rewitalizacja” określa *planowe działania w celu zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej zdegradowanych obszarów miasta i w konsekwencji ich ożywienia gospodarczego i społecznego*.

Profesor Krzysztof Skalski tłumaczy pojęcie „rewitalizacja” jako *całość działań obejmujących program remontów, modernizacji i zabudowy przestrzeni publicznej, rewaloryzacji zabytków na wybranym obszarze w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym. Rewitalizacja jest połączeniem działań technicznych z programami ożywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązania problemów społecznych*.

Jeszcze trafniejsza definicja rewitalizacji została sformułowana przez dr Andreasa Billerta: *Rewitalizacja odnosi się do kompleksowego procesu odnowy obszaru zurbanizowanego, którego przestrzeń, funkcje i substancja uległy procesowi strukturalnej degradacji, wywołującej stan kryzysowy, uniemożliwiający lub znacznie utrudniający prawidłowy rozwój ekonomiczny i społeczny tego obszaru jak i zrównoważony rozwój całego miasta.*¹

Kluczowe w tej definicji jest stwierdzenie, że rewitalizacja to reakcja na **stan kryzysowy**, który przejawia się nie tylko w degradacji substancji, ale także – a nawet przede wszystkim – w degradacji funkcji i przestrzeni. A więc rewitalizacja to działania o charakterze naprawczym w sferze architektoniczno-urbanistycznej (substancja), społecznej i gospodarczej (funkcja) oraz ekologiczno-przestrzennej. A. Billert stwierdza wręcz:

*Rewitalizacja jest, więc odpowiedzią na stan kryzysowy obszaru miejskiego i obejmuje zespół kompleksowych działań, koordynowanych i zarządzanych przez sektor publiczny (gminę), opartych na aktywnej współpracy organów i instytucji polityczno-administracyjnych oraz podmiotów społecznych.*²

Wreszcie warto porównać przytoczone definicje z kolejną, sformułowaną przez Wojciecha Kłosowskiego:

Rewitalizacja oznacza ponowne ożywienie procesów społeczno-gospodarczych na obszarze, w którym procesy te zamarły. Obszary wymagające rewitalizacji to nie obszary wybrane pod kątem wartości zabytkowej, ale obszary o szczególnej kumulacji problemów społeczno-gospodarczych (w tym także najczęściej – remontowo-architektonicznych).

¹ Andreas Billert, Centrum staromiejskie w Żarach; problemy, metody i strategie rewitalizacji; Słubice 2004, s. 6

² Ibidem, s. 6

W historycznych miastach europejskich bardzo często obszarami takimi są najstarsze dzielnice miast, stanowiące zespoły zabytkowe. Jednak to nie zabytkowy charakter predystynuje je do rewitalizacji, ale właśnie szczególna kumulacja wielu problemów społecznych i gospodarczych w jednym miejscu³.

I dalej:

Rewitalizacja musi angażować zawsze wszystkich aktorów lokalnej sceny: władzę samorządową i różne służby publiczne, a z drugiej strony – biznes i organizacje obywatelskie, a wreszcie – samych mieszkańców⁴.

Widzimy więc, że cele rewitalizacji są usytuowane w sferze społeczno-gospodarczej i ekologiczno-przestrzennej, a działania infrastrukturalne i architektoniczno-urbanistyczne są tym celom podporządkowane (mają charakter narzędziowy); **nie jest więc rewitalizacją działanie wyłącznie remontowo-budowlane, które nie ma wskazanego celu społecznego, gospodarczego lub ekologiczno-przestrzennego.**

Tadeusz Kaczmarek zwraca uwagę, że działania rewitalizacyjne mają wymiar:

- przestrzenny – nowy wizerunek obszarów rewitalizowanych,
- funkcjonalny – nowe przeznaczenie terenu – nowe funkcje lub odrodzenie dawnych, ale często w nowym wymiarze jakościowym,
- gospodarczy – powstanie nowych impulsów rozwoju gospodarczego, rozwój istniejącej lub implantacja nowych działalności, rozbudzenie mechanizmów rynkowych (np. korzyści dla aglomeracji),
- społeczny – podniesienie poziomu życia, stworzenie lepszych warunków zamieszkania, pracy, komunikacji, korzystania z usług, wypoczynku,
- kulturowy – zharmonizowanie przestrzeni miejskiej, nadanie nowych wartości miejscom (obszarom), rozbudzenie tożsamości terytorialnej, poprawa wizerunku miasta.

Rewitalizacja to reakcja na kryzys, który obejmuje dany obszar i przejawia się w wielu dziedzinach na raz; **nie jest więc rewitalizacją działanie podejmowane poza obszarem kryzysowym** (stąd kluczowe znaczenie trafnego wyznaczenia obszaru do rewitalizacji).

Rewitalizacja musi być realizowana w formie **współpracy** zróżnicowanych partnerów lokalnych: zarówno sektora publicznego (z reguły – gminy), jak i lokalnych przedsiębiorców oraz sektora pozarządowego, a często także innych partnerów (miejscowych uczelni, policji itp.); **nie jest więc rewitalizacją program nieuwzględniający zaangażowania partnerów prywatnych: zarówno komercyjnych jak i niekomercyjnych.**

Rewitalizacja ma charakter kompleksowy, jest zawsze planem wielowątkowych, wzajemnie wzmacniających się (synergicznych) działań zmierzających do wywołania jakościowej zmiany na całym wyznaczonym obszarze, w tym zawsze – zmiany negatywnego wizerunku tego obszaru; **nie**

³ Wojciech Kłosowski, *Metodologiczne problemy rewitalizacji obszarów miejskich w kontekście poddziałania 3.3.1. ZPORR*, Bielsko-Biała 2004, s. 2

⁴ Ibidem, s. 3

jest więc rewitalizacją lista (choćby obszerna) naprawczych działań punktowych, niepowiązanych ze sobą i nieukładających się w spójny, całościowy program.

Według definicji legalnej, *rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.*⁵

Podstawowym celem tego procesu (regulacji planistycznych, strategicznych i prawnych oraz zintegrowanych zachowań) jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji, co pozwoli na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego.

Niniejszy dokument implementuje założenia i cele *Strategii Rozwoju Gminy Parysów na lata 2016 - 2022*, w szczególności skupiając się na zagadnieniach z zakresu rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Gminie.

W przygotowanie programu rewitalizacji zaangażowana została społeczność lokalna, umożliwiono szeroką partycypację społeczną. W działaniach przygotowujących PR zaproponowano model partycypacyjny, angażujący przedstawicieli lokalnych społeczności, środowiska gospodarczego, organizacji pozarządowych, mieszkańców Parysowa oraz ekspertów. Konieczne wydaje się nawiązanie dialogu z szerokim kręgiem interesariuszy oraz przeprowadzenie transparentnego procesu konsultacji społecznych. Również etap wdrażania, realizacji i monitorowania programu oparty będzie na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym w szczególności mieszkańcami obszarów rewitalizowanych i innymi ich użytkownikami.

W ramach prac nad dokumentem zaplanowano następujące narzędzia partycypacji społecznej:

- spotkania z konsultantem, na których przedstawiciele lokalnej społeczności poznają problematykę rewitalizacji, będą mogli rozmawiać o mocnych i słabych stronach Gminy, kluczowych problemach, jakie występują na obszarach wybranych do rewitalizacji, kierunkach rozwoju tych obszarów, wstępnych propozycjach zadań i projektów odpowiadających na zdiagnozowane problemy; konsultacje społeczne umożliwiające wniesienie uwag oraz propozycji projektów;
- badania sondażowe z mieszkańcami - na stronie internetowej Gminy zamieszczony został formularz konsultacyjny, którą mogli wypełnić wszyscy, którzy chcieliby przyczynić się do poprawy wizerunku Gminy. Urząd Gminy udostępnił także formy komunikacji umożliwiające zgłaszanie uwag oraz sugestii dotyczących proponowanych do realizacji projektów;
- wyłożenie do publicznego wglądu PR, raportów z realizacji – umożliwi mieszkańcom zapoznanie się z obszarami zdegradowanymi i rewitalizowanymi, problemami jakie występują na terenie Gminy, działaniami jakie będą realizowane i stopniem realizacji PR.

Program Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 – 2022 powstał w procesie społecznej partycypacji oraz partnerskiej debaty, z wykorzystaniem wniosków płynących z rozmów przeprowadzonych z jednostkami podległymi Urzędowi Gminy, opracowań eksperckich oraz przede

⁵ Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777).

wszystkim na podstawie prowadzonych z mieszkańcami (w tym przedsiębiorcami i rolnikami) rozmów oraz konsultacji. Mieszkańcy Gminy Parysów wyrazili potrzebę przeprowadzenia procesu rewitalizacji w Gminie oraz chęć do wzięcia czynnego udziału w proponowanych działaniach. Lokalna społeczność uznała, że realizacja procesu rewitalizacji przyczyni się do ożywienia społeczno-gospodarczego obszaru zdegradowanego Gminy, jednocześnie wzmacniając pełnione przez ten obszar funkcje. Mowa przede wszystkim o wzmocnieniu i polepszeniu funkcji mieszkaniowych, ale także gospodarczych, kulturowych, wypoczynkowych (w tym rekreacji i sportu) oraz turystycznych.

Prace nad Programem są koordynowane przez Urząd Gminy w Parysowie i prowadzone w oparciu o następujące zasady:

Zintegrowane podejście – wszelkie projekty realizowane w ramach Programu muszą być spójne i skoordynowane z innymi politykami Gminy na obszarze zdegradowanym. To oznacza, że wyjście obszaru z kryzysu będzie możliwe wyłącznie na skutek ich łącznej realizacji w tym samym czasie.

Długi horyzont czasowy – przyjęto okres 2016 – 2022, aby odnieść się do realiów planowania średniookresowego rozwoju kraju (*Strategia Rozwoju Kraju 2020*) i Gminy Parysów oraz projektu *Narodowego Planu Rewitalizacji do 2022 roku*, co pozwala na kompleksową realizację projektów w celu stworzenia warunków dla wyjścia obszaru z kryzysu oraz wykorzystania instrumentów proponowanych na szczeblu krajowym.

Koncentracja zadań i działań na głównych obszarach problemowych, wskazanych w uspołecznionych diagnozach, w priorytetowym obszarze kryzysowym.

Zasada spójności – zasada nakazująca spójność z zewnętrznymi i wewnętrznymi dokumentami o charakterze strategicznym i planistycznym.

Nakierowanie na cel, charakteryzujące się koncentracją spójnych, kompleksowych i wzajemnie uzupełniających się celów. Wszelkie projekty w Programie realizują cele, którym przyporządkowane są określone wskaźniki, przy zastosowaniu tylko obiektywnych i weryfikowalnych mierników i metod badawczych dostosowanych do lokalnych uwarunkowań.

Zasada partycypacji – zasada oznaczająca podejście powiązane z szerokim zakresem interwencji, polegające na zaangażowaniu różnych partnerów publicznych i społecznych, nie tylko na etapie przygotowania Programu poprzez konsultacje, ale również poprzez wspólną realizację projektów. W ten sposób program ma stanowić zaproszenie do współpracy skierowane do wszystkich, którzy pragną działać na rzecz wychodzenia obszaru z kryzysu.

Zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju, oznaczająca taki rozwój, który zapewni sprawiedliwe zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa bez naruszania możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, przy zapewnieniu ochrony i zachowania zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz uwzględnieniu struktury demograficznej społeczeństwa.

Niniejszy dokument przygotowano w oparciu o *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020⁶*, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r. (dalej: „Wytyczne...”). Program zawiera wskazane w załączniku do *Wytycznych* odpowiednie cechy i elementy,

⁶ W dalszej części dokumentu: „Wytyczne ...”

w szczególności zaś spełnia wymagania zawarte w punkcie 5 Załącznika, stanowiącego o minimalnej zawartości (elementach) programu rewitalizacji.

Przedmiotowy *Program Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 - 2022* (dalej PR) odznacza się kompleksowością - uwzględnia projekty rewitalizacyjne współfinansowane ze środków EFRR, EFS, FS, innych publicznych (np. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Powiatowy Urząd Pracy w Garwolinie oraz prywatnych). Dzięki temu, że składa się z kilku różnorodnych projektów warunkuje kompleksowość interwencji.

Program dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju Gminy Parysów, obejmujących całość obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych.

Zwrócono uwagę na występowanie na obszarze zdegradowanym stanu kryzysowego, który spowodowany jest koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (sfera społeczna), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

1) gospodarczej – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub

2) środowiskowej – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub

3) przestrzenno-funkcjonalnej – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych, lub

4) technicznej – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Program odznacza się również komplementarnością zawartych w nich projektów w różnych wymiarach (zgodnie z „Wytocznymi ...” projekty odznaczają się komplementarnością: przestrzenną, problemową, proceduralno-instytucjonalną międzyokresową oraz źródeł finansowania).

Opracowanie programu rewitalizacji przebiega wg następujących faz:

Pierwszy etap prac to faza diagnozowania stanu obecnego Gminy Parysów ze szczególnym uwzględnieniem problemów rewitalizacji. W ramach diagnozowania zinwentaryzowano liczne dane statystyczne oraz informacje z różnych jednostek gminnych, których analizy dokonał Zespół ekspercki identyfikując problemy będące podstawą określenia obszaru wskazanego do rewitalizacji.

Drugi etap prac to faza wyboru obszaru rewitalizacji. Wybór obszaru został dokonany na podstawie wielokryterialnej analizy uwzględniającej problemy społeczne, gospodarcze, środowiskowe oraz przestrzenne, w tym również środowisko kulturowe i atrakcyjność turystyczną. Dokonano analizy danych udostępnionych przez: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie, Urząd Gminy w Parysowie. Przeprowadzona analiza umożliwiła wskazanie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Gminie Parysów.

Etap trzeci to faza planowania działań na obszarze rewitalizowanym, która składa się z identyfikacji celów rewitalizacji, planowania działań i harmonogramu ich realizacji, określenia budżetu dla Programu. Planowanie działań objęło identyfikację projektów społecznych i infrastrukturalnych poprzez zgłaszanie propozycji przez interesariuszy, przedstawicieli różnych środowisk lokalnych jak organizacje pozarządowe.

Czwarty etap prac to faza konsultacji społecznych poprzez: udostępnienie do wglądu projektu Programu Rewitalizacji w siedzibie Urzędu Gminy w Parysowie na stronie internetowej Urzędu. Fazę kończy analiza wniosków i uwag zawierająca wskazania do wprowadzenia zmian w projekcie dokumentu.

Etap piąty to opracowanie dokumentu końcowego uwzględniającego wnioski i uwagi zgłoszone w trakcie konsultacji społecznych.

Mając na uwadze powyższe stwierdza się, iż zadaniem Programu jest stworzenie skutecznych narzędzi, które pozwolą na sprawniejsze wyprowadzanie obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego. Efektem wejścia w życie uchwały w sprawie przyjęcia *Programu Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 - 2022* będzie funkcjonowanie kompleksowych ram strategicznych oraz wytyczenie komplementarnych i zintegrowanych interwencji dla prowadzenia poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.

2. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno-społeczno-gospodarczego

Program Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 – 2022 musi pozostawać zgodny w swoich założeniach z dokumentami strategicznymi Gminy. Poniżej przedstawiono zapisy o tym mówiące.

Strategia Rozwoju Gminy Parysów na lata 2015 - 2022

Przedmiotowy PR sprzyja realizacji celów określonych w strategii rozwoju Gminy:

Głównym celem rozwoju Gminy Parysów jest: *Zapewnienie mieszkańcom wysokiego poziomu życia poprzez rozwój sfery gospodarczej, społecznej, tworzenie przyjaznych warunków zamieszkania.*

Program Rewitalizacji będzie realizował cel główny Strategii. Wizja Programu brzmi: *Integracja i rozwój - Parysów miejscem wzmocnionych więzi społecznych, gospodarczych i ożywionej przestrzeni publicznej.* Wizja ta wpisuje się w cel główny Strategii.

Poniżej przedstawiono cele Strategii, które będą realizowane w ramach przedmiotowego PR. Cele Programu Rewitalizacji przyporządkowano odpowiednim celom Strategii. Przy celach Strategii w nawiasie podano numer strony dokumentu.

Strategia	Program Rewitalizacji
CEL STRATEGICZNY I (str. 72 – 73) Rozwój przedsiębiorczości oraz wsparcie sektora rolniczego a. inwestycje w infrastrukturę techniczną (głównie infrastrukturę drogową, wodno-kanalizacyjną), b. kształtowanie w społeczności Gminy postaw przedsiębiorczych ze szczególnym uwzględnieniem kobiet,	<i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego <i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji
Cytat ze strategii: „Wspieranie przedsiębiorczości jest jednym z podstawowych celów Gminy. Zwiększenie liczby firm to zwiększenie ilości miejsc pracy i średnich dochodów gospodarstw domowych. Dobrze rozwinięty sektor gospodarczy sprawia, że mieszkańcy nie migrują w poszukiwaniu pracy do innych miast/miejscowości czy za granicę. Rozwój gospodarczy bezpośrednio	

wpływa na rozwój społeczny i lepsze warunki życia mieszkańców. (...)

Koniecznością jest również promocja lokalnej gospodarki. We współpracy z organizacjami pozarządowymi (m.in. Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Forum Powiatu Garwolińskiego”), Gmina Parysów zamierza wspierać osoby dążące do prowadzenia własnej działalności gospodarczej oraz istniejących już przedsiębiorców. Planuje się, aby osoby te uzyskiwały wsparcie w postaci szkoleń, doradztwa, połączonych systemów promocji lokalnej gospodarki.

(...) Zamierza się również wdrażać programy przekwalifikowujące osoby odchodzące z rolnictwa, tak aby umożliwić im aktywność zawodową również poza sektorem rolniczym. Niezwykle ważnym elementem Strategii jest tworzenie powiązań korporacyjnych w skali mikro.”

CEL STRATEGICZNY II (str. 73 – 74)

Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy

a. wsparcie dla grup marginalizowanych,

b. walkę z nałogami i patologiami,

c. ochronę zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców,

d. rozwój infrastruktury technicznej i społecznej.

Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji

Kierunek działania: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji

Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji

Kierunek działania: Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego

Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów

Kierunek działania: Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego oraz wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców;

Cytat ze strategii: „W ramach celu II planuje się w szczególności wsparcie osób z grup marginalizowanych. Konieczna jest pomoc skierowana ku osobom ubogim, starszym, chorym, niepełnosprawnym, ale również osobom bezrobotnym. Dla osób bezrobotnych organizowane będą kursy dokształcające i specjalne poradnictwo zawodowe. Każda inwestycja Gminy prowadzić będzie również do wyrównania szans dla osób niepełnosprawnych.

Należy kontynuować działania polegające na udzielaniu wsparcia rodzinom, w których występuje problem alkoholizmu czy przemocy domowej. Nie można dopuścić do sytuacji, kiedy dzieci będą powielać negatywne zachowania swoich opiekunów i dziedziczyć szkodzące ich dalszemu rozwojowi wzorce. Czym wcześniej podjęte zostaną działania profilaktyczne i pomocowe, tym mniejsze ryzyko powstawania patologii społecznych w kolejnych pokoleniach.

Dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży, ale również w celu zwiększenia aktywności w życiu kulturowym dorosłych mieszkańców Gminy, konieczne jest tworzenie miejsc spotkań, zabawy i rekreacji, ale również aktywności fizycznej. Możliwość realizacji pasji dzieci (zarówno tych związanych z nauką jak i sportem), będzie mieć pozytywny wpływ na ich dalsze wychowanie oraz proces kształcenia się. Ważne staje się utworzenie stadionu gminnego i miejsc rekreacji w poszczególnych miejscowościach. Uchroni też w znacznej mierze od popadania w nałogi oraz szukania akceptacji w grupach osób korzystających z używek.

Planuje się także wdrażać na obszarze Gminy programy rehabilitacyjno-sportowe dla osób ze wszystkich grup wiekowych w celu niwelowania problemu wad postawy. Wady te stanowią szczególne zagrożenie dla dzieci i młodzieży, które wolny czas spędzają głównie oglądając telewizję, przesiadując przed komputerem, czy korzystając ze smartfonów.”

CEL STRATEGICZNY III (str. 74 – 75)

Ochrona środowiska przyrodniczego,
zwiększenie efektywności energetycznej i
kształtowanie ładu przestrzennego
a. zachowanie stanu otaczającego środowiska naturalnego,
b. poprawę jakości powietrza atmosferycznego,
c. poprawę efektywności energetycznej
budynków publicznych i prywatnych,
d. dbanie o ład przestrzenny miejscowości,
e. poprawę zdrowotności mieszkańców.

Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji
Kierunek działania: Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego

Cytat ze strategii: „W dalszym ciągu w Gminie realizowane będą inwestycje chroniące środowisko naturalne w tym lasy, cieki wodne, łąki, zwierzęta. Tereny cenne będą wspierane poprzez zmniejszenie wywieranej na nie presji człowieka. Prowadzone będą działania polegające na budowie sieci kanalizacyjnej, konieczna jest przebudowa ciągów drogowych, chodników, miejsc parkingowych.

Warunkiem koniecznym poprawy jakości środowiska oraz zachowania krajobrazu będzie zwiększenie świadomości mieszkańców Gminy. Każdy mieszkaniec ma rozumieć dlaczego prowadzone są działania dla ochrony środowiska naturalnego i samemu współdziałać w celu ochrony własnego miejsca do życia.”

CEL STRATEGICZNY IV (str. 75 – 76) Odnova i rozwój miejscowości wiejskich w oparciu o lokalne zasoby, tradycje podniesienie jakości życia mieszkańców,	<i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji <i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego <i>Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów</i> Kierunek działania: Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego oraz wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców
Cytat ze strategii: „W latach 2016 – 2022 kontynuowany będzie program odnowy wsi. Jest to niezwykle ważny element jej rozwoju, ponieważ przewiduje aktywizację mieszkańców w celu włączenia ich w planowanie rozwoju własnych miejscowości. Mieszkańcom pozostawiono możliwość decydowania o przestrzeni, programach. Ich pomysły i kreatywność mają być wspierane i wykorzystywane dla realizacji celów Strategii. Odnova wsi polegać będzie na kształtowaniu przestrzeni miejscowości wiejskich. Każda wieś w Gminie ma być miejscem przyjaznym i dobrym do życia. Chodniki, place zabaw, boiska, kwietniki mają tworzyć spójny wyraz każdej miejscowości. Rewitalizacji wymaga również rynek w samej miejscowości Parysów. Ważne jest jednocześnie odniesienie do lokalnych tradycji, obrzędów. Odnova wsi to również dbałość o małe kapliczki, zabytkowe kościoły, zagrody. Świadczą one o wielowiekowej historii każdej z miejscowości. W procesie odnowy wsi nie może zabraknąć dzieci i młodzieży. Starsi mieszkańcy muszą przekazać tradycje i zwyczaje najmłodszym mieszkańcom Gminy. Dzieci i młodzież również powinny być aktywnie włączane w kreowanie własnej przestrzeni do zabawy czy rekreacji. Tym samym staną się odpowiedzialne za tworzoną przez nie przestrzeń.(...)”	

Program Rewitalizacji wpisuje się w Strategię, projektem rewitalizacyjnym ujętym w niniejszym PR oraz w Strategii jest Przebudowa Rynku w Parysowie (opis projektu w Strategii - strona 83). Dokumenty są również ze sobą spójne w zakresie odnoszącym się do boiska sportowego. W przedmiotowym PR wskazano na konieczność realizacji projektu pn. Budowa szkolnego boiska

sportowego, który znajduje odpowiednik w Strategii – jest to projekt pn. Budowa szkolnych boisk sportowych (opis projektu na stronie 89 Strategii).

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Parysów

Plan działań na rzecz niskoemisyjnej gospodarki w Gminie Parysów został opracowany w perspektywie do 2020 r. Dla każdego z planowanych działań wskazano zakres odpowiedzialności, harmonogram w odniesieniu do lat, oszacowano koszty realizacji przedsięwzięć, wskazano możliwe źródła finansowania i przyjęto wskaźniki monitorowania realizacji założonych celów. W ramach Planu wskazano działanie inwestycyjne w sektorze publicznym: 13.1.2. Modernizacja i rozbudowa oświetlenia ulicznego (strona 60 PGN). Zadanie obejmuje:

- modernizację oświetlenia ulicznego na energooszczędne,
- rozbudowę oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem energooszczędnych lamp oświetleniowych,
- wykorzystanie OZE do oświetlania lamp,
- montaż urządzeń do inteligentnego sterowania oświetleniem.

W przedmiotowym PR w ramach projektu rewitalizacyjnego pn. *Przebudowa Rynku w Parysowie*, zaplanowano m.in. prace związane z oświetleniem w obszarze Rynku w Parysowie. PR wpisuje się zatem w zapisy PGN.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Parysów na lata 2016-2022

Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXVI/138/2016 Rady Gminy w Parysowie z 28 grudnia 2016 r.

Przedmiotowy PR, w tym określona w nim wizja jest spójny z misją przedstawioną w Strategii (str. 66), o brzmieniu: *Parysów gminą zharmonizowanego i intensywnego rozwoju, we wszystkich dziedzinach życia, przeciwdziałającą wykluczeniu społecznemu*. Zarówno w wizji jak i misji mowa jest o integracji i rozwoju we wszystkich sferach i dziedzinach życia.

Poniżej przedstawiono cele Strategii, w które wpisują się cele przedmiotowego PR.

Strategia (str. 68 – 71)		Program Rewitalizacji
CEL STRATEGICZNY 1	OCENA I DIAGNOZA SYSTEMU WSPARCIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji Kierunek działania: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze
PROGRAM OPERACYJNY 1.1	INTEGRACJA SPOŁECZNA	
	Diagnoza potrzeb ludzi niepełnosprawnych oraz dążenie do ich zaspokojenia	
	Podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków niepełnosprawności	
	Propagowanie aktywnego i zdrowego stylu życia	
	Umożliwienie dostępu do kształcenia ustawicznego, rozwijanie i podtrzymywanie zainteresowań osób starszych	

PROGRAM OPERACYJNY 1.2	DIAGNOZA POTRZEB LUDZI STARSZYCH, SAMOTNYCH I CHORYCH	rewitalizacji
	Wykorzystanie potencjału ludzi starszych	
	Mobilizowanie osób starszych, samotnych, i chorych różnych formach życia społecznego	
	Wykorzystanie zewnętrznych środków finansowych do realizacji projektów skierowanych do osób starszych i przewlekle chorych (również z zaburzeniami psychicznymi)	
	Inicjonowanie kampanii na rzecz podnoszenia poziomu wiedzy i społecznej akceptacji osób starszych i chorych.	
CEL STRATEGICZNY 2	WSPARCIE RODZINY I DZIECKA W ŚRODOWISKU LOKALNYM	<i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji <i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i> Kierunek działania: Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego
PROGRAM OPERACYJNY 2.1	Reintegracja rodziny poprzez wsparcie rodzin w prawidłowym wypełnianiu funkcji rodzicielskiej	
	Promowanie i wspieranie aktywności sportowej, kulturalnej, artystycznej wśród dzieci i młodzieży oraz rodzinnego spędzania wolnego czasu	
PROGRAM OPERACYJNY 2.2	Rozwój systemu zapewniającego prawidłowe warunki do życia i rozwoju dzieciom i młodzieży zgodnie z ich potrzebami i przysługującymi im prawami	
	Tworzenie i wdrażanie programów w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży Działania w kierunku organizacji alternatywnych form spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież	

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Parysów

Obecnie obowiązuje Studium z 2010 roku, Gmina oczekuje na zatwierdzenie nowego dokumentu przez nadzór prawny Wojewody

Zgodnie z projektem nowego dokumentu i zawartymi w nim kierunkami zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, jednym z obszarów funkcjonalnych będącym przedmiotem polityki przestrzennej gminy Parysów jest:

Kategorie obszarów	Główne cele polityki przestrzennej	Główne
--------------------	------------------------------------	--------

makro-przestrzennych		ogniwa sieci osadniczej
STREFA C. Strefa rozwoju funkcji osadniczych usługowych i produkcyjnych . Strefa obejmuje środkową część gminy z Parysowem jako głównym ośrodkiem gminnym oraz tereny przy głównych szlakach komunikacyjnych tj. dr wojewódzkiej oraz drogach powiatowych nr: 3114W i 2246W.	W strefie C dominować będzie rozwój funkcji usługowych i produkcyjnych oraz mieszkaniowej w osadnictwie skoncentrowanym. Funkcją uzupełniającą będzie produkcja rolna prowadzona w indywidualnych gospodarstwach rolnych. W zakresie gospodarki rolnej działania w strefie zmierzać powinny do zwiększania arealów gospodarstw, tworzenia gospodarstw rodzinnych lub zespołowych. Intensyfikacja produkcji rolnej powinna być prowadzona w zgodzie z zasadami ekorozwoju.	1. Parysów 2. Choiny 3. Łukówiec 4. Stodzew 5. Wola Starogrodzka 4. Poschła

Jak wskazuje *Synteza Uwarunkowań Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Parysów*, jednym z najważniejszych zewnętrznych determinantów rozwoju Gminy jest ranga miejscowości Parysów jako gminnego wielofunkcyjnego ośrodka obsługi mieszkańców. W miejscowości Parysów, która posiadała w przeszłości prawa miejskie zachował się miejski układ urbanistyczny w postaci dużego rynku z kościołem i ulicami rozchodzącymi się od rynku. Miejscowość ta jest ośrodkiem gminnym o największej liczbie mieszkańców oraz największej intensywności zabudowy, w której koncentrują się usługi o charakterze lokalnym.

Wśród celów zagospodarowania przestrzennego, w które wpisuje się przedmiotowy PR można wymienić:

- Rozwój mieszkalnictwa i działalności gospodarczej
- Stworzenie podstaw obsługi turystyki i wypoczynku w gminie ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki,
- Uporządkowanie funkcjonalno - przestrzenne i estetyczne zabudowy - poprawa wizerunku wsi,
- Poprawa jakości życia mieszkańców na terenach wiejskich poprzez unowocześnianie i dalszą rozbudowę infrastruktury społecznej, w tym: opieki medycznej, szkolnictwa, opieki społecznej,
- Modernizacja i uzupełnienie układu komunikacyjnego
- Modernizacja i uzupełnienie infrastruktury technicznej

Generalna koncepcja przekształceń i rozwoju struktury przestrzennej gminy, w którą wpisuje się przedmiotowy PR zakłada:

- rozwój mieszkalnictwa i działalności gospodarczej,
- rozwój usług dla mieszkańców i obsługi ruchu turystycznego,
- unowocześnienie i rozbudowa infrastruktury technicznej, głównie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, a także: gazowniczej, ciepłowniczej i drogowej,
- unowocześnianie i dalsza rozbudowa infrastruktury społecznej, w tym: opieki medycznej, szkolnictwa, opieki społecznej,
- rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki.

Kierunki rozwoju powinny zmierzać do utrzymania funkcji rolniczej jako funkcji wiodącej, wraz z rozwojem funkcji usługowych i przemysłowych w głównych ośrodkach osadniczych oraz rozwojem funkcji turystyczno-wypoczynkowych jako uzupełniającej.

Przedmiotowy PR, jego cele oraz projekty rewitalizacyjne wpisują się w zapisy Studium. Zachodzi zbieżność z następującymi celami PR:

Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji

Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego

Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów

Kierunek działania:

Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego oraz wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców;

Plan Odnowy Miejscowości Parysów (POM)

Przedmiotowy PR wpisuje się w wizję rozwoju miejscowości Parysów i zadania służące jej realizacji. PR jest zbieżny z następującymi celami dalszego rozwoju miejscowości określonymi w POM (strony 15 - 18):

- a) cel nadrzędny - poprawa warunków życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi pomiędzy działalnością gospodarczą a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- b) cele społeczne:
 - poprawa jakości życia mieszkańców (standardu zamieszkania, poziomu usług),
 - aktywizacja zatrudnienia;
- c) cele gospodarcze:
 - rozwój turystyki i wypoczynku, rozwój usług związanych z obsługą ludności, rolnictwa oraz turystyki i wypoczynku;
- d) cele przyrodnicze: ochrona walorów środowiska przyrodniczego (lasów, dobrych gleb, wód powierzchniowych i podziemnych, powietrza atmosferycznego);
- e) cele kulturowe: zachowanie cennych zasobów dziedzictwa kulturowego (układów urbanistycznych, zabytków architektury i ich ekspozycji, stanowisk archeologicznych);
- f) cele przestrzenne: kształtowanie ładu przestrzennego, w szczególności rynku i jego otoczenia.

Cele społeczne

Osiąganiu wymienionych celów służy realizacja następujących zadań (numeracja zgodna z POM):

1. Poprawa warunków życia:

- przygotowanie terenów pod niezbędną infrastrukturę techniczną, budownictwo mieszkaniowo-usługowe i działalność gospodarczą

2. Podniesienie poziomu wykształcenia poprzez:

- doskonalenie bazy dydaktycznej szkoły podstawowej i gimnazjum

3. Oddziaływanie na aktywizację zatrudnienia poprzez:

- tworzenie warunków do inwestowania

5. Wzmocnienie tożsamości kulturowej poprzez:

- ochronę historycznej struktury przestrzennej, obejmującej zwłaszcza rynek

Rozwój gospodarczy

Cele te będą realizowane poprzez wykonanie następujących zadań (numeracja zgodna z POM):

1. Umocnienie istniejących oraz stworzenie nowych podmiotów. Służą temu:

- rozbudowa infrastruktury technicznej,

- promocja walorów gospodarczych gminy,

4. Wspieranie różnych form pozarolniczej działalności produkcyjnej i usługowej. Należą do nich:

- agroturystyka,

- handel i gastronomia,

- inne usługi np. budowlane, transportowe, mechanika pojazdowa;

5. Poprawa efektywności gospodarstw rolnych. Wymaga ona:

- stałego doradztwa na rzecz rolników, zwłaszcza w zakresie agroturystyki i rolnictwa ekologicznego,

- stworzenia warunków do różnych form kształcenia rolników,

Rozwój turystyki

Osiągnięcie tego celu wymaga wykonania następujących zadań (numeracja zgodna z POM):

1. Tworzenie warunków dla realizacji inwestycji związanych z obsługą ruchu turystycznego poprzez:

- wyznaczenie miejsc pod parkingi dla turystów zmotoryzowanych,

6. Utrzymanie porządku na obszarach koncentracji ruchu turystycznego. Wymaga to:

- utrzymania pojemników do gromadzenia odpadów,

- budowy ogólnodostępnych sanitariatów,

W cele i zdania POM wpisują się zatem we wszystkie cele zapisane w PR:

Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji

Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru oraz ochrona środowiska naturalnego;

Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów

Kierunek działania:

Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego oraz wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców;

❖ PROJEKTY

Przebudowa Rynku w Parysowie
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa
Budowa szkolnego boiska sportowego

Spójne są one z następującymi projektami wymienionymi w POM (strony 19 – 20):

- Przebudowa płyty Rynku w Parysowie
- Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie całej gminy (na bardziej energooszczędne)
- Budowa zespołu boisk sportowych w miejscowości gminnej Parysów

3. Diagnoza stanu Gminy Parysów. Czynniki i zjawiska kryzysowe oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

W ramach Programu Rewitalizacji Gminy Parysów przeprowadzono diagnozę wszystkich sfer wymienionych w *Wytucznych*, a zatem sfery: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej. W szczególności przeprowadzono pogłębioną analizę kwestii społecznych, dla określenia potrzeb podjęcia działań o charakterze społecznym. Dzięki tak szerokiej analizie możliwe stało się wyodrębnienie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Pozwala to na podniesienie skuteczności i trwałości wskazanych w dalszej części Programu projektów rewitalizacyjnych oraz wskazuje możliwość partycypacji mieszkańców we współdecydowaniu o obszarze objętym rewitalizacją.

Diagnoza stanu Gminy Parysów została przeprowadzona w oparciu o dane ogólnodostępne, ale również w oparciu o dane otrzymane z: Urzędu Gminy w Parysowie, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Parysowie. Pozyskanie danych wiązało się z ogromem pracy włożonej przez przedstawicieli każdej z instytucji, albowiem na co dzień tego rodzaju informacje nie są archiwizowane w sposób szczegółowy. Ponieważ, nie każdy problem można było przedstawić za pomocą danych liczbowych, w poszczególnych fragmentach Programu Rewitalizacji umieszczono także opisy zjawisk, jakie zaobserwowano podczas przeprowadzonej wizji lokalnej, wykorzystano również informacje uzyskane podczas prowadzonych konsultacji społecznych. W trakcie tworzenia Programu nieocenioną wartość stanowiła wiedza oraz doskonała znajomość specyfiki Gminy oraz problemów jej

mieszkańców, posiadana przez pracowników Urzędu Gminy w Parysowie, którzy na co dzień zmagają się z problemami lokalnej społeczności.

Diagnoza opisuje sytuację Gminy Parysów w sferach kolejno: społecznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej oraz gospodarczej. Dla każdej ze sfer, za pomocą udostępnionych i zebranych danych przedstawiono najpierw dane ogólne dotyczące całej Gminy Parysów, a następnie postarano się – również dla każdej ze sfer - jak najdokładniej zobrazować panującą w niej sytuację, za pomocą danych bardziej szczegółowych (dane liczbowe oraz opis obserwacji poczynionych podczas wizji lokalnej). Dodatkowo przeprowadzono pogłębioną diagnozę sfery społecznej. Na potrzeby diagnozy wyznaczono porównywalne jednostki przestrzenne, są to miejscowości wiejskie w Gminie (sołectwa): Stodzew, Wola Starogrodzka, Choiny, Łukówiec, Parysów, Słup, Starowola, Żabieniec, Poschła oraz Kozłów (w jego ramach jako obręb geodezyjny funkcjonuje obszar Górki Kolonia).

Mapa 1 Mapa Gminy Parysów z podziałem na miejscowości (sołectwa)

3.1. Sfera społeczna

W rozdziale tym zgodnie z „Wytocznymi ...” przeprowadzono szczegółową i pogłębioną analizę kwestii społecznych, w tym m.in.: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości i poziomu edukacji.

3.1.1. Liczba ludności

W latach 2005 – 2015 liczba ludności w Gminie Parysów kształtowała się na podobnym poziomie. Największe zarejestrowane odchylenia to 4055 mieszkańców w 2013 roku oraz 4136 mieszkańców w roku 2009. W 2015 roku Gminę zamieszkiwało 4106 osób. Do 2007 roku niewielką przewagę liczebną stanowiły kobiety, zaś w kolejnych okresach rejestrowano więcej mężczyzn. Zależności te przedstawia tabela poniżej.

Tabela 1: Liczba ludności faktycznie zamieszkałej Gminę Parysów w podziale na płeć

	ogółem	kobiety	mężczyźni
2005	4082	2047	2035
2006	4092	2051	2041
2007	4113	2061	2052
2008	4123	2060	2063
2009	4136	2068	2068
2010	4129	2056	2073
2011	4097	2039	2058
2012	4061	2015	2046
2013	4055	2020	2035
2014	4102	2041	2061
2015	4106	2048	2058

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Poniżej zaprezentowano liczbę mieszkańców w poszczególnych miejscowościach Gminy Parysów - stan na dzień 01.07.2016 r. Najbardziej zaludnionym obszarem jest miejscowość gminna Parysów.

Tabela 2: Liczba mieszkańców w poszczególnych miejscowościach (sołectwach) Gminy Parysów - stan na dzień 01.07.2016 r.

miejscowość	liczba ludności
Choiny	615
Kozłów	226
Łukówiec	333
Parysów	1 081
Poschła	157
Słup	235
Starowola	425
Stodzew	274
Wola Starogrodzka	630
Żabieniec	189
Razem	4 165

Źródło: Dane: Urząd Gminy Parysów.

3.1.2. Struktura ludności

❖ EKONOMICZNE GRUPY WIEKU

W strukturze wieku ludności wyróżnia się trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 18 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Przedstawiony powyżej podział ludności względem grup wiekowych obowiązuje dla danych do 2013 roku. Od 2013 roku powszechny wiek emerytalny w Polsce ulega wydłużeniu – docelowo do 67 lat (zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn). Zmianie ulegnie zatem struktura ludności względem ekonomicznych grup wieku (zwiększy się odsetek osób w wieku produkcyjnym). Liczbę ludności w Gminie Parysów wg ekonomicznych grup wieku przedstawia tabela poniżej.

Tabela 3: Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Gminie Parysów

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
wiek przedprodukcyjny	1102	1102	1088	1064	1064	1020	982	957	940	944	944
wiek produkcyjny	2297	2308	2351	2386	2402	2439	2463	2445	2449	2473	2483
wiek poprodukcyjny	683	682	674	673	670	670	652	659	666	685	679

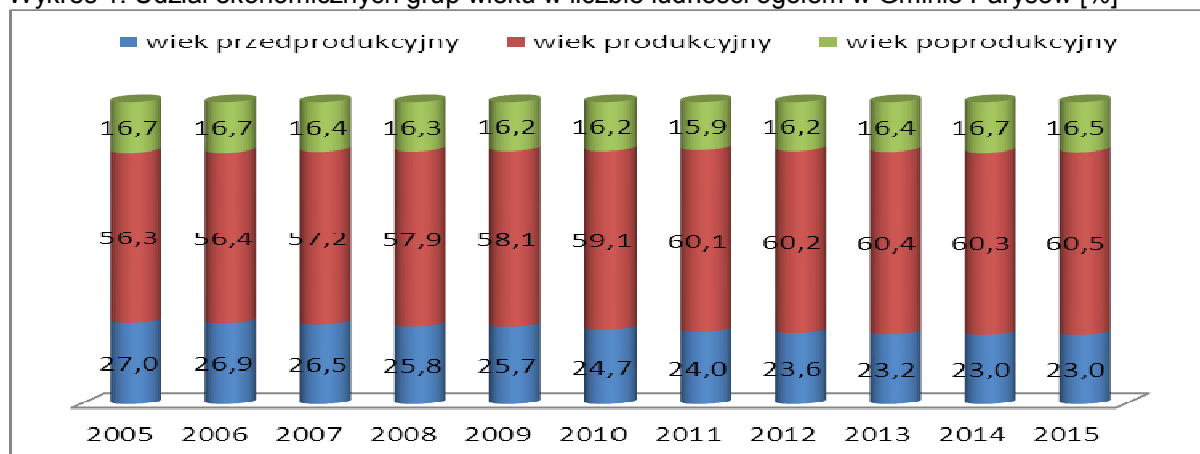
Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Spółeczeństwo zamieszkujące Gminę należy do typu określanego mianem „starzejącego się”. Świadczy o tym dość gwałtowne zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, zwiększenie w wieku produkcyjnym oraz stopniowy wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W 2015 roku w stosunku do roku 2005:

- liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszyła się o 158 osób,
- liczba osób w wieku produkcyjnym zwiększyła się o 186 osób,
- liczba osób w wieku poprodukcyjnym zmniejszyła się o 4 osoby.

Na wykresie poniżej przedstawiono udział poszczególnych ekonomicznych grup wieku w liczbie ludności ogółem w Gminie.

Wykres 1: Udział ekonomicznych grup wieku w liczbie ludności ogółem w Gminie Parysów [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

Sytuacja ta rodzi nowe potrzeby i stwarza konieczność wprowadzenia zmian w polityce społeczno-gospodarczej. W Gminie występuje zatem niekorzystne choć coraz bardziej powszechne w Polsce zjawisko starzenia się społeczeństwa. „Jest to skutek wydłużania się trwania ludzkiego życia, postępu cywilizacyjnego i poprawy jakości życia. Niepokój budzi nie sam fakt wzrostu ilościowego starszej populacji, co wzrost jej udziału w strukturze ludności, spowodowany spadkiem udziału najmłodszych grup wiekowych w strukturze demograficznej społeczeństwa. (...) Na zjawisko starzenia się ludności wpływa pośrednio szereg czynników, jak np. poziom zamożności społeczeństwa, promowany model rodziny, aktywność zawodowa kobiet, poziom opieki społecznej i ochrony zdrowia, wykształcenie ludności oraz polityka społeczna państwa. Proces starzenia się ma więc nie tylko wymiar demograficzny, ale także ekonomiczny i społeczny. Wyrazem tego są zmiany struktury konsumpcji, wzrost zapotrzebowania na niektóre usługi (np. w dziedzinie ochrony zdrowia, opieki społecznej), zmniejszenie aktywności zawodowej, zwiększenie wydatków na utrzymanie rosnącej grupy poprodukcyjnej, zmiana struktury siły roboczej, rodziny i gospodarstw domowych. Wymusza to działania ze strony państwa w zakresie dostosowania infrastruktury i nakładów finansowych na różne dziedziny życia społeczno-gospodarczego.”⁷

❖ RYNEK PRACY

Liczba osób zatrudnionych, posiadających własną działalność oraz osób pozostających bez zatrudnienia na danym obszarze wywiera ogromny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy danej jednostki terytorialnej. Poniżej przedstawiono dane obrazujące sytuację na rynku pracy w Gminie Parysów, uwzględniając dane dotyczące poziomu bezrobocia. Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych malała do 2008 roku i od tego momentu ulega wahaniom, przy czym w 2015 roku zarejestrowanych było mniej osób niż w roku 2005. Co roku, wg podziału na płeć, zarejestrowanych było więcej mężczyzn, co najmniej o 5 punktów procentowych, przy czym największą różnicę zarejestrowano w roku 2012 i wynosiła ona 17,43 punktu procentowego.

Tabela 4: Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych z obszaru Gminy Parysów

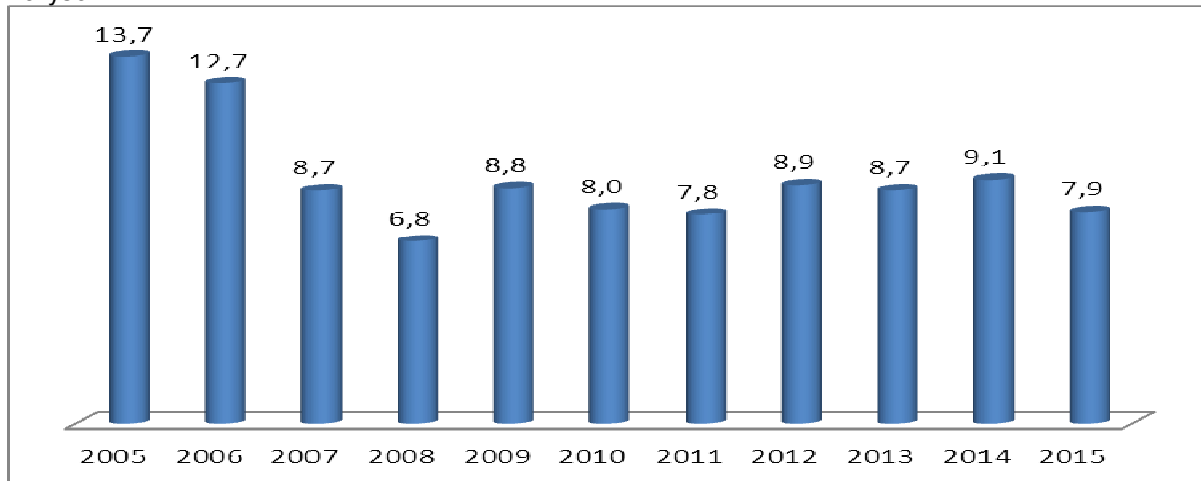
rok	ogółem	mężczyźni	udział % mężczyzn	kobiety
2005	315	207	65,71%	108
2006	293	179	61,09%	114
2007	205	129	62,93%	76
2008	163	90	55,21%	73
2009	211	120	56,87%	91
2010	195	117	60,00%	78
2011	193	118	61,14%	75
2012	218	147	67,43%	71
2013	212	142	66,98%	70
2014	226	147	65,04%	79
2015	196	132	67,34%	64

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

⁷ „Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki”, Artur Dragan Główny specjalista w Biurze Analiz i Dokumentacji, Kancelaria Senatu, kwiecień 2011

W 2015 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Parysów wyniósł 7,9%. Najwyższą wartość zarejestrowano w roku 2005 (13,7%), zaś najniższą w roku 2008 i było to 6,8%.

Wykres 2: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Parysów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

Poniżej przedstawiono dane obrazujące strukturę zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie Parysów. Liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się w roku 2016 w stosunku do roku 2015 o 12 osób. Pomimo to, w poszczególnych grupach zarejestrowanych odnotowano zwiększenie się liczby bezrobotnych. Są to kategorie oznaczone w tabeli kolorem.

Tabela 5: Struktura zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie Parysów

rok	2015 (a)	2016 (b)	różnica (b-a)
bezrobotni ogółem	229	217	-12
długotrwale bezrobotny	142	129	-13
do 25 lat	42	35	-7
do 27 lat student	0	1	+1
bez doświadczenia zawodowego	61	63	+2
bez kwalifikacji	90	96	+6
bez wykształcenia średniego	157	164	+7
do 30 lat	74	61	-13
po zakładzie karnym	14	13	-1
powyżej 60 lat	18	20	+2
powyżej 50 lat	54	62	+8
po urodzeniu dziecka	6	10	+4
prawo do zasiłku	16	20	+6

Źródło: Urząd Gminy w Parysowie

W tabeli poniżej zaprezentowano zaś wskaźnik mówiący o tym jaki udział w ogóle ludności Gminy stanowiły osoby bezrobotne w 2016 roku. Wskaźnik pokazuje, iż najbardziej zagrożonymi grupami osób bezrobotnych są osoby bez wykształcenia średniego (3,94%) i długotrwale bezrobotni (3,10%). Niższą wartością wskaźnika (2,30%), ale nadal stosunkowo wyższą od pozostałych grup (kolejna najwyższa wartość wskaźnika to 1,51%) charakteryzują się osoby bezrobotne bez kwalifikacji.

Tabela 6: Struktura bezrobotnych zarejestrowanych z obszaru Gminy Parysów w 2016 roku - udział w liczbie mieszkańców gminy ogółem

rok	2016
bezrobotni ogółem	5,21%
długotrwale bezrobotny	3,10%
do 25 lat	0,84%
do 27 lat student	0,02%
bez doświadczenia zawodowego	1,51%
bez kwalifikacji	2,30%
bez wykształcenia średniego	3,94%
do 30 lat	1,46%
po zakładzie karnym	0,31%
powyżej 60 lat	0,48%
powyżej 50 lat	1,49%
po urodzeniu dziecka	0,24%
prawo do zasiłku	0,48%

Źródło: Urząd Gminy w Parysowie

Największym problemem w analizowanym obszarze są zatem braki w wykształceniu osób bezrobotnych oraz bezrobocie długotrwale. Problemem wśród mieszkańców jest także brak kwalifikacji.

3.1.3. Przyrost naturalny

Znaczny wpływ na liczbę osób zamieszkujących dany obszar ma ruch naturalny ludności, który przedstawiono za pomocą danych statystycznych dotyczących przyrostu naturalnego, stanowiącego różnicę pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów.

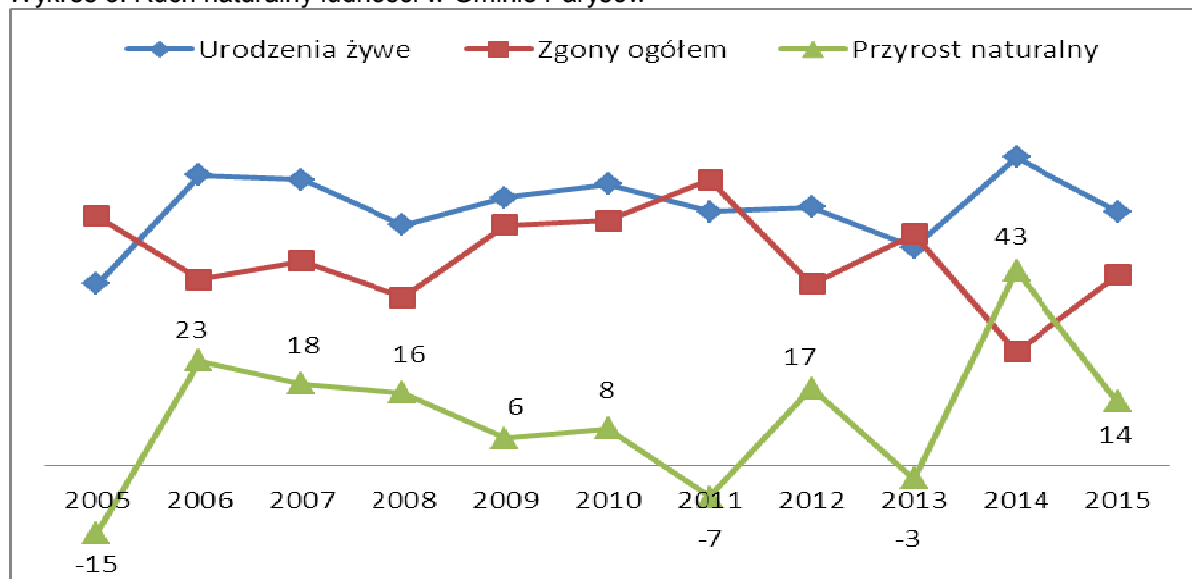
Tabela 7: Ruch naturalny ludności w Gminie Parysów

	Urodzenia żywe	Zgony ogółem	Przyrost naturalny
2005	40	55	-15
2006	64	41	23
2007	63	45	18
2008	53	37	16
2009	59	53	6
2010	62	54	8
2011	56	63	-7
2012	57	40	17
2013	48	51	-3
2014	68	25	43
2015	56	42	14

Źródło: Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 2005 – 2015 wartości przyrostu naturalnego były ujemne tylko w latach 2005, 2011 oraz 2013. W roku 2014 zarejestrowano najwyższą dodatnią wartość, a mianowicie 43 osoby. Kształtowanie się ruchu naturalnego w Gminie zaprezentowano na wykresie poniżej.

Wykres 3: Ruch naturalny ludności w Gminie Parysów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

3.1.4. Migracja

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny: „Źródłem danych o zameldowaniach na pobyt stały w Gminie oraz wymeldowaniach na stałe za granicę jest dla GUS sprawozdawczość Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, który jest zasilany przez biura ewidencji gmin”.

Na liczbę ludności w regionie z pewnością ma wpływ saldo migracji wewnętrznych (saldo migracji waha się w przedziale od (-1) do (2) osób). Istnieje kilka czynników determinujących ruch migracyjny społeczeństwa, zalicza się do nich:⁸

- czynniki demograficzne, takie jak wiek, płeć i stan cywilny,
- czynniki pozademograficzne: ekonomiczne, polityczne, etniczne, społeczne i kulturowe.

Zgodnie z definicją GUS: „Migracje wewnętrzne to przemieszczenia ludności w granicach państwa, czyli zmiana gminy zamieszkania lub w przypadku gminy miejsko-wiejskiej przeniesienie się z terenów miejskich do wiejskich tej gminy lub odwrotnie”, natomiast „Saldo migracji to różnica między napływem i odpływem migracyjnym.”

Analizując ruch migracyjny ludności w obrębie Gminy Parysów stwierdza się, że więcej zameldowań występuje z terenów innych obszarów wiejskich, niż terenów miast, choć tych również występuje znaczna ilość. W latach 2005 – 2015 sumarycznie z obszarów miast zameldowały się 104 osoby, zaś ze wsi 185 osób.

Intensywność wymeldowań wg kierunków jest podobna, tzn. więcej nastąpiło na wieś - sumarycznie 266, zaś do miast 142.

Odnotowano po jednym wymeldowaniu za granicę i zameldowaniu z zagranicy.

⁸ „Materiały dydaktyczne Zakładu Demografii i Gerontologii Społecznej UŁ” www.demografia.uni.lodz.pl

Tabela 8: Migracje na pobyt stały gminne wg typu i kierunku w Gminie Parysów (bd – brak danych)

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
zameldowania	ogółem	11	24	50	24	44	27	25	20	26	20	bd
	z miast	4	7	26	9	12	10	14	6	4	3	9
	ze wsi	7	17	24	15	32	17	11	14	22	16	10
	z zagranicy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	bd
wymeldowania	ogółem	32	35	59	20	25	39	50	49	38	23	bd
	do miast	12	13	17	6	13	16	18	8	13	10	16
	na wieś	20	22	42	14	12	23	31	41	25	13	23
	za granicę	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	bd

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W Gminie Parysów saldo rejestrowanych migracji w kierunkach zagranicznych w zasadzie tylko w roku 2011 i 2014 różniło się od wartości 0. Migracje te wg oficjalnych danych nie wywierają zatem wpływu na liczbę ludności zamieszkałej na obszarze Gminy. Należy jednak zauważyć, że nie wszystkie ruchy migracyjne są rejestrowane, stąd dane prezentowane przez GUS mogą zniekształcać stan faktyczny w tym względzie.

3.1.5. Główne przemiany społeczne

Do głównych trendów zachodzących w sferach społecznej i gospodarczej w Gminie Parysów zaliczają się:

- utrzymująca się na zbliżonym poziomie liczba ludności;
- ponad 25% mieszkańców Gminy zamieszkuje miejscowość Gminną Parysów, co oznacza znaczne wymagania zarówno w zagospodarowaniu przestrzeni jak i codziennej obsłudze mieszkańców;
- zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym;
- stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców; odpływ osób wykształconych z obszaru Gminy;
- stopniowy wzrost liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych;
- wyższy odsetek zarejestrowanych bezrobotnych mężczyzn niż kobiet;
- najbardziej zagrożonymi grupami osób bezrobotnych są osoby bez wykształcenia średniego (3,94% ogółu ludności w Gminie), długotrwale bezrobotni (3,10% ogółu) i osoby bezrobotne bez kwalifikacji (2,30% ogółu);
- problem bezrobocia długotrwałego, dotyczącego ludzi młodych, zdolnych do podjęcia pracy;
- problem długotrwałego bezrobocia, w tym wśród osób młodych, zdolnych do podjęcia pracy (brak kwalifikacji, doświadczenia zawodowego); problem bezrobocia wśród osób po 50 roku życia, którym trudniej znaleźć pracę;

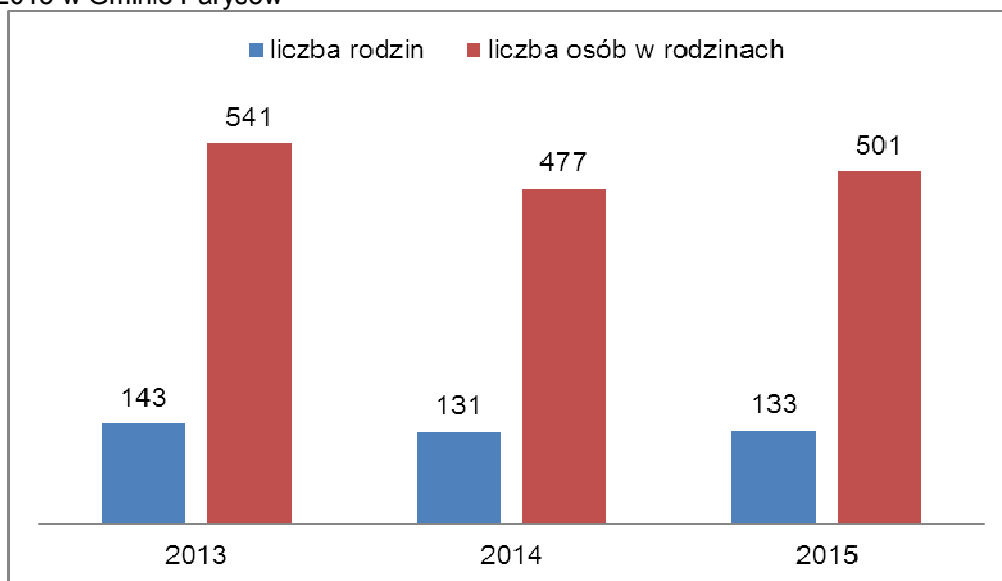
3.1.6. Charakterystyka zjawiska marginalizacji społecznej w Gminie Parysów – problem patologii społecznych oraz przestępczości. Pogłębiona diagnoza sfery społecznej.

Zadania z zakresu opieki i pomocy społecznej na terenie Gminy wypełnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie.

GOPS w Parysowie współpracuje z wieloma instytucjami, organizacjami społecznymi i osobami fizycznymi. Są to: szkoły, Dzielnicowy, Sąd Rejonowy w Garwolinie, Powiatowy Urząd Pracy w Garwolinie oraz innymi organizacjami i instytucjami. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. zobowiązała gminy do opracowania i realizacji gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

Wykres poniżej przedstawia liczbę rodzin oraz liczbę osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2013 - 2015 na obszarze Gminy Parysów. W roku 2015 w porównaniu do roku 2013 liczba beneficjentów pomocy społecznej zmalała, jednak była wyższa od tej odnotowanej w roku 2014.

Wykres 4 Liczba rodzin oraz liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 w Gminie Parysów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Parysowie

Największa liczba rodzin oraz osób w tych rodzinach korzystała z pomocy społecznej z powodu ubóstwa i bezrobocia. Dla stosunkowo dużej liczby rodzin przesłankę do udzielenia pomocy społecznej stanowiła bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeba ochrony macierzyństwa oraz niepełnosprawność. Znaczny problem stanowiła również długotrwała choroba oraz alkoholizm.

Tabela 9: Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2015 na obszarze Gminy, wg liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej

przesłanki do udzielenia pomocy społecznej	liczba rodzin w podziale na lata		
	2013	2014	2015
ubóstwo	63	67	67
potrzeba ochrony macierzyństwa	35	36	38
bezrobocie	69	59	62
niepełnosprawność	33	33	30
długotrwała lub ciężka choroba	20	26	22
bezzadność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	43	41	36
przemoc w rodzinie	12	12	3
alkoholizm	5	13	13
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	4	1	2
zdarzenie losowe	0	0	2

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie

Tabela 10 Przesłanki do udzielenia pomocy społecznej w latach 2013 - 2015 na obszarze Gminy, wg liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

przesłanki do udzielenia pomocy społecznej	liczba osób w rodzinach w podziale na lata		
	2013	2014	2015
ubóstwo	231	234	230
potrzeba ochrony macierzyństwa	188	198	210
bezrobocie	234	209	218
niepełnosprawność	97	90	87
długotrwała lub ciężka choroba	59	73	60
bezzadność w sprawach opiek.-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	197	174	165
przemoc w rodzinie	52	52	14
alkoholizm	19	54	54
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	8	1	2
zdarzenie losowe	0	0	6

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie

Szczegółowe dane zawarte w tabelach powyżej wskazują, iż rodziny korzystające z pomocy społecznej bardzo często otrzymują wsparcie z tytułu kilku przesłanek - sumy liczby rodzin oraz liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w podziale na przesłanki przekraczają wartości wskazane dla danego roku na wykresie. Przesłanki te są zatem ze sobą powiązane, np. bezrobocie często determinuje fakt występowania w rodzinie ubóstwa.

❖ POGŁĘBIONA DIAGNOZA SFERY SPOŁECZNEJ

Obszar - pomoc społeczna

Na podstawie danych uzyskanych z GOPS w Parysowie dokonano pogłębionej diagnozy sfery społecznej. Na potrzeby diagnozy wyznaczono porównywalne jednostki przestrzenne, są to miejscowości (sołectwa) w Gminie. Posłużono się zatem udostępnionymi przez Ośrodek danymi dotyczącymi udzielenia pomocy społecznej wg przesłanek oraz miejscowości w Gminie. Zebrane dane w sposób szczegółowy prezentują przestrzenny rozkład występowania w Gminie zjawisk kryzysowych w sferze społecznej.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej w Gminie Parysów wg podziału na miejscowości (sołectwa), tabela prezentuje dane za lata 2013 – 2015. W związku z pojedynczymi przypadkami korzystania z pomocy społecznej w poszczególnych miejscowościach z tytułu poszczególnych przesłanek - z uwagi na wrażliwość danych, przedstawiono dane zbiorcze.

Tabela 11: Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 wg miejscowości (sołectw)

miejscowość (sołectwo)	liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej		
	2013 rok	2014 rok	2015 rok
Choiny	18	13	14
Kozłów	6	5	4
Łukówiec	10	8	9
Parysów	45	42	40
Poschła	1	2	3
Słup	11	17	21
Starowola	19	16	14
Stodzew	5	5	7
Wola Starogrodzka	25	19	17
Żabieniec	3	4	4
Gmina ogółem	143	131	133

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie

Zjawiska kryzysowe w ramach pomocy społecznej:

- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności.

Pierwszym zjawiskiem kryzysowym w sferze społecznej jest korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej. Tabela poniżej prezentuje liczbę osób korzystających z pomocy społecznej wg miejscowości w Gminie w latach 2013 – 2015. W ostatniej kolumnie przedstawiono wskaźnik - liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej, liczony jako udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej na danym obszarze w liczbie ludności na danym obszarze. Wyliczono wartość wskaźnika dla Gminy Parysów ogółem. Wartości wskaźników powyżej przeciętnej wartości dla Gminy oznaczono kolorem niebieskim. Analiza wykazała, że najgorzej sytuacja w tym zakresie kształtuje się w miejscowościach: Słup, Starowola, Parysów oraz Łukówiec.

Tabela 12 Liczba osób w rodzinach korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej w latach 2013 – 2015 wg miejscowości (sołectw)

miejscowość (sołectwo)	liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej			udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej na danym obszarze w liczbie ludności na danym obszarze
	2013 rok	2014 rok	2015 rok	2015 rok
Choiny	62	59	52	8,46%
Kozłów	16	17	12	5,31%
Łukówiec	44	39	42	12,61%
Parysów	150	140	140	12,95%
Poschła	1	3	4	2,55%
Słup	62	52	72	30,64%
Starowola	72	60	64	15,06%
Stodzew	23	16	25	9,12%
Wola Starogrodzka	95	74	73	11,59%
Żabieniec	16	17	17	8,99%
Gmina ogółem	541	477	501	12,03%

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie

W tabeli poniżej przedstawiono wskaźniki opisujące negatywne zjawiska społeczne, czyli poziom ubóstwa, bezrobocia, zjawiska bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa oraz niepełnosprawności:

- liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa
- liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia
- liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa
- liczba osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności.

Wskaźniki obliczono jako udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z tytułu danej przesłanki na danym obszarze w liczbie ludności na danym obszarze. Wyliczono wartość wskaźnika dla Gminy Parysów ogółem. Wartości wskaźników powyżej przeciętnej wartości dla Gminy oznaczono kolorem niebieskim.

Tabela 13 Wskaźniki społeczne – udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z tytułu danej przesłanki (negatywne zjawisko społeczne) na danym obszarze w liczbie ludności na danym obszarze w roku 2015

negatywne zjawisko społeczne	MIEJSCOWOŚCI / SOŁECTWA										Gmina ogółem
	Parysów	Choiny	Wola Starogrodzka	Łukówiec	Żabieniec	Słup	Starowola	Stodzew	Kozłów	Poschła	
ubóstwo	6,85%	1,79%	4,92%	4,50%	5,29%	8,94%	4,00%	4,01%	5,31%	1,91%	4,92%
bezrobocie	7,59%	4,39%	1,27%	3,00%	5,29%	14,89%	4,94%	2,19%	2,21%	1,27%	4,95%
bezzadność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych	3,79%	1,30%	5,87%	7,21%	3,17%	0,85%	5,65%	3,28%	3,54%	0,00%	3,82%
potrzeba ochrony macierzyństwa	5,37%	6,02%	3,81%	3,60%	0,00%	6,38%	8,47%	5,84%	2,21%	0,00%	4,87%
niepełnosprawność	3,42%	0,65%	1,59%	3,00%	0,00%	2,55%	2,12%	2,55%	0,00%	0,64%	2,02%

Obszar - bezrobocieZjawisko kryzysowe:

- wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze

W tabeli poniżej przedstawiono strukturę zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie w 2016 roku według miejscowości zamieszkania tych osób. Przedstawiono wskaźnik obrazujący udział tych osób w liczbie ludności w danej miejscowości, przedstawiono również wskaźnik dla Gminy ogółem. Ze względu na wrażliwość danych, wartości liczebne przedstawiono tylko dla liczby osób bezrobotnych ogółem (zdarza się, że w danej miejscowości w danej kategorii osób bezrobotnych zarejestrowana była 1 osoba). Kolorem oznaczono wartości wskaźników przekraczające wartość wskaźnika dla Gminy ogółem, są to zatem miejscowości, w których sytuacja w analizowanym zakresie kształtuje się gorzej niż przeciętnie w Gminie. Kumulacja negatywnych zjawisk w zakresie bezrobocia występuje w miejscowościach Słup i Parysów – wartości wskaźników dla każdej z analizowanych kategorii bezrobotnych były wyższe niż wartości dla Gminy. W zakresie kategorii „długotrwale bezrobotni” wartość wskaźnika wyższa od wartości dla Gminy charakteryzowała także miejscowość Żabieniec, a w kategorii „bez kwalifikacji” - miejscowość Wola Starogrodzka, jednak dla obydwu miejscowości wartość wskaźnika dla bezrobotnych ogółem była jednak niższa od wartości dla Gminy.

Tabela 14 Struktura zarejestrowanych osób bezrobotnych z obszaru Gminy Parysów w 2016 roku wg. miejscowości – wskaźnik: udział osób zarejestrowanych z danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców tego obszaru

miejscowość (sołectwo)	liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych	wskaźniki			
		bezrobotni ogółem	długotrwale bezrobotni	bez kwalifikacji	bez wykształcenia średniego
Choiny	30	4,88%	2,28%	1,46%	3,09%
Kozłów	7	3,10%	0,88%	0,88%	2,65%
Łukówiec	8	2,40%	0,90%	0,90%	1,50%
Parysów	78	7,22%	5,27%	3,05%	5,74%
Poschła	4	2,55%	0,00%	0,64%	1,27%
Słup	24	10,21%	5,11%	8,09%	8,94%
Starowola	20	4,71%	2,35%	1,18%	3,76%
Stodzew	11	4,01%	2,55%	2,19%	1,82%
Wola Starogrodzka	26	4,13%	2,70%	2,38%	3,49%
Żabieniec	9	4,76%	3,70%	1,59%	3,17%
Gmina ogółem	217	5,21%	3,10%	2,30%	3,94%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Parysowie

Obszar - przemoc domowaZjawisko kryzysowe:

- przemoc w rodzinie

O natężeniu problemu świadczy liczba Procedur „Niebieskie Karty” (NK), które są instytucjonalnym narzędziem służącym do przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Procedura ta obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy

społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

Z roku na rok zwiększa się liczba funkcjonujących w Gminie NK. Prowadzenie kilkunastu kart jest kontynuowane w kolejnych latach. Począwszy od 2013 roku wzrasta w Gminie liczba funkcjonujących Niebieskich Kart, podczas gdy w roku 2013 zarejestrowano ich 9, to w roku 2016 było ich już 29.

Tabela 15: Liczba Niebieskich Kart w Gminie ogółem

	rok				suma
	2013	2014	2015	2016	
Gmina ogółem	9	12	27	29	77

Źródło: Urząd Gminy Parysów

W tabeli poniżej przedstawiono wskaźnik obrazujący udział funkcjonujących NK w stosunku do liczby mieszkańców na danym obszarze w 2016 roku. Kolorem niebieskim oznaczono pola, w których wartość wskaźnika dla danej miejscowości była wyższa od przeciętnej wartości dla całej Gminy Parysów. Począwszy od najwyższej wartości wskaźnika są to miejscowości: Wola Starogrodzka, Łukówiec, Kozłów, Słup oraz Parysów. W miejscowościach tych występują zatem największe problemy w zakresie przemocy w rodzinie.

Tabela 16: Liczba Niebieskich Kart w Gminie w podziale na miejscowości (sołectwa)

	suma NK w latach 2013 - 2016	rok 2016	
		liczba mieszkańców na danym obszarze	wskaźnik – liczba NK do liczby mieszkańców na danym obszarze
Stodzew	4	274	0,36%
Słup	8	235	0,85%
Kozłów	7	226	0,88%
Starowola	6	425	0,47%
Wola Starogrodzka	13	630	1,11%
Parysów	22	1081	0,74%
Choiny	6	615	0,49%
Łukówiec	8	333	0,90%
Żabieniec	2	189	0,53%
Poschła	1	157	-
Gmina	77	4165	0,70%

Źródło: Urząd Gminy Parysów

❖ PODSUMOWANIE POGLĘBIONEJ DIAGNOZY SFERY SPOŁECZNEJ

Do zjawisk kryzysowych w sferze społecznej zaliczono:

1. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej;
2. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa;
3. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia;

4. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;
5. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa;
6. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności;
7. wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze;
8. przemoc w rodzinie.

Poniżej w układzie tabelarycznym dokonano podsumowania wyników analizy wskaźnikowej, przypisując znak „X” miejscowości, której w tabelach powyżej wartość wskaźnika oznaczono kolorem, co oznacza negatywny obraz analizowanego zjawiska na danym obszarze. Następnie zsumowano liczbę zjawisk kryzysowych występujących na danym obszarze i obliczono średnią arytmetyczną dla Gminy. Następnie kolorem niebieskim wskazano wartości powyżej średniej – są one przypisane miejscowościom, w których występuje kumulacja zjawisk negatywnych w sferze społecznej. Są to miejscowości: Parysów, Słup, Łukówiec oraz Starowola.

Tabela 17 Zbiorcza tabela podsumowująca wyniki analizy wskaźnikowej w sferze społecznej

zjawisko kryzysowe wg numeracji powyżej	MIEJSCOWOŚCI / SOŁECTWA										Gmina ogółem
	Parysów	Choiny	Wola Starogrodzka	Łukówiec	Żabieniec	Słup	Starowola	Stodzew	Kozłów	Poschła	
1	X			X		X	X				4
2	X				X	X			X		4
3	X				X	X					3
4			X	X			X				3
5	X	X				X	X	X			5
6	X			X		X	X	X			5
7	X					X					2
8	X		X	X		X			X		5
suma	7	1	2	4	2	7	4	2	2	0	31
średnia arytmetyczna											3,1

Źródło: Opracowanie własne

3.1.7. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze społecznej

Wśród największych problemów w obszarze społecznym zdiagnozowanych na obszarze Gminy Parysów można wymienić:

- znaczną liczbę rodzin oraz osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej (główne powody to: ubóstwo i bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeba ochrony macierzyństwa oraz niepełnosprawność;
- koncentrację problemów w sferze społecznej występującą w miejscowości gminnej Parysów oraz w miejscowościach Słup, Starowola i Łukówiec;
- problem stanowią osoby długotrwale bezrobotne, które nie wróciły na rynek pracy i już pewnie nie wrócą;
- pasywna postawa części osób bezrobotnych, zobojętnienie, roszczeniowość i oczekiwanie na należącą się pomoc; występowanie zjawiska wyuczonej bezradności i uzależnienia od pomocy społecznej;
- korzystanie z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu (dane z GOPS nie odzwierciedlają problemu alkoholowego w Gminie z uwagi na fakt, iż pracownicy ośrodka pomocy nie mogą zawrzeć w kartotece podopiecznego problemu alkoholizmu, o ile ten nie został zdiagnozowany przez lekarza specjalistę - znaczna część mieszkańców Gminy nadużywa alkoholu; niepokojącym zjawiskiem jest spożywanie alkoholu przez młodzież);
- przemoc w rodzinie zdiagnozowana na podstawie prowadzonych procedur „Niebieska Karta”;
- zwiększenie liczby rodzin ubogich korzystających ze wsparcia pomocy społecznej;
- niewystarczające wsparcie dla osób niepełnosprawnych, zbyt mało działań mobilizujących do bardziej aktywnego życia, ale również ułatwiających realizację pomysłów;
- dziedziczenie przez dzieci biedy oraz negatywnych wzorców;
- postępująca degradacja wartości rodzinnych.

Jak wynika z przeprowadzonej diagnozy, miejscowości: Parysów, Słup, Starowola i Łukówiec to obszary, gdzie zdiagnozowano największe natężenie występowania problemów społecznych. To tutaj notuje się największe odsetki rodzin korzystających z pomocy społecznej względem liczby mieszkańców dla danego obszaru w stosunku do wartości dla całej Gminy, problemy związane z bezrobociem i przemocą w rodzinie. Jest to więc teren z największą liczbą osób wykluczonych społecznie.

Wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich, a w szczególności dla osób ubogich. Grupy poważnie zagrożone wykluczeniem społecznym w Parysowie, Słupie, Starowoli i Łukówcu to w szczególności:

- dzieci i młodzież wypadająca z systemu szkolnego;
- osoby długookresowo bezrobotne;

- osoby zagrożone eksmisją z zamieszkiwanych lokali (charakterystyczne jest, że nie płacą czynszów nie tylko osoby najbiedniejsze);
- dzieci i młodzież ze środowisk zaniedbanych (dzieci są najbardziej wykluczoną grupą społeczną na wskazanym terenie, a to właśnie one mogą ożywić miejscowości, zmienić ich oblicza - dlatego należy w szczególności zwrócić uwagę na rozwój potencjału najmłodszych. Problemem jest również brak postaw edukacyjnych wśród tych dzieci. Rodzice bardzo rzadko zachęcają dzieci do nauki i doskonalenia, właśnie te dzieci za kilkanaście lat zasilą szeregi bezrobotnych.);
- kobiety pozostające poza rynkiem pracy (w miejscowości pokutuje jeszcze zwyczaj nie podejmowania pracy przez kobiety. Kobieta zajmuje się domem, dzieckiem. W dzisiejszych realiach bardzo szybko prowadzić to może do ubóstwa i całkowitej marginalizacji kobiety.);
- ofiary patologii życia rodzinnego (ubóstwo prowadzi do licznych patologii; patologia bardzo często łączy się właśnie z ubóstwem);
- osoby o niskich kwalifikacjach (wskazany obszar zamieszkują osoby o najniższych kwalifikacjach, niskie kwalifikacje prowadzą do bezrobocia, a tym samym do ubóstwa, faktem charakterystycznym jest brak chęci do rozwijania swoich umiejętności i zainteresowań, osoby nie chcą się kształcić);
- osoby bezrobotne (bezrobocie występuje głównie wśród osób o niskich kwalifikacjach, są to bardzo często osoby długotrwale bezrobotne);
- żyjący w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych (część tkanki mieszkaniowej Gminy należy do niezwykle zdegradowanej).

POTRZEBY

- Wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich oraz tych, w których występuje bezrobocie. Istnieje potrzeba działań związanych z podnoszeniem poziomu wykształcenia, kwalifikacji i umiejętności wśród młodych osób, a także działań wspierających i rozwijających przedsiębiorczość w tej grupie wiekowej. Konieczne jest podjęcie działań zapobiegawczych oraz wprowadzenie w szkołach programu wszechstronnego rozwoju osobowości uczniów oraz podnoszenia i rozwijania u uczniów kluczowych kompetencji ułatwiających dostęp do rynku pracy. Wsparcia wymagają także osoby dorosłe, które nie znajdują zatrudnienia, w szczególności osoby długotrwale bezrobotne. Potrzebne są działania ukierunkowane na aktywizację osób bezrobotnych, a także chcących odejść od działalności rolniczej oraz wspierające te grupy społeczne w doksztalcaniu się, przekwalifikowaniu oraz znalezieniu zatrudnienia.
- Wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania. Istnieje szczególna potrzeba wsparcia najmłodszych mieszkańców, którzy nie otrzymują należytego wsparcia od opiekunów oraz dzieci i młodzieży z rodzin, w których brak środków finansowych powoduje znaczne ograniczenia w rozwoju zainteresowań i talentów dzieci.

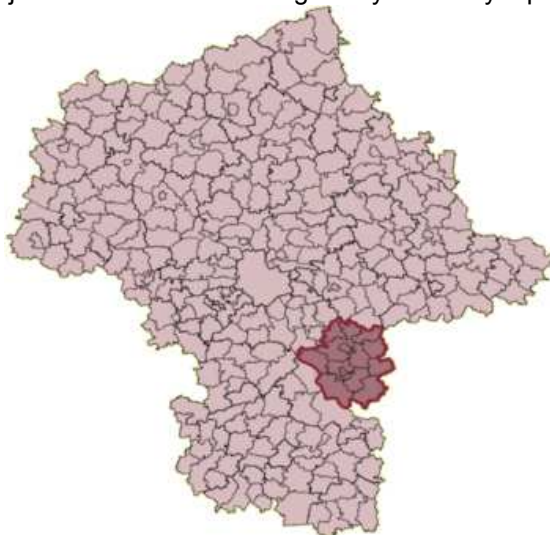
- Istnieje potrzeba otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych, które mają bardzo ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, ale także możliwości wykonywania pracy. Aktywność, zaangażowanie, a także życiowe doświadczenia tych osób powinny pomóc w procesie rewitalizacji, ożywiając przestrzeń rewitalizowaną.

3.2. Położenie Gminy Parysów i zagospodarowanie przestrzenne

3.2.1. Położenie geograficzne i powiązania komunikacyjne

Gmina wiejska Parysów położona jest w powiecie garwolińskim, który należy do województwa mazowieckiego. Położenie powiatu w województwie obrazuje mapa poniżej.

Mapa 2: Powiaty i gminy województwa mazowieckiego z wyznaczonym powiatem garwolińskim

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca, www.stat.gov.pl

Gmina Parysów położona jest w północnej części Powiatu.

Mapa 3: Gmina Parysów w powiecie garwolińskim

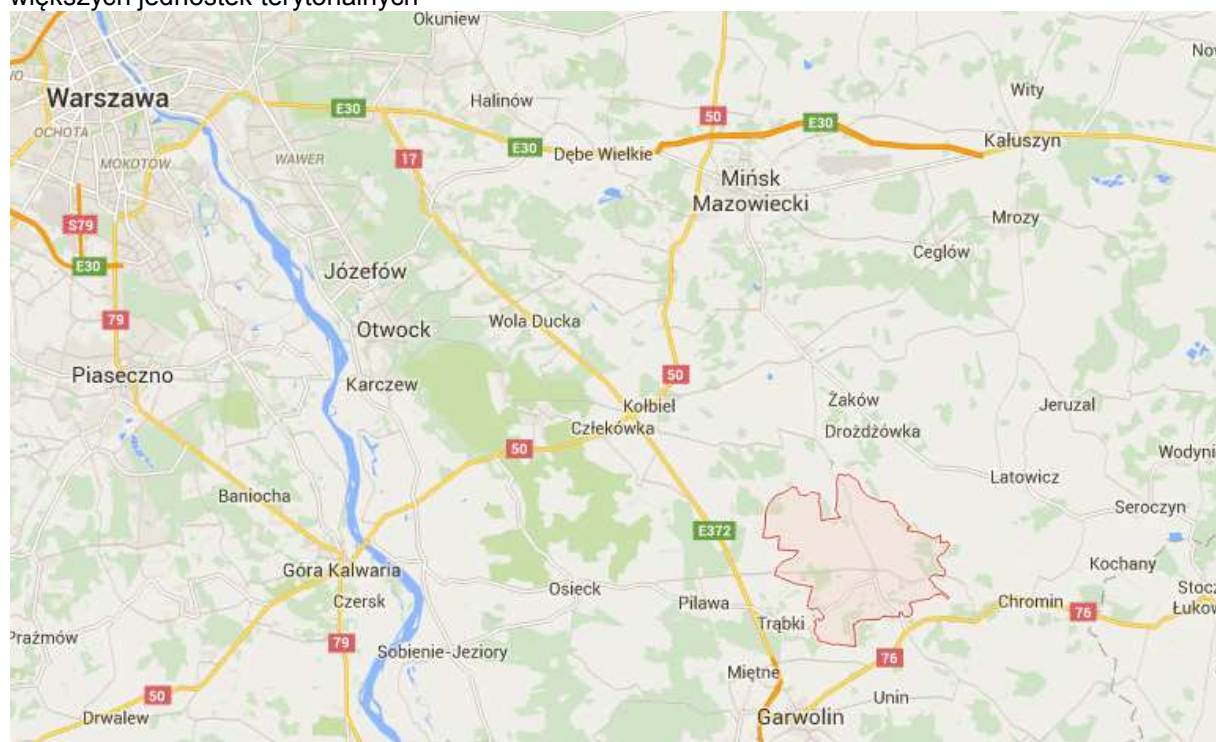
Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca, www.stat.gov.pl

Gmina graniczy z następującymi jednostkami:

- Gminą Borowie – od południowego – wschodu,
- Gminą Garwolin – od południa,
- Gminą Pilawa – od zachodu,
- Gminą Siennica - od północy,
- Gminą Latowicz – od północnego – wschodu.

Odległość miejscowości gminnej – Parysowa od siedziby powiatu – Garwolina wynosi około 14 km, od Warszawy około 65 km, od Mińska Mazowieckiego – siedziby powiatu mińskiego - około 24 km. Mapa poniżej przedstawia położenie Gminy Parysów względem innych jednostek terytorialnych.

Mapa 4: Położenie Gminy Parysów (obszar oznaczony jasnym kolorem czerwonym) względem większych jednostek terytorialnych

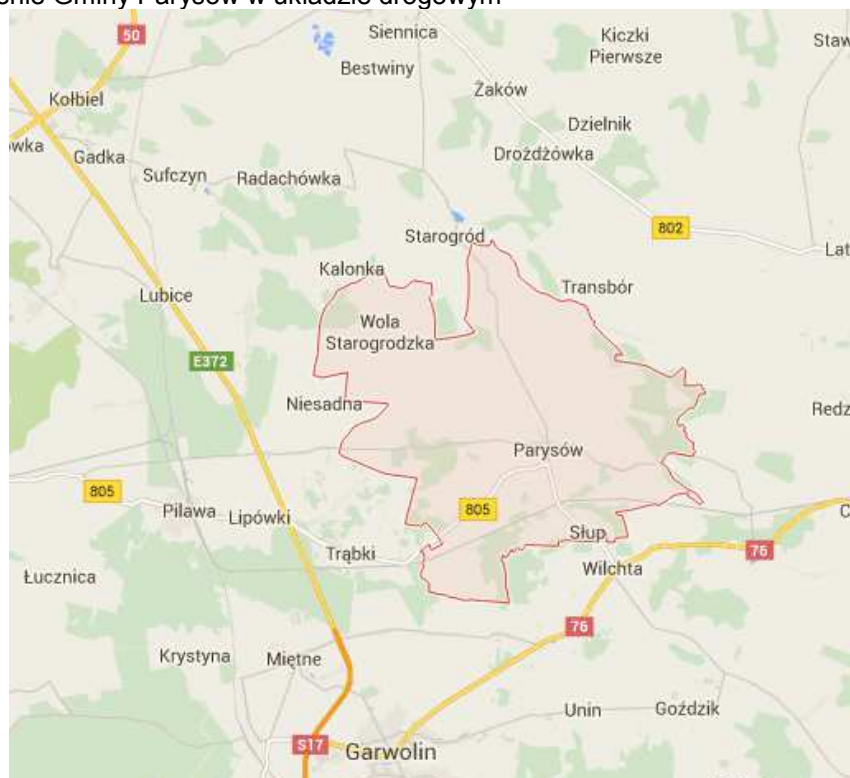
Źródło: www.google.pl/maps/place/Parysów

Przez obszar Gminy Parysów przebiega droga wojewódzka nr 805 relacji Dziecinów – Pogorzell – Parysów – Wilchta. Droga ta prowadzi do drogi krajowej nr 17 przebiegającej wzdłuż zachodniej granicy Gminy oraz do drogi krajowej nr 76 położonej wzdłuż jej południowej granicy. Obydwie drogi krajowe zlokalizowane są poza obszarem Gminy. Wśród ważniejszych ciągów drogowych zlokalizowanych w pobliżu Gminy należy wymienić także drogę wojewódzką nr 802, która biegnie na północny-wschód od granic Gminy Parysów.

Sieć drogową Gminy tworzą drogi powiatowe, gminne oraz dojazdowe, wewnętrzne. Powiązania z sąsiadującymi gminami realizują drogi powiatowe: nr 1313W i nr 1314W – z Gminą Pilawa, droga nr 2246W – z Gminą Siennica, droga nr 1316W z Gminą Łatowicz i droga nr 1317W z Gminą Borowie. Łączna długość dróg powiatowych na terenie Gminy wynosi 32 km, w tym ponad 26 km o nawierzchni twardej ulepszonej. 25 dróg gminnych objętych wykazem posiada łączną długość 45,19 km, w tym ponad 13 km o nawierzchni asfaltowej. Drogi gminne w większości posiadają nawierzchnię gruntową, częściowo żwirową, żużlową lub betonową. Łączna długość dróg publicznych na terenie Gminy wynosi około 100 km, w tym około 44 km o nawierzchni twardej. Gęstość sieci drogowej w Gminie jest wystarczająca, natomiast jakość techniczna większości dróg jest niska. Znaczna część dróg ma nawierzchnię gruntową.

Układ drogowy Gminy przedstawia mapa poniżej.

Mapa 5: Położenie Gminy Parysów w układzie drogowym

Źródło: www.google.pl/maps/place/Parysów

Przez teren Gminy przebiega dwutorowa, zelektryfikowana linia kolejowa Pilawa – Łuków, z nieczynnym przystankiem na terenie Gminy. Jej długość na terenie Gminy wynosi około 10 km. Obecnie linia ta nie posiada żadnego znaczenia dla Gminy.

Obszar Gminy Parysów obejmuje 10 miejscowości wiejskich (sołectw): Stodzew, Wola Starogrodzka, Choiny, Łukówiec, Parysów, Słup, Starowola, Żabieniec, Poschła oraz Kozłów (w jego ramach jako obręb geodezyjny funkcjonuje obszar Górki Kolonia). Najbardziej zaludnione sołectwa to Parysów, Wola Starogrodzka i Choiny. Największą powierzchnię zajmują Kozłów i Wola Starogrodzka. Miejscowości Parysów oraz Kozłów posiadały w przeszłości prawa miejskie.

Tabela 18: Powierzchnia poszczególnych miejscowości (sołectw)

miejsowość	powierzchnia [ha]	miejsowość	powierzchnia [ha]
Choiny	736,3998	Starowola	612,3227
Kozłów	1 038,8318	Stodzew	741,8080
Łukówiec	539,9920	Wola Starogrodzka	1 106,9961
Parysów	754,0094	Żabieniec	353,5479
Poschła	350,2228	ogółem	6413,3843
Słup	179,2538		

Źródło: Urząd Gminy Parysów.

3.2.2. Sfera środowiskowa - zasoby środowiska przyrodniczego

❖ GLEBY

W Gminie Parysów przeważają grunty orne niskiej jakości, kompleksów żyniego dobrego, żyniego słabego i żyniego bardzo słabego. Przydatność rolnicza trwałych użytków zielonych jest w Gminie również niska. Udział kompleksu średniego wynosi 41 %, a słabego 59 %.

❖ WODY

Obszar Gminy Parysów leży w dorzeczu Wisły, w całości w zlewni Świdra. W dolnym biegu objęta jest ochroną jako rezerwat przyrody. Na terenie Gminy, w obrębie rozległej doliny jest uregulowana i stanowi element systemu melioracyjnego. Towarzyszą jej liczne rowy i kanały, tworzące gęstą sieć w obrębie dna doliny. Także dolina Rydni jest zmeliorowana, pocięta licznymi kanałami, a sama rzeka uregulowana.

❖ POWIETRZE ATMOSFERYCZNE⁹

Łączna oszacowana wielkość emisji dwutlenku węgla na terenie Gminy Parysów w roku 1999 wyniosła **14.429 Mg CO₂**.

95% emisji dwutlenku węgla pochodzi z sektora prywatnego z podsektora budynków mieszkalnych, co związane jest z wykorzystywaniem węgla kamiennego na cele ogrzewania budynków, a także ze zużyciem energii elektrycznej na cele bytowe przez mieszkańców Gminy. Po 2% stanowią podsektory: budynki, wyposażenie i urządzenia komunalne oraz emisja dwutlenku węgla w transporcie. Komunalne oświetlenie publiczne stanowi ok. 1% łącznej emisji CO₂ w Gminie Parysów. W strukturze emisji dwutlenku węgla w Gminie Parysów w roku bazowym dominuje węgiel kamienny (84%). Zużycie energii elektrycznej przez odbiorców finalnych stanowi 12% łącznej emisji CO₂ na terenie Gminy Parysów, natomiast benzyna wykorzystana w transporcie stanowi 2% emisji. Taki sam udział w emisji dwutlenku węgla ma gaz ziemny zużywany na cele grzewcze. Marginalne znaczenie w emisji w roku bazowym mają gaz ciekły oraz olej napędowy.

Na terenie Gminy Parysów nie funkcjonują większe instalacje, w których wykorzystywane są odnawialne źródła energii.

Mieszkańcy są zainteresowani inwestycjami w odnawialne źródła energii. Ankietowani wskazali, że planują wymianę kotłów w tym na kotły na biomasę, rozważają również montaż pomp ciepła, kolektorów słonecznych i paneli fotowoltaicznych. Ponadto część mieszkańców ogrzewa mieszkania przy pomocy drewna (w głównej mierze jako paliwo uzupełniające).

❖ ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Na obszarze Gminy Parysów w 2013 roku powierzchnia gruntów leśnych zajmowała 1298,73 ha, lesistość kształtowała się zatem na poziomie 20,2%. Choć jest to stosunkowo wysoka

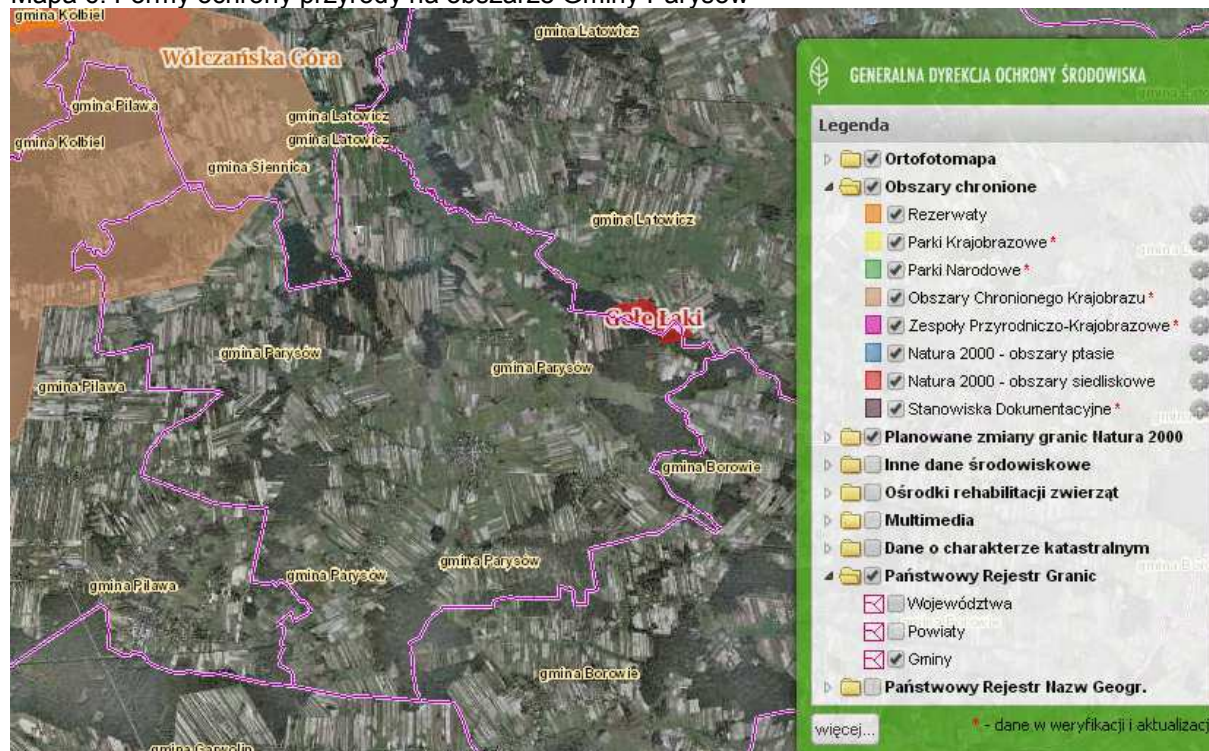
⁹ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Parysów

wartość współczynnika, to jednak jest ona niższa niż ta całym powiecie garwolińskim (30,4%) i jedna z najniższych wśród gmin powiatu.

Obszary chronione

Mapa poniżej przedstawia formy ochrony przyrody występujące na obszarze Gminy Parysów.

Mapa 6: Formy ochrony przyrody na obszarze Gminy Parysów

Źródło: geoserwis.gdos.gov.pl

Na obszarze Gminy Parysów znajduje się:

- pomnik przyrody w miejscowości Kozłów,
- pomnik przyrody w miejscowości Poschła,
- Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu,
- obszar Natura 2000 Gołe Łąki, kod obszaru: 140027.

3.2.3. Turystyka

Turystyka to zjawisko przestrzennej ruchliwości ludzi, które związane jest z dobrowolną zmianą miejsca pobytu, środowiska i rytmu życia. Obejmuje całokształt stosunków i zjawisk związanych z ruchem turystycznym. Najpopularniejsza jest turystyka przedstawiana w aspekcie kulturowym (turystyka jako funkcja kultury, oddziaływania między kulturą reprezentowaną przez turystów a kulturą społeczności odwiedzanych), ekonomicznym (rynek turystyczny, usługi turystyczne, skutki gospodarcze rozwoju turystyki), społecznym (relacje między turystami a społecznościami odwiedzanymi, stereotypy społeczne, więzi społeczne), przestrzennym (migracje turystyczne,

zagospodarowanie turystyczne) i psychologicznym (potrzeby człowieka, motywy podjęcia podróży, cele podróży, przeżycia i zachowania w docelowym miejscu pobytu).¹⁰

Potencjalne warunki do rekreacji posiadają miejscowości Górki-Kolonia i Kozłów.

Na terenie Gminy Parysów znajdują się różne zabytki i atrakcje dla turystów. Wśród nich można wymienić:

- wiatrak kozłowy w Parysowie z końca XIX wieku;
- młyny przy ul. Franciszkańskiej i ul. Książęcej w Parysowie;
- kuźnia w Choinach;
- cmentarz parafialny w Parysowie z przełomu XVIII i XIX wieku;
- tablica pamiątkowa ku czci poległych 11 listopada 1918 zawieszona na ścianie frontowej Urzędu Gminy w Parysowie;
- pomnik poświęcony żołnierzom Armii Krajowej Placówki Parysów Obwodu Gołęb na placu rynkowym;
- pomnik poświęcony żołnierzom AK zgrupowanym do akcji *Burza*, przy drodze pomiędzy Łukówcem a Poschłą;
- mogiła powstańca 1863 roku w parku dworskim we wsi Poschła;
- pomnik upamiętniający bitwę z czasu powstania styczniowego, rozegraną pomiędzy Wolą Starogrodzką a Żelazną, w Woli Starogrodzkiej;
- mogiła żołnierza radzieckiego z 1944 roku na skraju lasu w Woli Starogrodzkiej;
- grodzisko (kopiec) Królowej Bony we wsi Kozłów;
- kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Parysowie, wybudowany w latach 1914-1925.

Z licznych niegdyś na tym terenie zabytków techniki, jak: młyny, wiatraki, gorzelnie, kuźnie, do dnia dzisiejszego zachowało się niewiele. Zalicza się do nich wiatrak w Parysowie, młyny przy ul. Franciszkańskiej i ul. Książęcej w Parysowie, kuźnia w Choinach. Jednakże ze względu na zachowane urządzenia i maszyny, do zabytków techniki, w pełnym słowa znaczeniu, możemy zaliczyć: wiatrak w Parysowie i młyn przy ul. Książęcej 3 w Parysowie. Unikatowym obiektem w tej grupie zabytków, jest wiatrak kozłak w Parysowie. Został wybudowany pod koniec XIX w. w miejscowości Regut k/Celestynowa. W 1945 r. przeniesiono go na obecne miejsce. Przed nim istniał także wiatrak kozłak. Właścicielem i młynarzem obsługującym wiatrak był Kazimierz Goć, który uczył się młynarstwa u swojego dziadka. Wiatrak pracował do pocz. lat 60- tych, praktycznie do śmierci Kazimierza. Wiatrak obsługiwał Parysów i okoliczne (najbliższe) wioski. Prowadzono w nim przemiał ziarna na razówkę i ospę, pobierając wynagrodzenie najczęściej w formie 10% odsypu 10 kg ziarna od 100 kg oddanego do przemiału zboża, rzadziej w formie pieniężnej wg cen umownych. Każdy z klientów otrzymywał mąkę pochodzącą z przemiału oddanego przez niego zboża. Młynarz zamieszkiwał w czworobocznej zagrodzie tuż obok wiatraka, w skład której wchodził dom, obórka i stodoła.

¹⁰ Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka>

Cmentarze

Cmentarz parafialny w Parysowie został założony na przełomie XVIII/XIX wieku. Na cmentarzu znajduje się wiele interesujących nagrobków, z których można wymienić: gen. Michała Pełczyńskiego zm.1833 r., Leopolda Eysymontta zm.1852 r., rodziny Frelków zm. k. XIX w., Józefa Gawrysia zm.1908 r., ks. Władysława Wachowicza zm.1915 r., rodziny Jarzębskich zm.1918 r., Zofii Sztompki z Guziewiczów zm.1922 r.

Miejsca pamięci

Tablica pamiątkowa ku czci poległych 11.XI.1918 r., którą zawieszono na ścianie frontowej Urzędu Gminy w Parysowie; pomnik poświęcony żołnierzom Armii Krajowej Placówki Parysów Obwodu Gołęb na placu rynkowym, przy kościele od strony wschodniej.

Pomnik poświęcony żołnierzom AK zgrupowanym w tej okolicy do akcji Burza, przy drodze pomiędzy miejscowościami Łukówcem a Poschłą. Poschła mogiła powstańca 1863 r. w parku dworskim, przy olbrzymim dębie.

Wola Starogrodzka - pomnik upamiętniający bitwę z czasu powstania styczniowego rozegraną pomiędzy Wolą Starogrodzką a Żelazną (przy drodze); mogiła żołnierza radzieckiego z 1944 r. na skraju lasu przy granicy z Gminą Siennica.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie Gminy Parysów spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Do okazalszych obiektów małej architektury sakralnej, należą kapliczki domkowe, tj. posiadające małe wnętrza, w których może zmieścić się kilka osób. Tego typu kapliczki znajdują się w Kozłowie, Starowoli, Stodzewie, datowane na wiek XIX, pocz. XX i lata 30-te naszego stulecia. Wśród nich wyróżnia się bogatym programem architektonicznym kapliczka z Kozłowa, z charakterystycznymi ceglanymi narożami i częściowo tynkowanymi partiami ścian oraz dekoracyjnym, podokapowym gzymsem kostkowym.

Powszechnie na terenie Gminy występują skromniejsze kapliczki w postaci słupów bądź filarów na rzucie kwadratu lub prostokąta, z małą wnęką w której umieszcza się rzeźbę lub obraz z przedstawieniem postaci boskiej lub świętego. Kapliczki te często zdobione są szczycikami, gzymсами, płycinami o różnych formach i nakrywane daszkami lub tylko wieńczone wykutymi z metalu krzyżami. Kapliczki takie spotykamy m.in. w Parysowie, oraz Woli Starogrodzkiej. Zdecydowanie najczęściej spotyka się krzyże przydrożne wykonywane z różnych materiałów. Wśród nich wyróżnia się monumentalny, granitowy krzyż ustawiony w Choinach w latach 20-tych ubiegłego stulecia. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością średnią i wysoką, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Kościół parafialny

Kościół parafialny to najokazalszy budynek w niewielkim miasteczku jakim był Parysów. Zbudowany z drewna ulegał zniszczeniom lub pożarom. Do końca XVIII w. powstały, po kolejnych pożarach lub zniszczeniach, cztery świątynie. Pierwsza została zbudowana w latach czterdziestych XV w.

Najcenniejszym zabytkiem w kościele parysowskim, jest późnorenesansowa nastawa ołtarza głównego z pierwszej połowy XVII w. Została ona gruntownie odrestaurowana w 1947 r. po zniszczeniach wojennych. Podwyższono wówczas ołtarz dodając cokół. Połączony ołtarz ma charakter architektoniczny. Ozdabiają go ornamenty kaboszonowe, okuciowe oraz rewolwerkowe. Posiada rzeźby świętych biskupów Stanisława i Wojciecha oraz św. Jana Ewangelisty i św. Józefa z Dzieciątkiem, które umieszczone są w konchowo zwieńczonych wnękach. Po bokach zwieńczenia ołtarza, w owalnych polach umieszczone są obrazy św. Franciszka i św. Teresy Wielkiej. W ołtarzu umieszczony jest obraz Matki Bożej Parysowskiej. Obraz malowany na desce w XVII w. z osiemnastowiecznymi przemalowaniami, przedstawia Najświętszą Maryję Pannę z Dzieciątkiem w typie obrazu jasnogórskiego – z głową Najświętszej Maryi Panny lekko zwróconą w stronę Dzieciątka. Pojawił on się w kościele między 1629 r. a 1655 r.

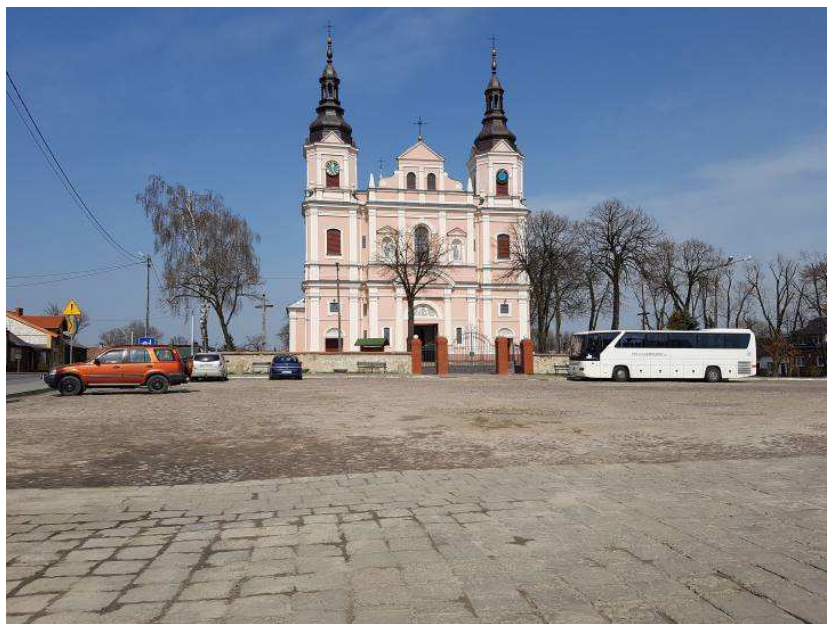
Obraz otaczany był powszechną czcią, co potwierdzają pisemne świadectwa otrzymanych przez wiernych cudów. O żywym kulcie świadczą umieszczane w ołtarzu dziękczynne wota i sukienki ozdabiające obraz. Wykonane ze srebra były częstym obiektem kradzieży. Część z nich przekazano na potrzeby państwowe podczas powstań narodowych.

3.2.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

3.2.4.1. Podział przestrzenny Gminy – funkcje Gminy

Główną podstawą rozwoju Gminy jest funkcja rolnicza. Uzupełniającą funkcją będzie obsługa ludności. Z uwagi na walory środowiska przyrodniczego postuluje się rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej we wsi Kozłów. Jako preferowaną formę rekreacji na terenie całej Gminy wskazuje się agroturystykę.

Najbardziej zaludnioną oraz skupiającą wszelkie usługi w Gminie jest miejscowość gminna Parysów. Znajduje się tu: Rynek, Urząd Gminy, GOPS, Gminna Biblioteka Publiczna, placówki oświatowe (szkoła podstawowa znajduje się również w Woli Starogrodzkiej), Urząd Stanu Cywilnego, Bank, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Boisko ULKS „Orzeł” Parysów, sklepy i punkty usługowe. Atrakcyjne centrum miejscowości Parysów stanowi jej wizytówkę. Ze względu na cenne obiekty zabytkowe jest miejscem chętnie odwiedzanym przez turystów i samych mieszkańców. Współczesny wizerunek Rynku w Parysowie różni się od tego, który został ukształtowany w przeszłości.

Fot. Rynek w Parysowie

Rynek był kiedyś miejscem, w którym toczyło się zarówno życie publiczne i polityczne – ważne zebrania, uroczystości, jak i życie codzienne. Centrum, ze względu na swą atrakcyjność, kształtowało od zawsze świadomość społeczną wyzwalając poczucie tożsamości miejsca oraz eksponując urok i wartości kulturowe regionu. Kiedyś Rynek w Parysowie był chlubą miejscowości, jego najbardziej reprezentacyjną częścią.

Fot. Rynek w Parysowie kiedyś (źródło: <http://garwolin.org/>)

Plac, na którym odbywały się targi, stanowił nieodłączny element struktury Parysowa, pełniąc istotną rolę w powstaniu ostatecznej przestrzeni miejskiej. Rynek tworzył żywotne, powszechne „serce miejscowości”, jej prawdziwe centrum, w którym rozwijał się handel i rzemiosło oraz kwitło życie publiczne. Dzisiaj funkcjonalność Rynku została zaburzona. Nie pełni on funkcji pełnionych w przeszłości, jest obszarem nieuporządkowanym, brakuje tu ładu przestrzennego, zagospodarowania zieleni. Rynek nie pełni funkcji gospodarczej i społecznej w takim zakresie, jak w przeszłości.

W Gminie, a szczególnie w miejscowości gminnej - Parysowie znajduje się wiele pustostanów. Mieszkańcy opuszczają miejscowość w poszukiwaniu lepszych warunków życia poza Gminą. Wiele opuszczonych domów znajduje się w całkiem dobrym stanie architektonicznym, inne przeznaczone są do rozbiórki. Brakuje chętnych na zakup tych domów czy też opuszczonych działek. Negatywnym zjawiskiem staje się wykorzystanie pustostanów przez grupy młodzieży i dzieci. W tabeli poniżej przedstawiono liczbę pustostanów na obszarze Gminy wg podziału na miejscowości.

Tabela 19 Pustostany na obszarze Gminy Parysów

miejscowość (sołectwo)	liczba pustostanów
Choiny	1
Kozłów	0
Łukówiec	0
Parysów	26
Poschła	0
Słup	0
Starowola	2
Stodzew	0
Wola Starogrodzka	2
Gmina ogółem	31

Źródło: Urząd Gminy w Parysowie

Najwięcej pustostanów zlokalizowanych jest w centrum miejscowości Parysów, w tym wokół Rynku w Parysowie. Na wskazanych 26 obiektów, aż 17 z nich, czyli około 65% znajduje się właśnie w centralnej części Parysowa. Poniżej przedstawiono mapę, na której zaznaczono lokalizację pustostanów, świadczy to o znacznej koncentracji tego zjawiska.

Mapa 7 Pustostany w centrum miejscowości Parysów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Parysowie

Pustostany w miejscowości Parysów – zdjęcia:

3.2.4.2. Analiza tkanki mieszkaniowej Gminy

Warunki mieszkaniowe są jednym z najważniejszych czynników determinujących jakość i poziom życia. Liczba mieszkań na analizowanym terenie stopniowo wzrasta, w 2015 roku odnotowano 1261 mieszkań, czyli o 60 więcej niż w roku 2005. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wynosiła w 2015 roku 87,6 m², na 1 osobę przypadało przeciętnie 26,9 m² powierzchni użytkowej. Wartości te w powiecie garwolińskim kształtowały się na poziomie odpowiednio 89,2 m² oraz 28,2 m². Przeciętne powierzchnie użytkowe w Gminie są zatem niewiele mniejsze od średnich dla powiatu. Wzrasta na obszarze Gminy liczba mieszkań z dostępem do wodociągu, ustępu spłukiwanego, łazienki, centralnego ogrzewania oraz gazu z sieci. Standardy zamieszkania ulegają zatem poprawie, nowe mieszkania oznaczają zwykle wyższy standard.

Tabela 20: Zasoby mieszkaniowe w Gminie Parysów

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mieszkania	1201	1206	1226	1238	1244	1218	1224	1231	1243	1249	1261
Przeciętna powierzchnia użytkowa [m²]											
1 mieszkania	82,2	82,4	83,5	83,9	84,3	85,7	86,0	86,3	86,8	87,1	87,6
na 1 osobę	24,2	24,3	24,9	25,2	25,4	25,3	25,7	26,2	26,6	26,5	26,9
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne:											
wodociąg	735	740	1030	1042	1048	887	893	900	912	918	930
ustęp spłukiwany	581	586	816	828	834	806	812	819	831	837	849
łazienka	601	606	843	855	861	765	771	778	790	796	808
centralne ogrzewanie	599	604	623	634	640	660	666	673	685	691	703
gaz z sieci	151	151	175	177	186	189	190	190	190	192	195

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2015 roku udział mieszkań wyposażonych w poszczególne urządzenia techniczno-sanitarne w Gminie Parysów przedstawiał się następująco:

- 73,75% posiadało dostęp do sieci wodociągowej;
- 67,33% posiadało ustęp spłukiwany;
- 64,08% było wyposażonych w łazienkę;
- 55,75% posiadało dostęp do centralnego ogrzewania;
- 15,46% posiadało dostęp do gazu z sieci.

Na obszarze Gminy Parysów występują mieszkania będące zasobami: gminnymi, zakładów pracy, prywatnymi należącymi do osób fizycznych oraz innych podmiotów. Większość zasobów mieszkaniowych stanowi jednak własność osób fizycznych - około 98,5% ogółu mieszkań. Mieszkania należące do osób fizycznych charakteryzują się największą przeciętną liczbą izb oraz powierzchnią użytkową. Zależności te przedstawiają tabela oraz wykres poniżej.

Tabela 21: Zasoby mieszkaniowe wg form własności w Gminie Parysów w 2007 roku

	mieszkania	izby	powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]
zasoby gminy	8	29	531
zasoby osób fizycznych	1208	4389	101340
zasoby pozostałych podmiotów ¹¹	4	12	194

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Najwięcej jest w Gminie mieszkań wybudowanych w okresie od 1945 do 1970 roku. Występują jednak również mieszkania powstałe przed 1945 rokiem, a nawet przed 1918 rokiem. Tych jest łącznie 100. Liczba mieszkań powstałych w latach 1971 – 1978 oraz 1989 – 2002 kształtuje się na podobnym poziomie. O kilkadziesiąt więcej jest mieszkań powstałych w latach 1979 – 1988. Czym nowsze mieszkania tym ich większa średnia powierzchnia użytkowa.

Tabela 22: Mieszkania według okresu budowy budynku w Gminie Parysów

Okres budowy	ogółem	powierzchnia użytkowa [m ²]	średnia powierzchnia użytkowa mieszkania [m ²]
przed 1918	7	401,0	57,29
1918-1944	93	5272,0	56,69
1945-1970	525	34811,0	66,31
1971-1978	132	11353,0	86,01
1979-1988	186	19500,0	104,84
1989-2002	138	16870,0	122,25
2003-2012	17	1972,0	116,00

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002 – mieszkania zamieszkane, GUS, Bank Danych Lokalnych

Mieszkania wybudowane po 1989 roku stanowią tylko około 14% ogółu wśród zasobów do 2002 roku. To właśnie ta grupa powinna charakteryzować się wyższymi standardami zamieszkania oraz lepszym stanem technicznym. Należy zauważyć, że czym starszy budynek, tym niższy standard zamieszkania. Wraz z upływem czasu zmieniały się stosowane technologie wykonania materiałów budowlanych i wykończeniowych. Na obszarze Gminy znaleźć można zatem zarówno budynki, których mury wykonano z cegły, stropy z drewna oraz takie, gdzie zastosowano ocieplenie przegród budowlanych materiałami termoizolacyjnymi. Istnieją też budynki starsze, które zostały poddane remontom i termomodernizacji. Wiele z nich wymaga jednak przeprowadzenia właśnie takich prac, co pozwoli na zaoszczędzenie energii cieplnej, a tym samym zmniejszenie emisji substancji szkodliwych do powietrza.

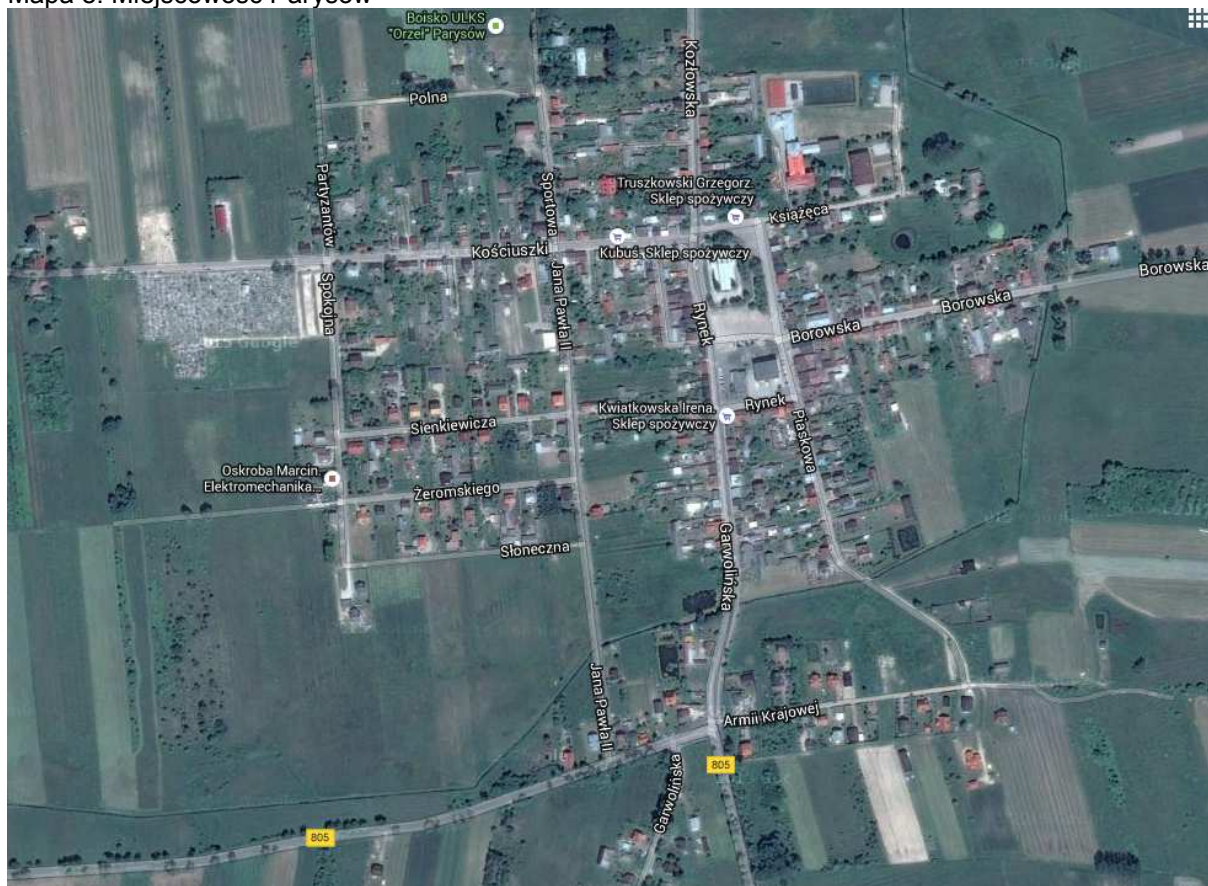
❖ RODZAJE ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ W GMINIE

Zabudowa mieszkaniowa w Gminie złożona jest z zespołów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej. Zabudowa ta jest zróżnicowana, co wynika z okresu powstawania poszczególnych budynków, a tym samym z obowiązujących w tym czasie regulacji prawnych, wskaźników i parametrów z zakresu budownictwa i gospodarki gruntami, ale także z wdrażania określonych

¹¹ mieszkania stanowiące własność instytucji budujących dla zysku - przeznaczone na sprzedaż (ale jeszcze nie sprzedane osobom fizycznym) lub na wynajem, mieszkania stanowiące własność instytucji wyznaniowych, stowarzyszeń, partii, związków zawodowych itp.

rozwiązań urbanistycznych. Warunki życia mieszkańców są słabe, co uwidacznia się zwłaszcza w sytuacji mieszkaniowej (duże zagęszczenie mieszkań, wysoki odsetek starej zabudowy drewnianej). Większość wsi w Gminie to tzw. ulicówki, gdzie zabudowa zlokalizowana jest wzdłuż głównej drogi/dróg, po obu stronach, bądź rzędówki z zabudową po jednej stronie ulicy. W obydwu przypadkach w dalszej odległości od drogi znajdują się budynki, zwykle gospodarcze. W Gminie jedynie miejscowość gminna Parysów wyróżnia się odmienną zabudową oraz zagospodarowaniem przestrzeni. Budynki znajdują się bliżej siebie, działki są mniejsze.

Mapa 8: Miejscowość Parysów

Źródło: www.google.pl/maps/place/Parysów

3.2.4.3. Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna definiowana jest jako zespół instytucji i usług zaspokajających w zorganizowany sposób ludzkie potrzeby w dziedzinie prawa, bezpieczeństwa, kształcenia, oświaty, kultury, opieki społecznej, służby zdrowia i budownictwa mieszkaniowego. Wyróżnia się tu szkoły, szpitale, sądy, więzienia, instytucje administracji państwowej i zaznacza, że usługi infrastruktury nie mogą być importowane, a nakłady na nią są kapitałochłonne.¹²

¹² Wielka encyklopedia PWN T. 12, red. J. Wojnowski, Warszawa 2002, s. 134.

Urząd Gminy zlokalizowany jest w miejscowości gminnej Parysów. W tym samym budynku funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie.

❖ OŚWIATA

Instytucje oświaty

Na obszarze Gminy Parysów funkcjonują: Zespół Placówek Oświatowych w Parysowie oraz Publiczna Szkoła Podstawowa w Woli Starogrodzkiej.

W Gminie Parysów stopniowo wzrasta odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. W 2014 roku było 78,5%. W całym powiecie było 79,9% dzieci we wskazanej grupie.

Tabela 23: Dzieci w wieku 3 - 6 lat objęte wychowaniem przedszkolnym w Gminie Parysów oraz w powiecie garwolińskim [%]

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
powiat garwoliński	44,2	45,6	46,6	50,4	58,8	64,0	66,9	69,6	73,6	79,9	-
Gmina Parysów	41,0	45,7	47,8	51,0	56,5	58,1	60,9	62,4	62,8	78,5	-

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela 24: Edukacja

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
przedszkole	jedn.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	dzieci	83	84	85	89	112	114	115	123	125	125	135
	miejsca	74	74	60	60	60	60	60	60	125	125	150
oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych	jedn.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	dzieci	8	12	15	12	9	12	18	13	12	14	4
szkoły podstawowe	jedn.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	osoby	336	312	313	298	292	290	294	287	298	310	320
gimnazja	jedn.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	osoby	199	206	196	184	158	153	144	139	130	134	119

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2015 roku liczba uczniów w szkołach podstawowych w porównaniu do roku 2005 zmniejszyła się. Maleje natomiast liczba gimnazjalistów, należy jednak przypuszczać, że w kolejnych latach będzie utrzymywać się na obecnym poziomie.

Na obszarze Gminy Parysów nie funkcjonują szkoły ponadgimnazjalne. W celu kontynuowania nauki młodzież musi dojeżdżać do większych miast. Obowiązek dowozu dzieci do szkół Gmina wypełnia za pośrednictwem 2 pojazdów.

❖ SEKTOR ORGANIZACJI NON PROFIT

Organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego poprzez swoje zaangażowanie i aktywność na polu rozwiązywania problemów społecznych w istotny sposób wpływają na jakość życia mieszkańców Gminy Parysów. Rozległość zadań w jakie angażują się, ich społeczny charakter oraz wysoki poziom usług powodują, że postrzegane są one jako cenny partner jednostek samorządu terytorialnego. Na obszarze Gminy funkcjonują stowarzyszenia:

- ULKS Orzeł Parysów (Uczniowski Ludowy Klub Sportowy),

- OSP Parysów,
- OSP Wola Starogrodzka,
- OSP Kozłów,
- OSP Stodzew,
- OSP Łukówiec,
- OSP Choiny,
- OSP Starowola,
- Stowarzyszenie Korzenie z siedzibą w Żabieńcu,
- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju społeczności Gminy Parysów.

❖ OPIEKA ZDROWOTNA, OCHRONA ZDROWIA I ŻYCIA

W Gminie Parysów funkcjonuje:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej świadczący usługi dla ludności w zakresie opieki zdrowotnej. Z NFZ umowę ma podpisanych trzech lekarzy: lekarz internista, lekarz rodzinny oraz pediatra. W NZOZ zatrudnione są cztery pielęgniarki: zabiegowa, położna, szkolna i środowiskowa, która odwiedza chorych w ich miejscu zamieszkania. Wzrasta w Gminie liczba udzielonych porad z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej.
- apteka,
- gabinet stomatologiczny.

Lecznictwo szpitalne, inspekcja sanitarna znajdują się w Garwolinie. Na terenie Gminy Parysów działają stowarzyszenia – Ochotnicze Straże Pożarne w: Parysowie, Choinach, Łukówcu, Kozłowie, Starowoli, Stodzewie oraz w Woli Starogrodzkiej.

❖ KULTURA, SPORT I REKREACJA

Kulturą nazywany jest m.in. całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa, przekazywanych z pokolenia na pokolenie wierzeń i praktyk jego członków, przyjętych przez nich wzorów postępowania itd., kulturą nazywany jest jednak również jedynie wycinek owej całości (piśmiennictwo, teatr, muzyka itp.).¹³

Na obszarze Gminy Parysów baza kulturowa jest dość skromna. Brakuje tu ośrodka, który wypełniałby zadania gminnego ośrodka kultury. Zadania z zakresu kultury wypełnia biblioteka gminna, mieszkańcom udostępniane są również świetlice wiejskie oraz remizy Ochotniczych Straży Pożarnych. Świetlice wiejskie funkcjonują w miejscowościach: Poschła, Słup, Starowola, Żabieniec.

W Gminie funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Parysowie, pełniąca funkcję upowszechniania kultury w Gminie. Biblioteka posiada czytelnię internetową. Biblioteka udostępnia księgozbiór podręczny oraz czasopisma. Księgozbiór Biblioteki jest na bieżąco aktualizowany poprzez zakup nowości wydawniczych oraz selekcję starych, zacytanych lub nieaktualnych wydawnictw. Prowadzony jest tu Punkt Informacji Obywatelskiej, którego zadaniem jest informowanie o prawach społeczności oraz ich skutecznej obronie, gdzie i do kogo udać się po fachową poradę i pomoc.

¹³ Encyklopedia PWN, encyklopedia.pwn.pl

Biblioteka bierze czynny udział w konkursach oraz wydarzeniach gminnych. Mieszkańcy korzystają zarówno z księgozbioru jak i darmowej czytelnicy internetowej. Dzieci czynnie włączają się w pracę biblioteki. Organizowane są: lekcje biblioteczne dla dzieci i młodzieży szkolnej, wystawy okolicznościowe z okazji rocznic i świąt, wystawki nowości wydawniczych, konkursy literackie i rysunkowe, zajęcia plastyczne oraz koncerty.

Biblioteka współpracuje z: Publiczną Szkołą Podstawową w Woli Starogrodzkiej, Publiczną Szkołą Podstawową im. Armii Krajowej w Parysowie, Publicznym Gimnazjum w Parysowie oraz Publicznym Samorządowym Przedszkolem w Parysowie i Gminną Komisją ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.¹⁴

Budynek biblioteki pozostaje w złym stanie technicznym. Wymagane jest podjęcie szeregu prac dzięki którym stanie się on obiektem bardziej funkcjonalnym.

Na terenie Gminy funkcjonuje piłkarski klub sportowy „Orzeł”, który bierze udział w rozgrywkach prowadzonych przez Mazowiecki Związek Piłki Nożnej oraz Kluby Ludowych Zespołów Sportowych. Baza sportowa nie jest rozbudowana, aktualne zasoby nie zaspokajają potrzeb mieszkańców w tym zakresie. W Gminie funkcjonują boiska w miejscowościach: boisko do siatkówki we wsi Choiny, boisko sportowe ULKS Orzeł Parysów w Parysowie, boisko sportowe we wsi Starowola oraz Orlik w Parysowie przy Zespole Placówek Oświatowych, a także place zabaw w miejscowościach: Parysów, Wola Starogrodzka, Starowola i Choiny.

Środowisko kulturowe wzbogacają walory przyrodnicze Gminy, które mogą być wykorzystywane w promocji tutejszych walorów turystycznych. Znajduje się tutaj ponad 100 stanowisk archeologicznych, w tym o dużych wartościach naukowo-poznawczych. Wśród ciekawszych obiektów wymienia się: grodzisko średniowieczne w Kozłowie (w dobrym stanie jest majdan, zbocza oraz fosa wypełniona wodą) i cmentarzysko kultury grobów kloszowych w Stodzewie.

Największe znaczenie historyczne i kulturowe posiada miejscowość gminna Parysów. W 1445 roku została erygowana tu parafia, a w 1538 roku miejscowość uzyskała prawa miejskie. Zachował się czytelny do dziś miejski układ przestrzenny miejscowości. Dominantą tego układu jest neobarokowy kościół parafialny (wzniesiony w latach 1904-1926, wpisany do rejestru zabytków), widoczny w okolicy ze znacznych odległości. Zabytkowy charakter posiadają dwa młyny motorowe w Parysowie, kuźnia w Choinach oraz wiatrak koźlak w Parysowie (wpisany do rejestru zabytków) oraz cmentarz parafialny w Parysowie, założony na przełomie XVIII i XIX wieku, którego stara część wraz z usytuowaną kaplicą cmentarną wpisana jest do rejestru zabytków.

Na terenie Gminy zachowały się, w niezbyt dobrym stanie, dwa zespoły dworskie: w Poschle (z początku XIX wieku) i Kozłowie (lepiej zachowany – z początku XX wieku).

¹⁴ biblioteka-garwolin.pl

3.2.5. Sfera techniczna

3.2.5.1. Zasoby infrastruktury technicznej Gminy

❖ GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Sieć kanalizacyjna¹⁵

Na terenie Gminy Parysów funkcjonuje mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków, zlokalizowana w miejscowości Parysów. Odbiornikiem oczyszczonych ścieków jest Kanał Parysowski, uchodzący do rzeki Rydni, dopływu rzeki Świder. Sieć kanalizacyjna w Gminie jest słabo rozwinięta. Długość czynnej sieci wynosiła w 2015 roku 5,3 km, funkcjonowały 252 przyłącza do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. W 2015 roku odprowadzono 20 dam³ ścieków. Z sieci korzystało w tym czasie 881 osób, czyli 21,5% mieszkańców.

Liczba zbiorników bezodpływowych w Gminie (popularnie zwanych szambami) zmniejszyła się na przełomie lat 2009/2010 do 719 sztuk. Wg danych GUS funkcjonują tu tylko 2 przydomowe oczyszczalnie ścieków. System gospodarki ściekowej powinien zostać rozbudowany. W miejscach gdzie jest to zasadne pod względem ekonomicznym należy prowadzić sieć kanalizacyjną wraz z przyłączami, zaś na obszarach gdzie zabudowa jest rozproszona, powinny być promowane przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Sieć wodociągowa¹⁶

Na terenie Gminy funkcjonuje system zbiorowego zaopatrzenia w wodę. Woda pobierana jest z dwóch ujęć znajdujących się w Parysowie i w Woli Starogrodzkiej.

W 2015 roku długość czynnej sieci wodociągowej w Gminie wynosiła 71,5 km. Sieć była w analizowanym okresie systematycznie rozbudowywana o czym świadczy również zwiększanie liczby przyłączy, w 2015 roku funkcjonowało ich 1056. Ilość wody dostarczanej mieszkańcom przybiera analogicznie tendencję wzrostową, w 2015 roku było to 88,5 dam³. W 2015 roku z sieci wodociągowej korzystało 3746 osób, czyli 91,2% mieszkańców.

❖ CIEPŁOWNICTWO

Zaopatrzenie w ciepło w Gminie jest realizowane z wykorzystaniem indywidualnych źródeł ogrzewania. Dla zaopatrzenia w gaz ustalono zasilanie Gminy w gaz ziemny z gazociągu wysokiego ciśnienia DN 500mm Puławy-Warszawa, od którego został wybudowany z układu zaporowo-upustowego gazociąg wysokiego ciśnienia DN 150 mm do Stoczka Łukowskiego z odgałęzieniem do miejscowości Parysów¹⁷. W 2015 roku na obszarze Gminy poprowadzonych było 190 czynnych przyłączy gazowych do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych. Odbiorcami gazu było 216

¹⁵ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Parysów

gospodarstw, w tym w 160 z nich gaz służył do ogrzewania mieszkania. Z sieci tej korzystały 704 osoby.¹⁸

W Gminie funkcjonuje *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Parysów*, którego celem strategicznym jest redukcja zużycia energii oraz emisji dwutlenku węgla (CO₂) o 20% do 2020 r., w stosunku do przyjętego roku bazowego (1999), z wyłączeniem emisji z sektora przemysłowego.¹⁹ Redukcja emisji dwutlenku węgla będzie wynikiem zmniejszenia zużycia energii finalnej, a także zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w wytwarzaniu energii na terenie Gminy Parysów.

❖ ENERGETYKA

Zaopatrzenie w energię elektryczną odbywa się zgodnie z zasadą pełnego zaopatrzenia wszystkich obiektów wymagających zasilania w energię elektryczną o parametrach technicznych określonych w przepisach szczególnych (prawo energetyczne z rozporządzeniami wykonawczymi), realizowaną poprzez budowę nowych oraz modernizację i adaptację do zmienionego układu zasilania istniejących sieci elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV, niskiego napięcia 0,4kV.²⁰

❖ GOSPODARKA ODPADAMI

Odpady komunalne (zmieszane i segregowane) odbierane są od właścicieli nieruchomości zgodnie z przyjętym i podanym do informacji publicznej harmonogramem.

Na obszarze Gminy wdrażane są również ustalenia zawarte w *Programie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Parysów na lata 2009 – 2032*. Od kilku lat Gmina ogłasza nabór wniosków o dofinansowanie na realizację przedsięwzięć związanych z usuwaniem odpadów niebezpiecznych zawierających azbest z terenu Gminy Parysów. Przyznanie dofinansowania uzależnione jest od otrzymania przez Gminę Parysów dofinansowania z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie.

❖ KOMUNIKACJA

Gmina Parysów jest obsługiwana przez komunikację autobusową i kolejową.

W komunikacji autobusowej prowadzone są relacje o znaczeniu regionalnym w kierunku Warszawy, Siedlec, Garwolina i Łukowa oraz międzyosiedlowym (realizujące powiązania międzygminne, a także wewnątrzgminne).

Komunikacja kolejowa prowadzona jest po linii Skierniewice-Pilawa- Łuków, będącej linią o charakterze pierwszorzędym, dwutorową, zelektryfikowaną. Ruch pasażerski na tej linii nie jest dostępny dla Gminy Parysów. Ma ona głównie charakter towarowy. Linia kolejowa Skierniewice-Pilawa-Łuków pełni funkcję południowego elementu obwodnicy Warszawskiego Węzła Kolejowego.

¹⁸ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

¹⁹ Zgodnie z wytycznymi [w:] „*Poradnik. Jak opracować plan działań na rzecz zrównoważonej energii (SEAP)?*”

²⁰ *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Parysów*

3.2.5.2. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego oraz budynków użyteczności publicznej

Zjawisko kryzysowe – zły stan techniczny budynków

Na potrzeby diagnozy analizie poddano stan techniczny budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej w Gminie Parysów. O stanie tym może świadczyć data wybudowania danego budynku. Istnieje znacznie większe prawdopodobieństwo, że stan techniczny nowszych budynków będzie lepszy niż tych sprzed 1989 roku. Wizja lokalna wykazała, że wiele starszych budynków znajduje się w centrum Parysowa, ponadto stan wizualny starszych budynków najczęściej nie odpowiada normom estetycznym, burząc ład przestrzenny miejscowości, co prowadzi do postrzegania obszarów, w których są one zlokalizowane jako nieatrakcyjne. Co więcej, starsze budynki zwykle charakteryzują się słabszymi parametrami użytych materiałów oraz zastosowaniem mało skutecznych rozwiązań budowlanych, co może świadczyć o ich niższej efektywności energetycznej. Jest to związane z rodzajem użytych materiałów budowlanych oraz przepisami budowlanymi dotyczącymi ochrony cieplnej budynków, które obowiązywały w latach ich budowy.

W związku z tym, poniżej przedstawiono wskaźnik udziału budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej wybudowanych przed 1989 rokiem w liczbie tych budynków ogółem na danym obszarze, który odzwierciedla problemy w sferze technicznej w Gminie Parysów. Obliczono wartość wskaźnika dla każdej z miejscowości oraz dla Gminy Parysów ogółem. Kolorem oznaczono wartości wskaźników powyżej przeciętnej wartości dla Gminy, odpowiadające miejscowościom, dla których stan techniczny budynków uznaje się za zły.

Tabela 25 Budynki mieszkalne oraz budynki użyteczności publicznej w Gminie Parysów wg daty wybudowania oraz lokalizacji

miejsowość (sołectwo)	liczba budynków wybudowanych do 1989 roku [a]	liczba budynków wg stanu na 03.2017 r. [b]	wskaźnik: a/ b
Choiny	147	215	68,37%
Kozłów	88	112	78,57%
Łukówiec	89	123	72,36%
Parysów	366	474	77,22%
Poschła	40	59	67,80%
Słup	43	78	55,13%
Starowola	100	143	69,93%
Stodzew	99	103	96,12%
Wola Starogrodzka	160	222	72,07%
Żabieniec	47	62	75,81%
Razem	1179	1591	74,10%

Źródło: Urząd Gminy w Parysowie

Wg. stanu na 03.2017 roku łączna liczba wspomnianych budynków wyniosła w Gminie 1591, z czego 1179, czyli aż 74,1% zostało wybudowanych do roku 1989. Największy udział budynków starszych, czyli potencjalnie pozostających w najgorszym stanie technicznym zdiagnozowano na obszarze

miejsowości: Stodzew, Kozłów, Parysów oraz Żabieniec. Najmniejszą wartość wskaźnika odnotowano dla miejscowości Słup.

3.2.6. Strefa ochrony konserwatorskiej

„Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt. 1).”²¹

Zgodnie z „Wykazem zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – stan na 31 marca 2015” w Gminie Parysów znajdują się następujące obiekty zabytkowe:²²

miejsowość	obiekty zabytkowe
Parysów	- kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, 1904-26, nr rej.: A-791 z 7.04.2008 - cmentarz rzym. - kat. (stara część), XVIII/XIX, nr rej.: A-799 z 15.05.2008 - kaplica cmentarna pw. św. Rocha, 2 ćw. XIX, 1862, nr rej.: j.w. - ogrodzenie, mur., XIX, nr rej.: j.w. - wiatrak koźlak, ul. Kościuszki 53, drewn., nr rej.: 582 z 2.04.1962

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Parysów znajdują się następujące zabytki wpisane do rejestru:

lp.	Miejscowość	nr. rejestru	data wpisu	przedmiot wpisu
1	Parysów	A – 118/582	1962-04-02	Wiatrak koźlak
2	Parysów	A – 791	2008-04-07	Kościół par. p.w. Wniebowzięcia NMP
3	Parysów	A – 799	2008-05-15	Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha, Cmentarz rzym.-kat. (stara część)
4	Kozłów	936	1971-11-15	Grodzisko tzw. „Góra Bony” lub „Kopiec”

Wykaz Gminnych Zabytków²³

miejsowość	Obiekt
Choiny	Dom nr 2 drewn. pocz. XX w. Dom nr 39 drewn. l. 30 – XX w. Dom nr 62 drewn. l. 20 – XX w. Kuźnia nr 60 drew. Pocz. XX w.
Kozłów	Układ przestrzenny wsi Kozłów Kapliczka, mur. pocz. XX w. Szkoła podstawowa drewn. l. 30 – XX w.

²¹ Narodowy Instytut Dziedzictwa, www.nid.pl

²² Ibidem

²³ Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Parysów

	Dwór drewn. pocz. XX w. Obora mur. l. 30 – XX w. Dom nr 27 min-. l. 30 – XX w. Dom nr 34 drewn. XIX/XX w. Dom nr 35 drewn. l. 20 – XX w. Dom nr 37 mur. 1921 r.
Łukówiec	Dom nr 21 drewn. l.20 – XX w. Dom nr 25 drewn. l.20 – XX w. Dom nr 37 drewn. pocz. XX w. Dom nr 43 mur. 1908 r. Dom nr 44 mur. 1921 r.
Parysów	Układ urbanistyczny Parysowa Bożnica obecnie Gminna Biblioteka Publiczna mur. 2 poł. XIX w. Obelisk, 6.08.1992 r. Rynek, XVI – XIX w. ul. Rynek: – dom nr 4 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 20 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 21 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 34 drewn. l. 30 – XX w. – dom nr 42 drewn. l. 20 – XX w. ul. Franciszkańska: młyn mur. l. 20 XX w. ul. Garwolińska: – dom nr 11 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 16 drewn. l. 30 – XX w. – dom nr 17 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 18 drewn. pocz. XX w. – dom nr 22 drewn. l. 30 – XX w. ul. Kościuszki – dom nr 10 mur. pocz. XX w. – dom nr 33 mur. 1924 r. – dom nr 41 mur. pocz. XX w. – dom nr 56 drewn. 1926 r. ul. Książęca: dom nr 4 drewn. l. 30 – XX w. ul. Piaskowa: – dom nr 3 drewn. pocz. XX w. – dom nr 4 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 6 drewn. l. 20 – XX w. – dom nr 7 drewn. l. 20 – XX w.

	– dom nr 15 drewn. l. 30 – XX w. – dom nr 19 drewn. l. 30 – XX w.
Poschła	Park w zespole dworsko-parkowym 2 poł. XIX w.
Starowola	Układ przestrzenny wsi Starowola Kapliczka mur. l. 30 – XX w. Dom nr 9 drewn. l. 30 – XX w.
Stodzew	Kapliczka mur. 2 poł. XIX w. Dom nr 18 drewn. pocz. XX w.
Wola Starogrodzka	Układ przestrzenny wsi Wola Starogrodzka Kapliczka mur. 1 poł. XIX w. Dom nr 40 drewn. pocz. XX w. Dom nr 109 drewn. l. 20 – XX w.
Żabieniec	Dom drewn. w zagrodzie nr 3 l. 30 – XX w. Stodoła w zagrodzie nr 3 drewn. / mur. l. 30 – XX w.

W Gminie znajduje się również kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych.

3.2.7. Główne problemy i wynikające z nich potrzeby w sferze środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej

Główne problemy Gminy Parysów w sferze środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej:

- występowanie pustostanów szczególnie w miejscowości gminnej – Parysowie, w części centralnej przy Rynku;
- przeciętne walory przyrodnicze, niski wskaźnik lesistości w porównaniu do przeciętnego w powiecie garwolińskim;
- zagrożenie dla środowiska przyrodniczego - zanieczyszczanie wód powierzchniowych;
- zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego - 95% emisji dwutlenku węgla pochodzi z sektora prywatnego z podsektora budynków mieszkalnych, co związane jest z wykorzystywaniem węgla kamiennego na cele ogrzewania budynków, a także ze zużyciem energii elektrycznej na cele bytowe przez mieszkańców Gminy;
- na terenie Gminy Parysów nie funkcjonują większe instalacje, w których wykorzystywane są odnawialne źródła energii;
- przeciętna sytuacja mieszkaniowa, typowa dla terenów wiejskich, znaczny odsetek starszej zabudowy mieszkaniowej;
- kształcenie ponadgimnazjalne wiąże się z nauką poza granicami Gminy;
- zdegradowany Rynek w Parysowie, w tym w zakresie infrastruktury technicznej oraz pełniących funkcji;
- jakość techniczna większości dróg jest niska;

- brak możliwości wykorzystania potencjalnych korzyści z tytułu linii kolejowej przebiegającej przez obszar Gminy – brak przystanku na obszarze Gminy;
- niski poziom skanalizowania Gminy, kilka przydomowych oczyszczalni ścieków, na pozostałym obszarze nie objętym siecią kanalizacyjną funkcjonują zbiorniki bezodpływowe tzw. szamba, które niestety często są nieszczelne;
- potrzeba dalszego zwodociągowania obszaru Gminy;
- przeważają grunty orne niskiej jakości - struktura bonitacyjna wskazuje na niską jakość gleb w Gminie, nie występują w ogóle gleby klas I i II, a gleby klasy III stanowią zaledwie 7,6% użytków rolnych;
- brak gminnego ośrodka kultury, skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa;
- obiekty zabytkowe wymagają modernizacji;

❖ ZJAWISKA KRYZYSOWE

- zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym;
- zły stan techniczny budynków;
- skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa;

Rynek w Parysowie utracił dawną funkcję. Życie na Rynku i wokół niego zamarło. Zanedbany tworzy obraz zwątpienia. Po środku Rynku znajduje się kościół, w bocznych pierzejach drobne sklepy. Jest to obszar zdegradowany i wymaga szybkich prac remontowych. Niezbędna staje się przebudowa i nadanie mu nowych funkcji społecznych i gospodarczych. Odnowa rynku powinna stać się podstawowym elementem działań rewitalizacyjnych. To właśnie tutaj powinno odbywać się życie miejscowości i całej Gminy. Odnowa rynku przyciągnie tu sklepy i drobne usługi.

Fot. Stan nawierzchni Rynku w Parysowie – stan na rok 2016

Nawierzchnia rynku jest całkowicie zniszczona. Kiedyś nawierzchnię stanowił bruk, jednak dzisiaj w wielu miejscach zapadł się. Brak poprawnego odwodnienia spowodował, że ziemie i łył pokryły dawną nawierzchnię. W wielu miejscach występują zapadliska i wyrwy. Ruch na rynku nie jest uporządkowany. Otoczenie wokół głównej płyty jest zaniedbane, zieleń praktycznie zdegradowana. Brakuje wyznaczonej przestrzeni handlowej, rekreacyjnej. Chodniki są zniszczone, brakuje oświetlenia i zabezpieczenia terenu.

Fot. Obiekty wokół rynku – stan na rok 2016

Rynek nie jest miejscem prestiżowym. Dlatego też stan niektórych domów jest zły lub bardzo zły. Punktowo znajdują się tu nowsze domy. Rynek całkowicie utracił funkcję handlowo-usługową. Brak tu punktów gastronomicznych.

Fot. Dom w centrum miejscowości

W centrum Parysowa widoczny jest problem ubóstwa. Widać to po domach, podwórkach. Mieszkańcy bardzo często nie są w stanie zapewnić sobie podstawowych warunków do zamieszkania. Konieczne są remonty wielu obiektów, jednak mieszkańców na to nie stać. Wiele mieszkańców (jeśli tylko pozwalają im na to dochody) przenoszą się w inne części Gminy. Centrum Parysowa staje się dzielnicą biedy, co widać w każdym zakątku tego miejsca.

Fot. Opuszczony dom w okolicach rynku

W całej miejscowości Parysów znajduje się wiele pustostanów. Mieszkańcy opuszczają miejscowość w poszukiwaniu lepszych warunków życia poza Gminą. Wiele opuszczonych domów znajduje się w całkiem dobrym stanie architektonicznym, inne przeznaczone są do rozbiórki. Brakuje chętnych na zakup tych domów czy też opuszczonych działek. Negatywnym zjawiskiem staje się wykorzystanie pustostanów przez grupy młodzieży i dzieci.

Stan podwórek najlepiej ukazuje miejscowe problemy. Brak miejsc parkingowych, utwardzonych nawierzchni, stare okna, brak placów zabaw. Jest to obraz biedy i problemów tutejszych mieszkańców. Dlatego też miejsce to nie jest atrakcyjne do zamieszkania. Mieszkańcy sami chcą wprowadzić życie w swoje podwórka. Kolor ma urozmaicić centrum. Na zaniedbanych przestrzeniach tworzone są małe place zabaw, piaskownice. To sygnał, że mieszkają tu dzieci i młodzież. Wiele mieszkańców próbuje odnawiać mieszkania. Montowane są nowe okna, remontowane wnętrza. Jednak wielu spośród nich po prostu na to nie stać.

Fot. OSP Parysów przy ulicy Sportowej 3

Remontu i dostosowania do funkcji publicznych potrzebują również budynki, m.in. budynek biblioteki w Parysowie, OSP w Parysowie. Na uwagę zasługuje zniszczony układ drogowy w Parysowie. Chodzi szczególnie o zaniedbane drogi gminne i powiatowe wraz z chodnikami. Na drogach widoczne są spękania, dziury. Wiele z nich wymaga cyklicznych remontów.

Problemem miejscowości jest jej niekontrolowane zaśmiecanie. Wizja lokalna wykazała, iż głównie w centrum występują miejsca wysypywania śmieci. Skutkować to może nie tylko utratą wizerunku, ale również niszczeniem środowiska naturalnego, zanieczyszczeniem wód gruntowych. Problemem jest także zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego związane z emisją niską, czyli pochodzącą np. z gospodarstw domowych czy budynków użyteczności publicznej. Wiąże się to w dużej mierze z sytuacją finansową mieszkańców, którzy ogrzewają swoje mieszkania w taki sposób, na jaki pozwalają im środki finansowe, czyli np. tanim miałem węglowym. Problemem jest zatem jakość używanego opału, ale również niska efektywność energetyczna budynków, o których była mowa wyżej.

POTRZEBY

- Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej – modernizacja infrastruktury, w tym przestrzeni Rynku w Parysowie: chodniki, drobna infrastruktura, miejsca parkingowe - dla organizacji i zaprowadzenia ładu przestrzennego, a także przywrócenia funkcji poszczególnych części Rynku oraz obiektów i przestrzeni pełniących funkcje użyteczności publicznej.
- Zachowanie ładu przestrzennego. Ma to na celu, wzmocnienie rangi kulturowo-turystycznej obszaru, tworzenie i wzmocnienie funkcji społecznych, wzmacnianie funkcji gospodarczej.

3.3. Sfera gospodarcza

3.3.1. Struktura działalności gospodarczej

❖ GOSPODARKA

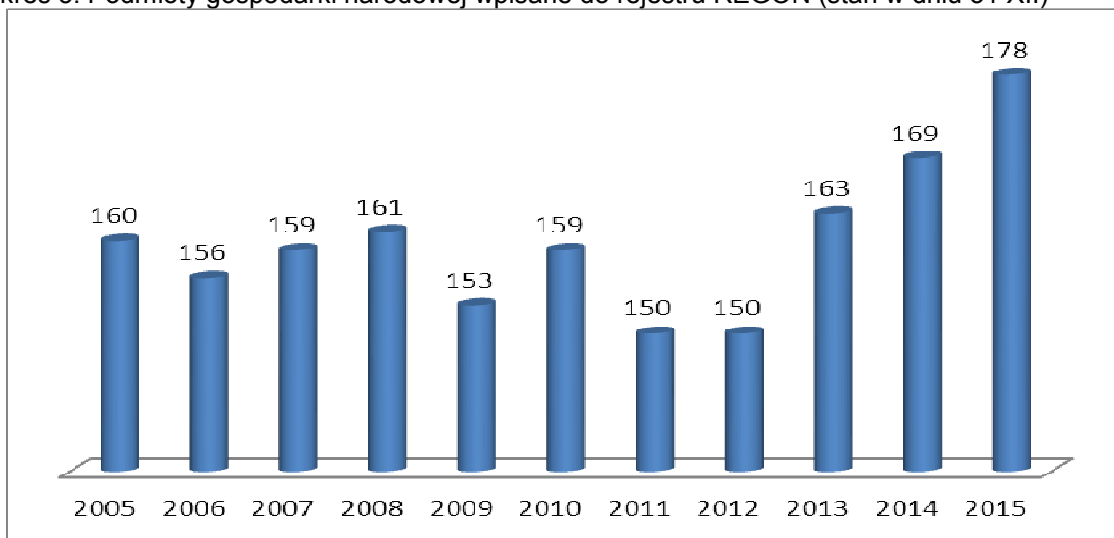
W 2015 roku w Gminie Parysów zarejestrowanych było 178 podmiotów gospodarczych, ich liczba stopniowo wzrasta.

Tabela 26: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)

rok	liczba podmiotów
2005	160
2006	156
2007	159
2008	161
2009	153
2010	159
2011	150
2012	150
2013	163
2014	169
2015	178

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 5: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

Według podziału na sektory własnościowe dominują w Gminie oczywiście podmioty sektora prywatnego. W 2015 roku w sektorze publicznym łącznie odnotowano 9 podmiotów, większość stanowiły państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego. W sektorze prywatnym (ogółem 168 podmiotów) dominowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, stanowiąc 89,88% podmiotów sektora oraz 84,83% podmiotów ogółem na obszarze Gminy. W Gminie zarejestrowanych było 9 stowarzyszeń i organizacji społecznych, 2 spółki handlowe oraz 1 spółdzielnia.

Tabela 27: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sektorów własnościowych w 2015 roku w Gminie Parysów

podmioty gospodarki narodowej ogółem	178
sektor publiczny - ogółem	9
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	7
przedsiębiorstwa państwowe	0
spółki handlowe	0
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0
sektor prywatny - ogółem	168
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	151
spółki handlowe	2
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0
spółdzielnie	1
fundacje	0
stowarzyszenia i organizacje społeczne	9

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 2009 – 2015 największe zmiany w liczbie podmiotów zarejestrowanych w poszczególnych Sekcjach PKD zaszyły w ramach sekcji:

- C – przetwórstwo przemysłowe – zmniejszenie o 15 jednostek,
- G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle – zwiększenie o 13 jednostek,
- F – budownictwo - zwiększenie o 9 jednostek
- H - Transport i gospodarka magazynowa – zwiększenie o 7 jednostek.

Liczbę podmiotów w poszczególnych sekcjach prezentuje tabela poniżej.

Według Sekcji PKD 2007 w 2015 roku najwięcej podmiotów gospodarczych w Gminie Parysów prowadziło działalność w Sekcjach:

- G: Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle – 35,39%,
- C: Przetwórstwo przemysłowe – 14,61%,
- F: Budownictwo – 12,92%,
- S i T: Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby – 7,87%,
- H: Transport i gospodarka magazynowa – 6,18%.

Warto zauważyć, że liczba podmiotów w Sekcji G – handel i naprawa pojazdów wzrasta, zaś w Sekcji C – przetwórstwo przemysłowe, która jest jedną z dwóch największych gałęzi gospodarki w Gminie, liczba ta maleje.

W Gminie Parysów funkcjonuje jeden zakład przemysłowy, zlokalizowany we wsi Stodzew. Jest to zakład produkcyjny należący do Grupy BGK Sp. z o.o. Zakład zajmuje się produkcją chipsów ziemniaczanych i żywności bezglutenowej na bazie grysu kukurydzianego i ziemniaczanego. Sztandarową marką Zakładu jest FLIPS – chrupki kukurydziane. Oprócz wymienionego zakładu

funkcjonuje tu również kilka sklepów brany spożywczej i przemysłowej, drobnych zakładów rzemieślniczych oraz piekarnie.

Dane zawarte w tabeli poniżej wskazują, iż dynamika powstawania nowych podmiotów gospodarczych w Gminie nie jest zbyt duża. W pierwszym półroczu 2016 roku powstało o 2/3 podmiotów mniej niż w całym roku 2015, a zatem można przypuszczać, że w całym 2016 roku również odnotowano mniej nowych podmiotów w stosunku do roku poprzedniego. W analizowanych latach 2015 – 2016 żadne przedsiębiorstwo nie zostało założone w miejscowości Łukówiec. W tabeli dla I półrocza 2016 roku obliczono wskaźnik obrazujący liczbę nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych miejscowościach w stosunku do liczby mieszkańców tych miejscowości, wskaźnik wyliczono również dla całej Gminy Parysów, jego wartość wyniosła 0,17%. Kolorem jasnym zielonym oznaczono w tabeli kreski – pola odpowiadające miejscowościom, w których w I półroczu 2016 roku nie powstało żadne przedsiębiorstwo, są to miejscowości: Słup, Kozłów, Wola Starogrodzka, Łukówiec, Żabieniec. Kolorem jasnym niebieskim oznaczono w tabeli wartość wskaźnika poniżej przeciętnej dla całej Gminy - tylko miejscowość Choiny. W pozostałych miejscowościach w podanym okresie powstały przedsiębiorstwa, wymieniając od najniższej wartości wskaźnika, ale powyżej przeciętnej dla całej Gminy, są to miejscowości: Starowola, Parysów, Stodzew oraz Poschła.

Tabela 28: Zestawienie nowych podmiotów zarejestrowanych w Gminie w 2015 r. i w I połowie 2016 r.; wskaźnik – liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do ogólnej liczby ludności na danym obszarze w 2016 roku

L.p.	Nazwa miejscowości (sołectwa)	2015 r.	I-półrocze 2016 r.		
			Liczba podmiotów (a)	Liczba ludności na danym obszarze (b)	Wskaźnik a/b
1.	Parysów	7	3	1 081	0,28%
2.	Choiny	1	1	615	0,16%
3.	Słup	2	-	235	-
4.	Starowola	4	1	425	0,24%
5.	Kozłów	2	-	226	-
6.	Stodzew	-	1	274	0,36%
7.	Wola Starogrodzka	2	-	630	-
8.	Poschła	-	1	157	0,64%
9.	Łukówiec	-	-	333	-
10.	Żabieniec	3	-	189	-
OGÓŁEM		21	7	4 165	0,17%

❖ ROLNICTWO

Ludność zamieszkująca Gminę w większości utrzymuje się z działalności rolniczej. Jednak mieszkańcy Parysowa mają raczej ograniczone możliwości w tym zakresie. Część z nich w ogóle nie posiada gruntów do prowadzenia działalności rolniczej, a pozostali mają ten dostęp ograniczony.

Gmina Parysów jest typową gminą rolniczą. Korzystne warunki dla rolnictwa występują głównie w północno-wschodniej i południowo-zachodniej części Gminy, głównie ze względu na wysoki udział trwałych użytków zielonych. Wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest bardzo niska. W Gminie przeważają grunty orne niskiej jakości, kompleksów żyniego dobrego, żyniego słabego i żyniego bardzo słabego. Przydatność rolnicza trwałych użytków zielonych jest w Gminie również

niska. Udział kompleksu średniego wynosi 41%, a słabego 59%. Wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku (ostatnie aktualne dane), w Gminie Parysów prowadzonych było 695 gospodarstw domowych. Większość z nich (92,37%) czerpała dochody z działalności rolniczej, w 63,59% źródło utrzymania stanowiły dochody z pracy najemnej. 22,73% otrzymywało emeryturę i rentę, 8,77% osiągało dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej, zaś 8,2% z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą.

Wszystkie gospodarstwa rolne są w Gminie gospodarstwami indywidualnymi. Wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku w Gminie Parysów było 695 gospodarstw o łącznej powierzchni 4714,44 ha. W produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż. Ze względu na niską jakość gleb nie uprawia się roślin przemysłowych. W grupie roślin zbożowych mało uprawia się zbóż intensywnych (pszenica, jęczmień, pszenżyto). Prawie wszystkie gospodarstwa to użytki rolne, które ogółem zajmują 79% gruntów gospodarstw. Około 42% gruntów znajduje się pod zasiewami, niespełna 30% stanowią łąki trwałe. W wielu gospodarstwach występują lasy i grunty leśne, zajmując około 15% gruntów ogółem.

Na 695 gospodarstw, w 642 prowadzona jest działalność rolnicza. Względem powierzchni przeważają w Gminie gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha (około 52%) oraz od 5 do 10 ha (około 29,5%). We wszystkich gospodarstwach o powierzchni 10 ha i więcej prowadzona jest działalność rolnicza. W grupie gospodarstw o powierzchni od 5 do 10 ha tylko dwa nie są użytkowane do prowadzenia w nich działalności rolniczej. W grupie od 1 do 10 ha w zdecydowanej większości powierzchnie te są wykorzystywane do użytku rolniczego.

Wśród upraw dominują zboża, ziemniaki, występują też warzywa gruntowe, uprawy przemysłowe i buraki cukrowe. W gospodarstwach hoduje się głównie drób (w tym najczęściej drób kurzy), bydło i trzodę chlewną, występują też konie.

Obsługę gospodarstw rolnych w zakresie usług produkcyjnych oraz zaopatrzenia w środki do produkcji rolnej prowadzą podmioty prywatne. Usługi weterynaryjne i obsługa finansowa są zlokalizowane również w Parysowie.

Na terenie Gminy zlokalizowanych jest kilka zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, a mianowicie: Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe K&D "Kadar" w Stodzewie, Ubój i Przetwórstwo Masarskie w Poschle oraz piekarnia i zakład piekarsko-cukierniczy w Parysowie.

3.3.2. Obszary aktywności gospodarczej w Gminie

W miejscowości gminnej Parysów, w której zlokalizowane są najważniejsze instytucje. Miejscowość Parysów stanowi główny obszar obsługi mieszkańców Gminy. Znajdują się tu m.in.: Urząd Gminy, „Poczta Polska” S.A. Urząd Pocztowy, Gminna Biblioteka Publiczna, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Bank Spółdzielczy Filia w Parysowie.

W Parysowie funkcjonuje kilkadziesiąt przedsiębiorstw. We wsi Stodzew funkcjonuje jedyny w Gminie zakład przemysłowy - zakład produkcyjny należący do Grupy BGK Sp. z o.o.. Zakład zajmuje się produkcją chipsów ziemniaczanych i żywności bezglutenowej na bazie grysu

kukurydzianego i ziemniaczanego. Sztandarową marką Zakładu jest FLIPS – chrupki kukurydziane. Oprócz wymienionego zakładu funkcjonuje tu również kilka sklepów brany spożywczej i przemysłowej, drobnych zakładów rzemieślniczych oraz piekarnie.

3.3.3. Problemy i wynikające z nich potrzeby zidentyfikowane w sferze gospodarczej

Do głównych problemów w sferze gospodarczej zalicza się:

- brak większych zakładów przemysłowych poza zakładem FLIPS;
- bardzo niska wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
- przeważają grunty orne niskiej jakości, kompleksów żytniego dobrego, żytniego słabego i żytniego bardzo słabego;
- niska przydatność rolnicza trwałych użytków zielonych;
- gospodarstwa rolne w Gminie są bardzo rozdrobnione;
- wypadanie ziemi z rolniczego użytkowania;
- ograniczony dostęp do działalności rolniczej mieszkańców Parysowa;
- utrata funkcji gospodarczych przez Rynek w Parysowie;

Problemy sfery gospodarczej bardzo często łączą się ze sferą przestrzenną i społeczną. Nie inaczej jest w przypadku Parysowa, gdzie kumulacja problemów gospodarczych występuje w obszarach występowania problemów przestrzennych. Powstają nowe firmy a poziom dochodów mieszkańców wzrasta. Jednak statystyki nie oddają prawdziwych problemów gospodarczych miejscowości. Wizja lokalna, rozmowa z mieszkańcami, buduje obraz zgoła odmienny. Mieszkańcy Parysowa mają raczej ograniczone możliwości w zakresie prowadzenia działalności rolniczej. Część z nich w ogóle nie posiada gruntów do prowadzenia działalności rolniczej, a pozostali mają ten dostęp ograniczony. Stąd głównym źródłem utrzymania jest dla nich praca w przedsiębiorstwach. Dlatego zgodnie z praktyką międzynarodową, przeprowadzono wnikliwą diagnozę metodami obserwacyjnymi.

Rynek, na którym odbywały się targi, stanowił nieodłączny element struktury Parysowa, pełniąc istotną rolę w powstaniu ostatecznej przestrzeni miejscowości. Targowisko tworzyło żywotne, powszechne „serce miejscowości”, jej prawdziwe centrum, w którym rozwijał się handel i rzemiosło oraz kwitło życie publiczne. W miarę upływu lat i stałego postępu, znaczenie targowiska w Parysowie bardzo się zmieniło. Ma to związek z ciągłą ewolucją społeczno-gospodarczą, kulturową oraz przestrzenną. Transformacja gospodarcza i polityczna lat 90 XX wieku stała się przyczyną komercjalizacji życia. Przestrzeń wciąż zostaje zabudowywana nowymi, różnorodnymi strukturami handlowymi, których lokalizacja i kompozycja podyktowane są chęcią zysku, rzadziej dobrym gustem.

Mieszkańcy Parysowa mogą zaopatrzyć się w najpotrzebniejsze artykuły na Rynku lub wokół niego. Handel przybiera różne formy i przetacza się przez wszystkie ulice. Niestety bardzo często ma charakter całkowicie niekontrolowany, co burzy ogólny ład przestrzenny miejscowości. W wielu

miejscach handel odbywa się wprost z samochodu parkującego przy ulicy. Jest to jednocześnie forma walki lokalnych przedsiębiorców z powstającymi dyskontami, które powoli niszczą drobny handel. Sprzedaż wprost z samochodu pozwala zaoszczędzić na kosztach lokalu, dodatkowo towar znajduje się w zasadzie na „wyciągnięcie ręki” kupującego, co znacznie zwiększa prawdopodobieństwo zakupu.

Fot. Reklamy w miejscowości Parysów

Zaniedbane centrum miejscowości Parysów powoduje, że działalność prowadzona jest w różnych punktach miejscowości. Przy Rynku w sposób niekontrolowany powstają liczne reklamy, ogłoszenia, które psują ład przestrzenny centrum. W centrum znajduje się również bank i drobne punkty usługowe. Brakuje lokali gastronomicznych.

Fot. Bank spółdzielczy na Rynku w Parysowie.

Głównym problemem jest całkowita degradacja centrum miejscowości. Prowadzenie działalności w centrum jest trudne, ponieważ jest to miejsce uznane za dzielnicę biedy. Niektóre ze sklepów przenoszą się w inne części Parysowa lub w ogóle zaprzestają działalności. Zły stan domów i przestrzeni powoduje, że niemożliwe jest wprowadzenie do tych dzielnic prestiżowych funkcji handlowych czy usługowych. Gospodarka w zdegradowanych kwartałach powoli zamiera. W niektórych budynkach warunki lokalowe są w tak złym stanie, że przepisy nie pozwalają na prowadzenie działalności gospodarczej.

W Parysowie brakuje miejsc noclegowych. Rozwój jakiegokolwiek funkcji turystycznej czy konferencyjnej jest więc niemożliwy. W centrum Parysowa znajdują się również m.in. punkty fryzjerskie, biura rachunkowe, kwiaciarnia. Obecnie w centrum problemy dominują nad szansami i wyglądają dość niepokojąco:

- Wyraźnie widać dużą podaż lokali do prowadzenia działalności gospodarczej i niewielki popyt na te lokale.
- Miejscowość Parysów ma (obiektywnie zasłużony) wizerunek obszaru ubóstwa, a więc nie lokalizują się tu funkcje handlowe, nastawione na co najmniej średnio zamożnego konsumenta.
- W związku ze znikomym ruchem turystycznym w Parysowie nie rozwijają się usługi hotelarskie. Tymczasem docelowo centrum miejscowości powinno utrzymywać kilkanaście miejsc noclegowych.

ZJAWISKA KRYZYSOWE

- utrata funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie;
- niska atrakcyjność gospodarcza miejscowości
- niska dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw;

POTRZEBY

- Potrzeba prowadzenia działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej.
- Aktywizacja osób bezrobotnych, odchodzących od rolnictwa, starszych, niepełnosprawnych.
- Potrzeba edukacji dzieci i młodzieży oraz wsparcie ich rozwoju.

4. Założenia Programu Rewitalizacji

4.1. Okres realizacji Programu Rewitalizacji

Okres realizacji *Programu Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 - 2022* częściowo wpisuje się w okres programowania budżetu Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020. Szacuje się, że niektóre z projektów mogą być trudne pod względem inwestycyjnym i będą realizowane w długim okresie czasu. Gmina Parysów oraz inne jednostki realizujące projekty chcieliby wszystkie projekty wykonać jak najszybciej, jednak należy wziąć pod uwagę uwarunkowania budżetowe oraz techniczne. Głównym elementem niepewności jest harmonogram naboru wniosków o dotację z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020*. Realizację poszczególnych projektów uzależnia się od otrzymanej dotacji, albowiem zgodnie z „Wytycznymi...” „Projekt rewitalizacyjny - projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy, wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów (patrz: pkt 5 ppkt 1 lit. f Załącznika do *Wytycznych*) albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji (patrz: pkt 5 ppkt 1 lit. g Załącznika do *Wytycznych*), zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.”²⁴

4.2. Zasięg terytorialny obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

W celu wskazania obszaru rewitalizacji dokonano wyłonienia obszaru zdegradowanego w Gminie Parysów. Posłużono się definicjami poszczególnych pojęć zawartych w „*Wytycznych...*”, zgodnie z którymi:

Stan kryzysowy - stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a. gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),

²⁴ *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r.*

- b. środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c. przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- d. technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Podsumowanie diagnozy

W ramach podsumowania diagnozy zebrano zjawiska kryzysowe występujące na obszarze Gminy Parysów. Następnie uporządkowano te dane w tabeli, przypisując je do miejscowości, w których występują. W ten sposób wytyczono obszar zdegradowany w Gminie, czyli obszar na którym zidentyfikowano stan kryzysowy.

Sfera społeczna - zjawiska kryzysowe:

- 1. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej;
- 2. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa;
- 3. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia;
- 4. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;
- 5. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa;
- 6. korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności;
- 7. wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze;
- 8. przemoc w rodzinie;

Kumulacja zjawisk negatywnych w sferze społecznej występuje w miejscowościach: Parysów, Słup, Łukówiec oraz Starowola.

Sfera przestrzenno-funkcjonalna, techniczna - zjawiska kryzysowe:

- zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym;
- zły stan techniczny budynków;
- skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa;

Sfera gospodarcza - zjawiska kryzysowe:

- utrata funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie;
- niska atrakcyjność gospodarcza miejscowości;
- niska dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw;

OBSZAR ZDEGRADOWANY

Poniżej przedstawiono tabelę, w której zjawiska kryzysowe, dla których możliwe było przeprowadzenie analizy wskaźnikowej przyporządkowano do miejscowości, w których występują. Kolorem oznaczono miejscowości, w których stwierdzono występowanie koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej oraz zjawiska negatywnego w sferze innej niż społeczna.

Tabela 29 Zjawiska kryzysowe w Gminie Parysów

zjawisko kryzysowe	MIEJSCOWOŚCI / SOŁECTWA									
	Parysów	Choiny	Wola Starogrodzka	Łukówiec	Żabieniec	Słup	Starowola	Stodzew	Kozłów	Poschła
1. koncentracja negatywnych zjawisk społecznych ²⁵	X			X		X	X			
2. zły stan techniczny budynków ²⁶	X				X			X	X	
3. niska dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw (poniżej przeciętnego wyniku dla Gminy) ²⁷		X	X	X	X	X			X	

²⁵ Patrz tabela 17

²⁶ Zmierzony udziałem budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej wybudowanych przed 1989 rokiem w liczbie tych budynków ogółem (tabela 25)

²⁷ Zmierzona liczbą nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do ogólnej liczby ludności na danym obszarze (tabela 28)

Zgodnie z „Wytycznymi...”:

Obszar zdegradowany - obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów. Stan kryzysowy to stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej ze sfer: środowiskowej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej lub gospodarczej.

Zgodnie z tymi założeniami, obszar zdegradowany w Gminie Parysów może obejmować miejscowości (sołectwa): Parysów, Łukówiec, Słup i Starowola, jako te, na obszarze których w pogłębionej diagnozie sfery społecznej stwierdzono występowanie koncentracji negatywnych zjawisk społecznych. Koncentrację negatywnych zjawisk społecznych współwystępującą z jednym negatywnym zjawiskiem w sferach innych niż społeczna zdiagnozowano w miejscowościach Parysów, Łukówiec i Słup. Miejscowości te uznaje się zatem za obszar zdegradowany w Gminie. Miejscowości te posiadają ze sobą wspólne granice, a zatem wyróżniono jeden **obszar zdegradowany złożony z miejscowości Parysów, Łukówiec i Słup**. Mapa poniżej przedstawia granice obszaru zdegradowanego w Gminie Parysów – linia zielona.

Mapa 9 Granice obszaru zdegradowanego w Gminie Parysów – linia zielona (linia niebieska to granice sołectw w Gminie)

Źródło: Opracowanie własne

OBSZAR REWITALIZACJI

Zgodnie z „Wytycznymi ...”:

Obszar rewitalizacji - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (o których mowa w definicji stanu kryzysowego), na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i wydobywcze), powojkowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z „Wytycznymi...” zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji w Gminie Parysów określono przy założeniu, że program rewitalizacji może obejmować więcej niż jedno terytorium wymagające wsparcia, a zasięg każdego z tych obszarów wyznaczany jest przy założeniu, że jest to kryterium ograniczone przestrzennie, tj. obejmujące tereny o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk istotne dla rozwoju danej gminy (w przypadku niniejszego Programu – Gminy Parysów). Wytyczając obszar rewitalizacji skonfrontowano pogłębioną diagnozę sfery społecznej z negatywnymi zjawiskami występującymi w sferach:

- środowiskowej
- przestrzenno-funkcjonalnej
- technicznej
- gospodarczej

Zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji wyznaczono w oparciu o wielokryterialną analizę uwzględniającą problemy społeczne, gospodarcze oraz przestrzenno-funkcjonalne, techniczne, środowiskowe, w tym również środowisko kulturowe i atrakcyjność turystyczną Gminy. Poddano analizie dane udostępnione przez: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Parysowie, Urząd Gminy w Parysowie. Uwzględniono również informacje pozyskane podczas przeprowadzonych w trakcie wizji lokalnej rozmów i konsultacji z mieszkańcami Gminy.

Partycypacja społeczna została wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu: diagnozowania, programowania, wdrażania oraz monitorowania. Zapewniono aktywny **udział interesariuszy na każdym etapie procesu rewitalizacji**. Temu służyły m.in. **konsultacje społeczne**. Jednocześnie wzięto pod uwagę zapisy „Wytycznych...”, zgodnie z którymi rewitalizacja stanowi proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

Kompleksowa charakterystyka obszaru zdegradowanego

Obszar zdegradowany obejmuje miejscowości: Parysów, Łukówiec, i Słup (22,97% powierzchni Gminy Parysów oraz 39,59% mieszkańców Gminy). Ze względu na fakt, że nie wszystkie z wymienionych miejscowości mają istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego całej Gminy Parysów oraz sumarycznie przekraczają one dopuszczalne progi dla obszaru rewitalizacji tj. 20% powierzchni Gminy oraz 30% mieszkańców gminy, przedstawiono kompleksową charakterystykę tych miejscowości.

Tabela 30 Liczba mieszkańców oraz powierzchnia miejscowości (sołectw) w Gminie Parysów, stan na 01.07.2016 r.

miejscowość (sołectwo)	liczba ludności	udział w ogóle	powierzchnia [ha]	udział w ogóle
Choiny	615	14,77%	736,3998	11,48%
Kozłów	226	5,43%	1 038,8318	16,20%
Łukówiec	333	8,00%	539,9920	8,42%
Parysów	1 081	25,95%	754,0094	11,76%
Poschła	157	3,77%	350,2228	5,46%
Słup	235	5,64%	179,2538	2,79%
Starowola	425	10,20%	612,3227	9,55%
Stodzew	274	6,58%	741,8080	11,57%
Wola Starogrodzka	630	15,13%	1 106,9961	17,26%
Żabieniec	189	4,54%	353,5479	5,51%
Razem	4 165	100%	6413,3843	100,00%

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Parysowie

Parysów

Miejscowość Parysów jest miejscowością gminną. Pod względem powierzchni plasuje się na 3 miejscu zaraz po największych powierzchniowo - Woli Starogrodzkiej i Kozłowie, stanowi 11,75% powierzchni Gminy. Jest to obszar o największej liczbie mieszkańców (25,95% mieszkańców Gminy), skupiający w Gminie wszelkie usługi. Znajduje się tu: Rynek, Urząd Gminy, GOPS, Gminna Biblioteka Publiczna, Zespół Placówek Oświatowych w Parysowie, Urząd Stanu Cywilnego, Bank, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Boisko ULKS „Orzeł” Parysów, sklepy i punkty usługowe.

Wśród zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych w sferze społecznej w ramach pomocy społecznej wymieniono: korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej ogółem oraz kolejno z tytułu: ubóstwa, bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa oraz niepełnosprawności. W miejscowości Parysów tylko wskaźnik przedstawiający liczbę osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w liczbie mieszkańców miejscowości ogółem był niższy od przeciętnej wartości dla całej Gminy Parysów (niższy tylko o 0,03 punkty procentowe). Wskaźniki dla pozostałych zjawisk kryzysowych przewyższały przeciętną wartość dla Gminy, co dowodzi, że wysoki udział mieszkańców Parysowa nie radzi sobie z przewyżżaniem trudnych sytuacji życiowych - nie są w stanie ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, a w związku z tym korzystają ze wsparcia pomocy społecznej.

Zjawiskiem kryzysowym zdiagnozowanym na obszarze miejscowości jest także wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców Parysowa ogółem. Wartości wskaźnika powyżej przeciętnej dla Gminy odnotowano dla każdej analizowanej kategorii osób bezrobotnych, czyli: bezrobotni ogółem, długotrwale bezrobotni, bez kwalifikacji oraz bez wykształcenia średniego.

Zjawiskiem kryzysowym stwierdzonym w Parysowie jest także przemoc w rodzinie, zdiagnozowana na podstawie liczby funkcjonujących Niebieskich Kart.

W sferze społecznej odnotowano w Parysowie 7 na 8 zdiagnozowanych dla Gminy zjawisk kryzysowych.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, w miejscowości Parysów zdiagnozowano zjawiska kryzysowe, takie jak: zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym oraz skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa. Analiza wskaźnikowa wykazała, że zjawiskiem kryzysowym jest zły stan techniczny budynków – 77,22% budynków poddanych analizie powstało przed rokiem 1989, co odzwierciedla znaczne problemy w sferze technicznej w miejscowości.

W sferze gospodarczej wskazuje się na utratę funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie oraz niską atrakcyjność gospodarczą miejscowości, która wynika zarówno z nieuporządkowanej przestrzeni Rynku jak i wokół niego. Co istotne, ludność zamieszkująca Gminę w większości utrzymuje się z działalności rolniczej. Mieszkańcy Parysowa mają jednak raczej ograniczone możliwości w tym zakresie. Część z nich w ogóle nie posiada gruntów do prowadzenia działalności rolniczej, a pozostali mają ten dostęp ograniczony, co sprawia, że źródłem ich dowodów powinna być jednak działalność pozarolnicza. Z drugiej jednak strony mieszkańcy napotykają na bariery w tym zakresie. Charakterystyczna dla miejscowości jest duża koncentracja niezamieszkałych i nieużytkowanych budynków szczególnie w bliskiej odległości od Rynku. Utrata funkcji gospodarczej przez Rynek, a co za tym idzie niska atrakcyjność gospodarcza Parysowa utrudniają mieszkańcom rozwój branż pozarolniczych. Prowadzenie działalności w centrum jest trudne, ponieważ jest to miejsce uznane za dzielnicę biedy. Niektóre ze sklepów przenoszą się w inne części Parysowa lub w ogóle zaprzestają działalności. Zły stan domów i przestrzeni powoduje, że niemożliwe jest tu wprowadzenie prestiżowych funkcji handlowych czy usługowych. Gospodarka w zdegradowanych kwartałach powoli zamiera. W niektórych budynkach warunki lokalowe są w tak złym stanie, że przepisy nie pozwalają na prowadzenie działalności gospodarczej.

Na obszarze Parysowa znajduje się kilka atrakcji turystycznych, które mogłyby zainteresować osoby spoza Gminy, w tym zabytki techniki, miejsca pamięci, kapliczki oraz kościół parafialny będący obiektem zabytkowym.

Atrakcyjne centrum miejscowości Parysów stanowi jej wizytówkę oraz - co najważniejsze – ogromny potencjał rozwojowy. Ze względu na cenne obiekty zabytkowe jest miejscem chętnie odwiedzanym przez turystów i samych mieszkańców. Współczesny wizerunek Rynku w Parysowie różni się jednak od tego, który został ukształtowany w przeszłości. Nie pełni on funkcji pełnionych w przeszłości, jest obszarem nieuporządkowanym, brakuje tu ładu przestrzennego, zagospodarowania zieleni. Rynek nie pełni funkcji gospodarczej i społecznej w takim zakresie, jak w przeszłości. Z drugiej jednak strony, właśnie uwarunkowania historyczne, ale także

niewykorzystywana przestrzeń dają ogromne możliwości dla rozwoju samej miejscowości, jak i całej Gminy Parysów.

Duża powierzchnia Rynku, lokalizacja w centrum miejscowości gminnej, ale i całej Gminy powodują, że w obszarze tym drzemie ogromny potencjał. Rozwój obszaru, a tym samym poprawa jakości życia mieszkańców uwarunkowane są ogólnie rzecz ujmując dwoma czynnikami: posiadaniem zatrudnienia, przedsiębiorczością mieszkańców oraz odpowiednimi warunkami, dającymi możliwość prowadzenia działalności gospodarczej i jej rozwoju. Rynek w Parysowie jest miejscem, które może stworzyć takie warunki, czego potwierdzeniem jest rola jaką pełnił w przeszłości.

Połączenie odpowiednich działań w sferach: społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej i gospodarczej umożliwi wyprowadzenie obszaru miejscowości ze stanu kryzysowego, ale również przyczyni się do rozwoju całej Gminy Parysów.

Słup

Miejscowość (sołectwo) Słup zamieszkuje 5,64% mieszkańców Gminy, zajmuje ono 2,79% powierzchni Gminy – jest najmniejszym sołectwem. Wśród zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych w sferze społecznej w ramach pomocy społecznej wymieniono: korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej ogółem oraz kolejno z tytułu: ubóstwa, bezrobocia, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa oraz niepełnosprawności. W Słupie odnotowany najwyższy w Gminie udział liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności miejscowości. W miejscowości tylko wskaźnik przedstawiający liczbę osób korzystających ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w liczbie mieszkańców miejscowości ogółem był niższy od przeciętnej wartości dla całej Gminy Parysów. Wskaźniki dla pozostałych zjawisk kryzysowych przewyższały przeciętną wartość dla Gminy, co dowodzi, że wysoki udział mieszkańców nie radzi sobie z przewyżnianiem trudnych sytuacji życiowych - nie są w stanie ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, a w związku z tym korzystają ze wsparcia pomocy społecznej. Najwyższe wartości wskaźników względem przeciętnych dla Gminy odnotowano tu w przypadku bezrobocia i ubóstwa, co świadczy o dużym problemie w tym obszarze. Problem bezrobocia potwierdzają wskaźniki opisujące zjawisko kryzysowe: wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze. Wartości wskaźnika powyżej przeciętnej dla Gminy odnotowano dla każdej analizowanej kategorii osób bezrobotnych, czyli: bezrobotni ogółem, długotrwale bezrobotni, bez kwalifikacji oraz bez wykształcenia średniego. Zjawiskiem kryzysowym stwierdzonym w Słupie jest także przemoc w rodzinie, zdiagnozowana na podstawie liczby funkcjonujących Niebieskich Kart.

W sferze społecznej w Słupie odnotowano 7 na 8 zdiagnozowanych dla Gminy zjawisk kryzysowych.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, w Słupie najlepiej zaprezentował się wskaźnik dotyczący stanu technicznego budynków. Miał on najmniejszą wartość w Gminie, co pozwala sądzić, że budynki mieszkalne oraz budynki użyteczności publicznej w miejscowości pozostają w stosunkowo dobrym stanie technicznym.

W sferze gospodarczej wskazuje się na niską dynamikę powstawania w miejscowości podmiotów gospodarczych. W 2015 roku zostały założone 2 działalności, zaś w I półroczu roku 2016 nie powstało żadne przedsiębiorstwo. Mieszkańcy głównie utrzymują się z działalności rolniczej.

Na obszarze Słupa nie występują atrakcje turystyczne, które mogłyby zainteresować osoby spoza Gminy, nie ma tu obiektów zabytkowych. Zadania z zakresu użyteczności publicznej pełni w miejscowości jedynie świetlica wiejska.

Słup nie jest więc miejscowością kryjącą w sobie potencjał, który można byłoby wykorzystać zarówno dla rozwoju miejscowości jak i całej Gminy Parysów. Uczniowie dojeżdżają do szkół zlokalizowanych w innych miejscowościach, w rodzinnej miejscowości mogą korzystać tylko ze świetlicy wiejskiej.

Łukówiec

Miejscowość (sołectwo) Łukówiec zamieszkuje 8% mieszkańców Gminy, zajmuje ono 8,42% powierzchni Gminy – jest 3 z kolei sołectwem o najmniejszej powierzchni.

Do zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych w sferze społecznej w ramach pomocy społecznej w miejscowości Łukówiec zaliczają się: korzystanie z pomocy społecznej, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz niepełnosprawność. W diagnozie stwierdzono najwyższą wartość wskaźnika wśród wszystkich miejscowości dla zjawiska bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Przeprowadzona diagnoza wykazała, że bezrobocie nie jest znacznym problemem mieszkańców miejscowości, wręcz przeciwnie – odnotowano tu najniższy udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców miejscowości ogółem. Zjawiskiem kryzysowym stwierdzonym w Łukówcu jest jednak przemoc w rodzinie, zdiagnozowana na podstawie liczby funkcjonujących Niebieskich Kart.

W sferze społecznej w miejscowości odnotowano 4 na 8 zdiagnozowanych dla Gminy zjawisk kryzysowych.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej w Łukówcu stosunkowo dobrze zaprezentował się wskaźnik dotyczący stanu technicznego budynków. Miał on niższą wartość niż przeciętnie w Gminie ogółem, co pozwala sądzić, że budynki mieszkalne oraz budynki użyteczności publicznej w miejscowości pozostają w nienajgorszym stanie technicznym – jednak udział budynków powstałych tu przed rokiem 1989 w stosunku do liczby budynków ogółem wyniósł 72,36% przy przeciętnym dla Gminy 74,1%.

W sferze gospodarczej wskazuje się na brak dynamiki powstawania w miejscowości podmiotów gospodarczych. Od 2015 roku do I połowy 2016 roku łącznie w miejscowości nie powstało żadne przedsiębiorstwo. Mieszkańcy głównie utrzymują się z działalności rolniczej.

Na obszarze Łukówca nie występują raczej atrakcje turystyczne, które mogłyby zainteresować osoby spoza Gminy, jest tu jednak kilka domów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Zadania z zakresu użyteczności publicznej pełni w miejscowości jedynie OSP Łukówiec.

Łukówiec nie jest więc miejscowością kryjącą w sobie potencjał, który można byłoby wykorzystać zarówno dla rozwoju miejscowości jak i całej Gminy Parysów.

W związku z powyższym, potrzebami obszaru zdegradowanego są:

- w sferze społecznej:
 - Wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich oraz tych, w których występuje bezrobocie. Istnieje potrzeba działań związanych z podnoszeniem poziomu wykształcenia, kwalifikacji i umiejętności wśród młodych osób, a także działań wspierających i rozwijających przedsiębiorczość w tej grupie wiekowej. Konieczne jest podjęcie działań zapobiegawczych oraz wprowadzenie w szkołach programu wszechstronnego rozwoju osobowości uczniów oraz podnoszenia i rozwijania u uczniów kluczowych kompetencji ułatwiających dostęp do rynku pracy. Wsparcia wymagają także osoby dorosłe, które nie znajdują zatrudnienia, w szczególności osoby długotrwale bezrobotne. Potrzebne są działania ukierunkowane na aktywizację osób bezrobotnych, a także chcących odejść od działalności rolniczej oraz wspierające te grupy społeczne w doksztalcaniu się, przekwalifikowaniu oraz znalezieniu zatrudnienia.
 - Wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania. Istnieje szczególna potrzeba wsparcia najmłodszych mieszkańców, którzy nie otrzymują należytego wsparcia od opiekunów oraz dzieci i młodzieży z rodzin, w których brak środków finansowych powoduje znaczne ograniczenia w rozwoju zainteresowań i talentów dzieci.
 - Istnieje potrzeba otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych, które mają bardzo ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, ale także możliwości wykonywania pracy. Aktywność, zaangażowanie, a także życiowe doświadczenia tych osób powinny pomóc w procesie rewitalizacji, ożywiając przestrzeń rewitalizowaną.
- w sferach: środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej:
 - Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej – modernizacja infrastruktury, w tym przestrzeni Rynku w Parysowie: chodniki, drobna infrastruktura, miejsca parkingowe - dla organizacji i zaprowadzenia ładu przestrzennego, a także przywrócenia funkcji poszczególnych części Rynku oraz obiektów i przestrzeni pełniących funkcje użyteczności publicznej.
 - Zachowanie ładu przestrzennego. Ma to na celu, wzmocnienie rangi kulturowo-turystycznej obszaru, tworzenie i wzmocnienie funkcji społecznych, wzmacnianie funkcji gospodarczej.
- w sferze gospodarczej:
 - Potrzeba prowadzenia działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej.
 - Aktywizacja osób bezrobotnych, odchodzących od rolnictwa, starszych, niepełnosprawnych.
 - Potrzeba edukacji dzieci i młodzieży oraz wsparcie ich rozwoju.

Podsumowanie

Po analizie zebranych danych jako obszar rewitalizacji w Gminie wskazano miejscowość Parysów. Negatywne zjawiska zdiagnozowane analizą wskaźnikową przeplatają się z innymi czynnikami mającymi negatywny wpływ na rozwój samej miejscowości, ale również na rozwój lokalny całej Gminy Parysów.

Obszar rewitalizacji - miejscowość Parysów - położony jest w środkowo-wschodniej części Gminy, pełni funkcję miejscowości gminnej. Obszar rewitalizacji ma powierzchnię 754,0094 ha, co stanowi **11,76 % powierzchni Gminy Parysów**, zamieszkały jest przez 1081 osób, co stanowi **25,95% ogólnej liczby mieszkańców Gminy Parysów** (stan na 01.07.2016 r.).

Mapa 10 Granice obszaru rewitalizacji w Gminie Parysów – linia żółta (linia niebieska to granice sołectw w Gminie)

Źródło: Opracowanie własne

Wskazany obszar miejscowości Parysów wymaga działań rewitalizacyjnych i stanowi strefę zdegradowaną, która negatywnie wpływa na resztę obszaru Gminy. Działania rewitalizacyjne na tym obszarze przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym przede wszystkim w miejscowości Parysów, ale pośrednio również w całej Gminie.

4.3. Uzasadnienie wyboru obszaru rewitalizowanego

Obszar objęty rewitalizacją wytyczono na podstawie diagnozy stanu Gminy Parysów oraz w wyniku rozmów przeprowadzonych ze społecznością lokalną, interesariuszy Programu. Partycypacja społeczna została wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu: diagnozowania, programowania, wdrażania oraz monitorowania. Strefa objęta działaniami rewitalizacyjnymi wytyczona została z poszanowaniem zasad jawności i przejrzystości, z uwzględnieniem aktywnego udziału interesariuszy na każdym etapie realizacji Programu.

Jednocześnie zastosowano się do wymogów „Wytycznych...”, zgodnie z którymi rewitalizacja stanowi proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki.

Przeprowadzona diagnoza stanu Gminy Parysów oraz rozmowy z interesariuszami Programu Rewitalizacji, umożliwiły trafne wskazanie obszaru rewitalizacji oraz wytypowanie projektów, które mają wyprowadzić ten obszar ze stanu kryzysowego.

Na wyznaczonym obszarze rewitalizacji występują problemy społeczne, stwierdzono tam również występowanie problemów:

- gospodarczych – rozdrobnienie przedsiębiorstw po całej miejscowości, utrata funkcji gospodarczej przez centrum miejscowości, całkowita degradacja centrum miejscowości oraz poszczególnych kwartałów Parysowa; wyraźnie widać dużą podaż lokali do prowadzenia działalności gospodarczej i niewielki popyt na te lokale; Parysów ma (obiektywnie zasłużony) wizerunek obszaru ubóstwa, a więc nie lokalizują się tu funkcje handlowe, nastawione na co najmniej średnio zamożnego konsumenta; w związku ze znikomym ruchem turystycznym w Parysowie nie rozwijają się usługi hotelarskie;
- środowiskowych – występuje tu degradacja zieleni; na Rynku brak jest parkingów, uporządkowanej zieleni, chodników; ulice w miejscowości wymagają modernizacji; modernizacji wymaga również powierzchnia samego Rynku;
- przestrzenno-funkcjonalnych – stwierdzono niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, zły stan techniczny obiektów i przestrzeni (zaniedbane podwórka, zdegradowany Rynek, budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Parysowie wymaga modernizacji, zaburzenia ładu przestrzennego poprzez niekontrolowane rozmieszczenie szyldów reklamowych, niekontrolowany handel w obrębie centrum, zdegradowana, niefunkcjonalna przestrzeń przy Zespole Placówek Oświatowych w Parysowie);
- technicznych – degradację budynków budowlanych w całym obszarze rewitalizacji, w tym budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Parysowie.

4.4. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji)

Wizja to stan obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, czyli planowany efekt rewitalizacji. Wizja to pewien obraz pożądanego stanu obszaru, jaki chce się osiągnąć po wdrożeniu pewnych działań, czyli w tym wypadku na koniec wdrażania *Programu Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 – 2022*. Wizja wyprowadzenia obszaru rewitalizacji w Gminie Parysów z sytuacji kryzysowej (planowany efekt rewitalizacji):

Integracja i rozwój - Parysów miejscem wzmocnionych więzi społecznych, gospodarczych i ożywionej przestrzeni publicznej.

4.5. Cele rewitalizacji oraz kierunki działań

Na podstawie diagnozy określono problemy w poszczególnych sferach na zdefiniowanym obszarze, który podlegać będzie rewitalizacji. W rezultacie wyodrębniono następujące cele rewitalizacji oraz kierunki działania, zmierzające do eliminacji bądź ograniczenia zaobserwowanych negatywnych zjawisk oraz odpowiadające potrzebom:

❖ SFERA SPOŁECZNA

ZJAWISKA KRYZYSOWE na obszarze rewitalizacji:

- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa;
- korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności;
- wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze;
- przemoc w rodzinie;

POTRZEBY:

- wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich oraz tych, w których występuje bezrobocie;
- wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania;
- istnieje potrzeba otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych, które mają bardzo ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, ale także możliwości wykonywania pracy;

❖ SFERA ŚRODOWISKOWA, PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA I TECHNICZNA

ZJAWISKA KRYZYSOWE na obszarze rewitalizacji:

- zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym;
- zły stan techniczny budynków;
- skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa;

POTRZEBY:

- poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej – modernizacja infrastruktury, w tym przestrzeni Rynku w Parysowie: chodniki, drobna infrastruktura, miejsca parkingowe - dla organizacji i zaprowadzenia ładu przestrzennego, a także przywrócenia funkcji poszczególnych części Rynku oraz obiektów i przestrzeni pełniących funkcje użyteczności publicznej;
- zachowanie ładu przestrzennego. Ma to na celu, wzmocnienie rangi kulturowo-turystycznej obszaru, tworzenie i wzmocnienie funkcji społecznych, wzmacnianie funkcji gospodarczej;

❖ SFERA GOSPODARCZA

ZJAWISKA KRYZYSOWE na obszarze rewitalizacji:

- utrata funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie;
- niska atrakcyjność gospodarcza miejscowości;

POTRZEBY:

- potrzeba prowadzenia działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej;

Cele wytyczone w PR są adekwatne do potrzeb i służą ograniczeniu negatywnych zjawisk zidentyfikowanych w Diagnozie.

❖ CELE

Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji, m.in. poprzez: wsparcie osób bezrobotnych; organizację zajęć pozalekcyjnych dla uczniów; wsparcie i aktywizację osób starszych i niepełnosprawnych;

Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji

Kierunek działania:

Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru, m.in. poprzez: przebudowę Rynku w Parysowie, modernizację budynku Gminnej Biblioteki Publicznej w Parysowie;

Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów

Kierunek działania:

Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji;

ZJAWISKA NEGATYWNE (KRYZYSOWE), POTRZEBY REWITALIZACYJNE, CELE – komplementarność problemowa

Poniżej w tabeli przedstawiono zjawiska negatywne, potrzeby rewitalizacyjne oraz odpowiadające im cele – adekwatne do potrzeb oraz służące ograniczeniu negatywnych zjawisk dla każdej ze sfer.

zjawisko negatywne - kryzysowe	potrzeba	cel
– korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej; – korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa; – korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia; – korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa; – korzystanie przez mieszkańców ze wsparcia finansowego z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności; – wysoki udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców na danym obszarze; – przemoc w rodzinie;	– Wsparcie rodzin korzystających z pomocy społecznej, w tym w szczególności rodzin ubogich oraz tych, w których występuje bezrobocie – Wsparcie dzieci i młodzieży, które ze względu na sytuację rodzinną mają utrudniony dostęp do wiedzy oraz niekorzystne warunki nauczania – Potrzeba otoczenia opieką osób starszych i niepełnosprawnych	<i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i>
– zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym – skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa – zły stan techniczny budynków;	– Poprawa funkcjonalności przestrzeni publicznej – Zachowanie ładu przestrzennego	<i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i>
– utrata funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie – niska atrakcyjność gospodarcza miejscowości	– Potrzeba prowadzenia działań inwestycyjnych poprawiających jakość życia oraz podnoszących walory funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe przestrzeni z myślą o poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej	<i>Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów</i>

4.6. Planowane podstawowe projekty rewitalizacyjne

W tabelach poniżej przedstawiono podstawowe projekty rewitalizacyjne, czyli takie bez których realizacja celów programu rewitalizacji nie będzie możliwa i obszar rewitalizacji nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji. Działania te są skierowane na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji.

Zadbano również o to, by projekty były względem siebie komplementarne, dopełniały się m.in. pod względem tematycznym, dzięki czemu program rewitalizacji będzie oddziałował na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcyjnym, technicznym, środowiskowym). Nie dopuszczono do tego, by działania były fragmentaryczne i dotyczyły np. tylko sfery technicznej.

W Programie zaproponowano, aby projekty społeczne obejmowały obszar rewitalizacji - oddziaływały na obszar objęty stanem kryzysowym, a w dalszej kolejności, jeżeli możliwe stanie się takie oddziaływanie - na tereny przyległe do niego lub położone w bardziej oddalonych częściach Gminy. Pozytywne oddziaływanie na tereny poza wyznaczonym obszarem rewitalizacji będzie stanowiło wartość dodaną projektów, co jest oczywiście zjawiskiem pożądanym.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym
Podmioty realizujące projekt
Gmina Parysów Organizacje pozarządowe mogą realizować projekt w partnerstwie z Gminą lub samodzielnie. Planuje się zaangażowanie Stowarzyszenia na rzecz rozwoju społeczności Gminy Parysów. Celem stowarzyszenia jest działalność publiczna na rzecz poprawy warunków życia oraz rozwoju społeczności Gminy Parysów, w szczególności dzieci i młodzieży. Planuje się, aby Stowarzyszenie wzięło aktywny udział w realizacji projektu poprzez promowanie działań rewitalizacyjnych w Parysowie w swojej codziennej działalności. Stowarzyszenie może również zostać zaangażowane w nabór uczestników do projektu oraz aktywne prace związane np. z przygotowaniem programu zajęć.
Zakres realizowanych zadań
Współczesna szkoła powinna dbać przede wszystkim o wszechstronny rozwój osobowości ucznia, kształtując takie cechy jak: otwartość, aktywność, kreatywność i zaangażowanie. Świetnym polem do realizacji tego zadania mogą być zajęcia pozalekcyjne, będące przedłużeniem procesu dydaktyczno-wychowawczego, a zarazem formą rozwijającą zainteresowania i uzdolnienia ucznia, a także zagospodarowującą kulturalny wypoczynek i rozrywkę. Organizowane w szkole i poza nią zajęcia pozalekcyjne mają na celu ujawnianie zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz propagowanie alternatywnych sposobów spędzania wolnego czasu, a w tym szczególnie: – stymulowanie postaw twórczych, swobodne wyrażanie siebie ruchem i komunikowanie się z innymi, dążenie do rozwijania własnej osobowości poprzez własną działalność w czasie

zajęć; – wyzwalanie możliwości kreatywnych, zaspokajanie potrzeby twórczej aktywności, rozwijanie zdolności recytatorskich, aktorskich i muzycznych, wdrażanie do łatwiejszego nawiązywania kontaktów międzyludzkich i odnajdywania swego miejsca w grupie; – kształtowanie postaw proekologicznych, budzenie wrażliwości na piękno przyrody; – kształtowanie przedsiębiorczości; Zajęcia mają na celu wyrównanie szans edukacyjnych wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji. Każde dziecko ma otrzymać pomoc w kreowaniu własnych marzeń i zainteresowań. Poza tym potrzebna jest pomoc psychologiczna dla dzieci i ich rodzin. Planuje się także wdrażać na obszarze Gminy programy rehabilitacyjno-sportowe dla osób ze wszystkich grup wiekowych w celu niwelowania problemu wad postawy. Wady te stanowią szczególne zagrożenie dla dzieci i młodzieży, które wolny czas spędzają głównie oglądając telewizję, przesiadując przed komputerem, czy korzystając ze smartfonów. Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizowanego. Na ich przykładzie będą mogły być oczywiście realizowane podobne zajęcia dla dzieci i młodzieży w innych częściach Gminy, jednak poza Programem Rewitalizacji. Projekt może stać się wzorcem działania, przykładem dobrych praktyk, na podstawie którego podobne działania będą obejmowały kolejne grupy dzieci i młodzieży z obszaru Gminy Parysów.
Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)
Działania będą realizowane w sposób ciągły, na obszarze rewitalizacji i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.
Szacowana wartość projektu
Szacowany koszt projektu to 1 500 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu Wkład EFS – 1 275 000,00 PLN Wkład własny Gminy Parysów – 225 000,00 PLN W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. Ministerstwo Edukacji Narodowej. W takim wypadku podział kosztów kształtowałby się następująco: Wkład MEN (50%) – 750 000,00 PLN Wkład własny Gminy Parysów – 750 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
2017 - 2022
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji
Projekt wpłynie na wzrost poziomu edukacji wśród dzieci i młodzieży zamieszkałych na obszarze rewitalizacji. Promowane będą postawy obywatelskie, co ma budować społeczeństwo obywatelskie. W długim okresie czasu wzrost poziomu edukacji ma wpłynąć na spadek bezrobocia i wykluczenia społecznego. Również w długim okresie czasu, efekty projektu będą dostrzegalne poza obszarem rewitalizacji, na skutek rozprzestrzeniania się dobrych praktyk w innych częściach Gminy.

Projekt odpowiada na zjawiska kryzysowe w sferze społecznej:

- ubóstwo, bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, niepełnosprawność (również problemy osób starszych) oraz przemoc w rodzinie;

Projekt wpływa na zmniejszenie zakresu zjawisk, albo w ogóle umożliwia dzieciom oraz osobom dorosłym udział w zajęciach, w których nie mają możliwości uczestniczyć np. ze względu na ubóstwo, bezrobocie w rodzinie. Projekt wyrównuje szanse osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Może pomóc w walce z przemocą domową, zapobiega chorobom wynikającym z niskiej aktywności fizycznej, pomaga rodzinom w opiece oraz czuwa nad rozwojem dzieci i młodzieży.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego

Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa

Podmioty realizujące projekt

Gmina Parysów

Organizacje pozarządowe mogą realizować projekt w partnerstwie z Gminą lub samodzielnie. Planuje się zaangażowanie Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Forum Powiatu Garwolińskiego”.

LGD zajmuje się pobudzaniem i wspieraniem nie tylko inicjatywy obywatelskich, ale przede wszystkim tych związanych z działalnością gospodarczą, rozwojem infrastruktury i tworzeniem miejsc pracy. Łagodzenie skutków bezrobocia oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy i aktywności zawodowej jest nierozdzielnie związane z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia. Stąd planuje się, aby LGD pełniła funkcję instytucji doradczej przy określaniu zakresu oraz przygotowywaniu programów szkoleń i kursów, jako jednostka doświadczona w tego typu przedsięwzięciach.

Zakres realizowanych zadań

W ramach projektu planuje się realizację cyklicznych szkoleń, polegających na podwyższaniu kwalifikacji osób zamieszkujących obszar rewitalizacji, poszukujących pracy, doskonaleniu kadr małych i średnich przedsiębiorstw, wspieraniu inicjatyw w zakresie rozwoju lokalnego, a także wsparcia w kierunku przekwalifikowania i wsparcia dla tworzenia małych firm o działalności pozarolniczej. Osoby te uzyskają również dodatkowe wsparcie poprzez rozmowy np. z psychologiem czy doradcą zawodowym

Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizowanego. Na ich przykładzie będą mogły być oczywiście realizowane podobne zajęcia dla mieszkańców w innych częściach Gminy, jednak poza Programem Rewitalizacji. Projekt może stać się wzorcem działania, przykładem dobrych praktyk, na podstawie którego podobne działania będą obejmowały kolejne grupy bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa z obszaru Gminy Parysów.

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

Działania będą realizowane w sposób ciągły, na obszarze rewitalizacji i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.

Szacowana wartość projektu

Szacowany koszt projektu to 1 500 000,00 PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu

Wkład EFS – 1 275 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Parysów – 225 000,00 PLN

W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak Powiatowy Urząd Pracy w Garwolinie. W takim wypadku podział kosztów kształtowałby się następująco:

Wkład PUP w Garwolinie (60%) – 900 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Parysów – 600 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

2017 - 2022

Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji

Ubóstwo i bezrobocie, a także wynikające z nich inne problemy natury społecznej są największą bolączką w obszarze rewitalizacji. Jak pokazała diagnoza, w Parysowie zamieszkuje najwięcej rodzin otrzymujących wsparcie z pomocy społecznej. Zasadniczym problemem jest zaś brak środków finansowych na zaspokajanie nawet podstawowych potrzeb rodzin. Jak wskazano w diagnozie, mieszkańcy Parysowa posiadają bardzo małe działki i gospodarstwa. Są więc one nieefektywne, co powoduje ubóstwo mieszkańców. Ci, którzy mogą odchodzić od rolnictwa, jednak poza nim bardzo trudno o pracę. Z drugiej zaś strony, występuje problem stosunkowo niskiego poziomu wykształcenia właścicieli gospodarstw rolniczych w Parysowie, co powoduje mniejszą ich aktywność społeczno-zawodową, większe trudności ze znalezieniem alternatywnego miejsca pracy poza rolnictwem oraz wspomniany niski poziom dochodów. Niski wskaźnik wykształcenia występujący w całej Gminie hamuje powstawanie małych i średnich przedsiębiorstw.

Projekt wpłynie zatem na podwyższenie kwalifikacji osób bezrobotnych oraz pozwoli na znalezienie zatrudnienia poza rolnictwem osób, które zrezygnują z prowadzenia nieefektywnych gospodarstw rolnych. Tym samym polepszą się warunki finansowe rodzin z obszaru rewitalizacji. Dzięki temu wzrośnie poziom i jakość ich życia. Projekt będzie mieć również pośredni wpływ na dzieci i młodzież, które uzyskają dobre wzorce i same chętniej będą poszerzać wiedzę i realizować własne zainteresowania. W długim okresie czasu wzrost poziomu edukacji ma wpłynąć na spadek bezrobocia i wykluczenia społecznego.

Projekt odpowiada zatem na następujące zjawiska kryzysowe w sferze społecznej: ubóstwo, bezrobocie, potrzeba ochrony macierzyństwa, przemoc w rodzinie.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego

Przebudowa Rynku w Parysowie

Podmioty realizujące projekt

Gmina Parysów, ul. Kościuszki 28, 08-441 Parysów, tel. (25) 685 53 19

Zakres realizowanych zadań

W ramach projektu planowane jest urządzenie centrum miejscowości Parysów. Stworzone zostanie

miejsce spotkań dla dzieci, młodzieży i osób starszych. Poszczególne elementy przebudowy zostaną uzależnione od indywidualnych uwarunkowań. Potrzebna jest m.in.:

- przebudowa chodników
- drobna infrastruktura (ławki, kosze)
- miejsca parkingowe
- wykonanie sieci kanalizacyjnej deszczowej
- oświetlenie placu

Przed kościołem latarniami ulicznymi niskimi o wysokości ok. 4,3 m z jednym źródłem światła LED o mocy 41W, w środku placu, w miejscach wydzielonych dla zieleni zaprojektowano oprawy LED zabudowane w podłożu. Na placu zlokalizowana będzie również gabłota ogłoszeniowa podświetlana taśmą LED.

- zagospodarowanie zieleni

Projekt zieleni przewiduje posadzenie 38 drzew oraz krzewów w postaci jednogatunkowych grup o geometrycznych kształtach. Lokalizacja drzew i krzewów została dostosowana do nowego zagospodarowania terenu. Całość stworzyć ma formalny układ podnoszący reprezentacyjny charakter miejsca, przy jednoczesnym podniesieniu potencjału biologicznego i zwiększeniu atrakcyjności wizualnej obszaru rewitalizacji.

W ramach projektu zaplanowano również modernizację budynku Gminnej Biblioteki Publicznej w Parysowie. Budynek powstał w 1950 r. Prowadzone będą prace wewnętrzne, dzięki którym wzmocnione zostaną funkcje pełnione przez obiekt. Planuje się remont schodów wejściowych wraz z barierką, remont łazienek, wymianę drzwi wewnętrznych, opuszczenie sufitu w sali widowiskowej wraz z pracami dotyczącymi wentylacji, odświeżenie tynków oraz malowanie ścian. Budynek zostanie przystosowany dla osób niepełnosprawnych, np. zostanie zastosowana odpowiednia szerokość drzwi umożliwiającą przejazd wózków inwalidzkich.

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

Działka nr 1375/18 w Parysowie; Rynek w Parysowie – obszar rewitalizacji;

Działka nr 1588 w Parysowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Parysowie – obszar rewitalizacji

Mapa 11: Poglądowa mapa lokalizacji projektu rewitalizacyjnego: Przebudowa Rynku w Parysowie; pogrubioną linią zieloną oznaczono granice działek

Szacowana wartość projektu

Szacowany koszt projektu to 3 000 000,00 PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (RPO WM) w wysokości do 80% kosztów projektu

Wkład EFRR – 2 400 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Parysów – 600 000,00 PLN

Kwalifikowalność wydatków zgodna z RPO WM.

Założenia projektu są zgodne z RPO WM. Projekt wpisuje się w działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych. Projekt spełnia warunki dotyczące kwalifikowalności wydatków w ramach konkursu.

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2019.

Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji

Współczesny wizerunek Rynku w Parysowie różni się od tego, który został ukształtowany w przeszłości. Parysów odgrywał niezwykle ważną rolę w gospodarce całego regionu. Kiedyś na targi zjeżdżali się tu mieszkańcy okolicznych miejscowości i gmin. Targi miały niezwykle znaczenie dla formowania się tożsamości zamieszkującej tu ludności. Były nie tylko miejscem handlu, ale również miejscem spotkań i kreowania funkcji kulturalnej. Targi stawały się swoistymi spektaklami, gdzie obok handlu toczyło się życie społeczne i kulturalne, publiczne i polityczne – ważne zebrania, uroczystości, jak i życie codzienne. Centrum, ze względu na swą atrakcyjność, kształtowało od zawsze świadomość społeczną, wyzwalając poczucie tożsamości miejsca oraz eksponując urok i wartości kulturowe regionu. Kiedyś Rynek w Parysowie był chlubą miejscowości, jego najbardziej reprezentacyjną częścią. Dzisiaj jest inaczej.

Rynek utracił dawną funkcję. Życie na Rynku i wokół niego praktycznie zamarło. Na rynku pojawiają się nieliczne kramy. Ich lokalizacja jest przypadkowa. Brakuje tu przestrzeni dla targowiska. To właśnie tutaj powinno odbywać się życie miejscowości i całej Gminy. Funkcja kulturowa oraz kształtowania więzi społecznych zostały utracone. Mieszkańcy nie znajdują w Parysowie miejsca, gdzie mogliby się spotkać, porozmawiać. Brak im miejsca, w którym mogliby przysiąść i odpocząć. Również ruch na Rynku nie jest uporządkowany. Otoczenie wokół głównej płyty jest zaniedbane, zieleń praktycznie zdegradowana. Brakuje przestrzeni handlowej, rekreacyjnej. Chodniki są zniszczone, brakuje oświetlenia i zabezpieczenia terenu. Stan niektórych domów jest zły lub bardzo zły. Miejsce to z pewnością nie przyciąga mieszkańców. Z drugiej zaś strony, mieszkańcy, którym pozwala na to sytuacja finansowa, wyprowadzają się na obrzeża miejscowości lub do innych wsi, czy też opuszczają Gminę.

Projekt ma to zmienić. Interwencja ma na celu zmianę sposobu użytkowania Rynku, na którym można będzie wprowadzić uporządkowaną i skoncentrowaną działalność gospodarczą, głównie o charakterze: usługowo-handlowym, sprzedaży produktów regionalnych w tradycyjny sposób bezpośrednio od producentów.

Niezbędna staje się przebudowa i nadanie mu nowych funkcji społecznych, gospodarczych i kulturowych.

Na wschodniej pierzei Rynku wydzielone zostaną miejsca targowe, które nie będą kolidowały z przestrzenią miejską. Mają tu powrócić małe kramy z produktami lokalnymi, tradycyjnymi. Funkcja gospodarcza będzie uporządkowana. Uporządkowana zostanie zieleń miejska i mała architektura co ma przywrócić Rynek samym mieszkańcom.

Odnowa Rynku przyciągnie tu mieszkańców dzieci, młodzież i osoby dorosłe, którzy zyskają miejsce, w którym mogą odetchnąć, spotkać się, porozmawiać, a jednocześnie nacieszyć widokiem rodzinnej miejscowości. Rynek stanie się również miejscem atrakcyjnym i bezpiecznym, gdzie odbywać się będą lokalne imprezy. W ten sposób mieszkańcy obszaru rewitalizacji będą brać aktywny udział w życiu kulturalnym – uczestniczyć w kulturze i ją współtworzyć. Będą czuli się dumni z lokalnych i regionalnych tradycji oraz odpowiedzialni za otoczenie w którym żyją.

Odnowa Rynku przyciągnie również nowe sklepy i drobne usługi. W wyniku realizacji projektu wzrośnie atrakcyjność gospodarcza Rynku, przestrzeń zostanie uporządkowana, powstaną miejsca

parkingowe; dzięki tym zmianom mieszkańcy zaczęą postrzegać ten teren jako obszar, na którym warto prowadzić działalność gospodarczą, wzrośnie poziom ich aktywności w zakładaniu, ale także rozwoju obecnie prowadzonej działalności gospodarczej. W wyniku realizacji projektu przestrzeń zostanie udostępniona dla działalności gospodarczej o charakterze usługowo-handlowym, projekt stanowi szansę na rozwój turystyki. W ten sposób nastąpi zwiększenie zatrudnienia wśród osób zamieszkujących obszar rewitalizacji. Rynek może stać się ponownie miejscem prestiżowym, zyskać funkcje, które pełnił kiedyś, ale we współczesnej odsłonie. Projekt jest komplementarny względem projektu *Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa*. W wyniku realizacji projektów, zostaną stworzone warunki dla rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców obszaru rewitalizacji. Projekt społeczny wpływa bezpośrednio na aktywizację gospodarczą mieszkańców, zaś projekt infrastrukturalny stwarza warunki dla powstania i rozwoju przedsiębiorstw.

Dlatego właśnie tak istotna jest potrzeba wprowadzenia zmian, które uczynią to miejsce atrakcyjnym i rozwojowym punktem na mapie obszaru rewitalizacji. Projekt wpłynie na polepszenie wizerunku obszaru rewitalizacji, zachowane zostanie dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Z obszarem Rynku powiązany jest funkcjonalnie budynek Gminnej Biblioteki Publicznej w Parysowie, położony w sąsiedztwie Rynku. Gminna Biblioteka Publiczna pełni funkcję upowszechniania kultury w Gminie. Posiada czytelnię internetową, udostępnia księgozbiór podręczny oraz czasopisma, prowadzony jest tu również Punkt Informacji Obywatelskiej, którego zadaniem jest informowanie o prawach społeczności oraz ich skutecznej obronie, gdzie i do kogo udać się po fachową poradę i pomoc. Biblioteka współpracuje ze szkołami, przedszkolem oraz Gminną Komisją ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Biblioteka bierze także czynny udział w konkursach oraz wydarzeniach gminnych. Obok funkcji kulturowych pełni zatem również funkcję edukacyjną, społeczną i rekreacyjną. Obecnie święta narodowe, ale także uroczystości gminne obchodzone są na Rynku w Parysowie, a ich dopełnienie stanowią wydarzenia realizowane w budynku biblioteki, np. Narodowe Święto Niepodległości oraz Święto Narodowe Trzeciego Maja – uroczystość prowadzona jest na Rynku, a dalsza część artystyczna w budynku biblioteki. Podobnie dożynki gminne, podczas których część artystyczna prezentowana jest na obszarze Rynku zaś w bibliotece odbywa się poczęstunek. Imprezy takie jednoczą mieszkańców, wzmacniają kapitał społeczny jednocześnie umożliwiają włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Po realizacji projektu, podczas gminnych wydarzeń kulturalnych imprezy odbywać się będą na płycie Rynku i w rewitalizowanej bibliotece. Obok funkcjonować będą kramy z lokalnymi produktami, gastronomią. W bibliotece udostępnione zostaną toalety dla osób korzystających z Rynku. Obiekt będzie dostosowany dla osób niepełnosprawnych. Funkcja gospodarcza ma przenikać się z kulturą. W bibliotece powstanie miejsce dla spotkań lokalnych przedsiębiorców, którzy mają integrować się tworząc powiazania korporacyjne w skali mikro. Oddziaływaniem rozproszonym projektu ma być ożywienie gospodarcze wokół Rynku. W prywatnych lokalnych przylegających do rynku powstaną nowe sklepy, punkty gastronomiczne. Przywrócona zostanie prestiżowa funkcja przestrzeni. Handel, dziś rozproszony po wszystkich kwartałach miejscowości, powrócić ma na Rynek. Realizowany projekt ma pobudzić funkcję gospodarczą na Rynku i wokół niego.

Rynek z budynkiem biblioteki pełnią więc razem ważną funkcję kulturową, społeczną, edukacyjną, ale także rekreacyjną. Planuje się, aby w budynku Biblioteki realizowane były społeczne projekty rewitalizacyjne, zachodzi więc ponownie komplementarność przedmiotowego projektu z projektem *Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa*, zwraca się także na powiązanie z projektem *Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym*. Projekt stanowi odpowiedź na stwierdzone zjawiska kryzysowe w sferze społecznej. W wyniku realizacji projektu stworzona zostanie przestrzeń – Rynek - która wpłynie pozytywnie na tworzenie i wzmacnianie więzi społecznych, dodatkowo zakłada się że projekt wzmocni sferę gospodarczą, a zatem będzie mieć pozytywny wpływ na zmniejszenie zjawiska bezrobocia, ubóstwa. Wsparcie zostaną osoby niepełnosprawne, które będą mieć pełny dostęp do Rynku, a zatem również odbywających się tu wydarzeń. Realizacja projektu wzmocni funkcje pełnione przez budynek Biblioteki, w której planuje się prowadzenie projektów społecznych, dodatkowa Biblioteka już pełni szereg funkcji, które mają na celu włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem. Projekt stanowi więc odpowiedź na zjawiska kryzysowe związane np. z potrzebą ochrony macierzyństwa, przemocą domową (Biblioteka współpracuje z Gminną Komisją ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych).

Projekt stanowi odpowiedź na stwierdzone zjawiska kryzysowe w sferze gospodarczej:

- utrata funkcji gospodarczej przez Rynek w Parysowie – funkcja zostanie przywrócona;
- niska atrakcyjność gospodarcza miejscowości – w wyniku podjętych prac wzrośnie atrakcyjność gospodarcza obszaru miejscowości Parysów;

Projekt stanowi odpowiedź na stwierdzone zjawiska kryzysowe w sferze środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej:

- zdegradowany Rynek w Parysowie z obszarem przyległym – przestrzeń Rynku zostanie zagospodarowana
- zły stan techniczny budynków – projekt wpłynie pozytywnie na rozwój obszaru rewitalizacji, budynek Biblioteki zostanie przywrócony do wymaganego stanu technicznego dzięki czemu zwiększy swoją funkcjonalność;
- skromna baza kulturowa i rekreacyjno-sportowa - powstanie atrakcyjne miejsce rekreacji – Rynek wraz z obiektem Biblioteki

Główne wskaźniki monitorowania podstawowych projektów rewitalizacyjnych

Cel rewitalizacji	Kierunek działań	Projekt	Wskaźniki / mierniki monitorowania realizacji projektów	Wartość wskaźnika	Źródło pozyskania danych
<i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i>	Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji	Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	Liczba osób objętych programami edukacyjnymi (osoby)	130	Raport z realizacji projektu, dokumentacja projektowa.
		Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	Liczba osób objętych szkoleniami (osoby)	100	Raport z realizacji projektu, dokumentacja projektowa.
<i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i>	Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru	Przebudowa Rynku w Parysowie	Liczba budynków o polepszonym stanie technicznym (sztuki)	1	Raport z realizacji projektu, dokumentacja projektowa.
<i>Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów</i>	Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji	Przebudowa Rynku w Parysowie	Liczba przedsiębiorstw powstałych na zrewitalizowanym obszarze	2	Urząd Gminy w Parysowie.

❖ SEKTOR SPOŁECZNY

Niezwykle ważnym elementem rewitalizacji jest wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby te zamieszkują w szczególności miejscowość Parysów, to w niej następuje kumulacja problemów.

Ograniczanie rozmiarów wykluczenia społecznego i ubóstwa odbywające się przede wszystkim poprzez aktywizację zawodową osób objętych interwencją, prowadzić będzie do włączenia społecznego i poprawy ich jakości życia. Łączenie aktywnych instrumentów rynku pracy i działań służących integracji społecznej stanowi najbardziej skuteczny sposób walki zarówno z bezrobociem jak i z ubóstwem.

Planuje się również aktywne wsparcie dzieci i młodzieży. Dzięki projektowi będą one mogły realizować własne pasje, rozwijać się, dokształcać. Uzyskają wsparcie psychologa, co jest szczególnie istotne wśród dzieci, które dotyka przemoc w rodzinie czy ubóstwo. Im najtrudniej jest odnaleźć się w otaczającej rzeczywistości, ale najtrudniej też realizować własne zainteresowania. W ten sposób nastąpi poprawa jakości życia dzieci i młodzieży, działanie to ma również na celu ograniczenie wykluczenia społecznego i aktywizację.

❖ PARTNERSTWO I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

W czasie obowiązywania Programu Rewitalizacji wszystkie podmioty działające w Gminie mogą włączyć swoje projekty do Programu. W tym celu powinny złożyć propozycję projektu do Sekretariatu Gminy określając:

- tytuł projektu (nazwa),
- wskazanie podmiotów realizujących projekt (listę podmiotów uczestniczących we wdrażaniu),
- opis projektu, zakres realizowanych zadań,
- lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu),
- cele projektu,
- harmonogram realizacji projektu,
- szacowaną wartość,
- prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji.

Każdy zgłoszony projekt musi wpisywać się w cele i kierunki działania Programu Rewitalizacji Gminy Parysów i bezpośrednio wpływać na wskazany w PR obszar rewitalizacji.

4.7. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym

Zgodnie z „Wytycznymi ...” poniżej przedstawiono opisy przedsięwzięć rewitalizacyjnych uzupełniających, tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować

Wkład własny Gminy Parysów – 114 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2018 – 2019.
Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji
Obecnie przy Zespole Placówek Oświatowych w Parysowie istnieje boisko typu Orlik, natomiast brakuje boiska trawiastego, przy którym można byłoby utworzyć bieżnię czy też skocznię do skakania w dal, w celu zachęcenia uczniów szkół do uprawiania sportu i rozpowszechniania sportu wśród mieszkańców Parysowa. Teren przy szkole jest terenem zaniedbanym, roślinność jest nieuporządkowana, trawniki są zadeptywane. Dodatkowo, w obszarze rewitalizacji brakuje miejsc rekreacji oraz miejsc spotkań dla miejscowych dzieci i młodzieży. Efektem braku atrakcyjnej infrastruktury jest spędzanie czasu w sposób bezproduktywny, czy to przed ekranem telewizora, komputera, tabletu czy telefonu. To niestety coraz bardziej powszechna forma rozrywki oraz kontaktu ze światem zewnętrznym wśród młodych ludzi. W długim okresie czasu, dostrzegalne są negatywne efekty takich zachowań, należą do nich choroby kręgosłupa, problemy ze wzrokiem, ale także otyłość czy brak umiejętności porozumiewania się i współpracy z innymi ludźmi. Drugim najbardziej popularnym sposobem na spędzanie czasu wolnego, - choć ten dotyczy już dzieci starszych i młodzieży – są spotkania, podczas których próbowany jest np. alkohol. Alkoholizm staje się chorobą, która zmienia swoje oblicze i podczas gdy jeszcze jakiś czas temu dotyczyła osób z tzw. marginesu społecznego, obecnie staje się problemem ludzi wykształconych, dobrze usytuowanych, którzy są sfrustrowani, dosięgają ich problemy, których nie są w stanie rozwiązać, więc znajdują rozwiązanie – ucieczkę w stan odurzenia. Niestety dzieci i młodzież powielają błędy opiekunów i bardzo często nie dość, że próbują używki zdecydowanie zbyt wcześnie, to nadużywają jej. Stąd potrzeba wprowadzenia zmian, które uczynią Parysów miejscem atrakcyjnym i rozwojowym, czemu służyć ma realizacja m.in. realizacja niniejszego projektu. Realizacja projektu przyczyni się do zmniejszenia na obszarze rewitalizacji problemów społecznych. W wyniku realizacji projektu wzrośnie jakość infrastruktury społecznej, poziom świadczonych usług o charakterze rekreacyjnym, ale i edukacyjnym. Uczniowie szkoły, w tym dzieci i młodzież zamieszkująca Parysów, będą mieć zapewniony dostęp do powstałej infrastruktury. Projekt wpłynie na polepszenie wizerunku obszaru rewitalizacji.

Nazwa projektu rewitalizacyjnego
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych
Podmioty realizujące projekt
Gmina Parysów, ul. Kościuszki 28, 08-441 Parysów, tel. (25) 685 53 19 Organizacje pozarządowe mogą realizować projekt w partnerstwie z Gminą lub samodzielnie. Planuje się zaangażowanie Stowarzyszenia na rzecz rozwoju społeczności Gminy Parysów.
Zakres realizowanych zadań
Planuje się realizację cyklu spotkań / kursów / szkoleń dla osób starszych oraz osób

niepełnosprawnych zamieszkałych na obszarze rewitalizacji. Spotkania mają na celu aktywizację tych osób, włączenie ich w życie Gminy, pobudzenie do działania.

Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia projektu)

Działania będą realizowane w sposób ciągły i dotyczyć będą obszaru rewitalizacji.

Szacowana wartość projektu

Szacowany koszt projektu to 1 000 000,00 PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFS w wysokości do 85% kosztów projektu

Wkład EFS – 850 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Parysów – 150 000,00 PLN

W ramach realizacji planuje się również próbę uzyskania dofinansowania z innych źródeł, takich jak np. PFRON. W takim wypadku podział kosztów kształtowałby się następująco:

Wkład PFRON (70%) – 700 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Parysów – 300 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2020.

Wpływ na realizację Programu Rewitalizacji

Projekt ma na celu stworzyć możliwość osobom starszym i niepełnosprawnym do powrotu do aktywnego życia. Osoby te najczęściej w ogóle nie uczestniczą w życiu kulturowym Gminy, nie udzielają się społecznie, nie biorą udziału w organizowanych spotkaniach czy wydarzeniach kulturalnych.

Dzięki realizacji projektu poprawie ulegnie jakość życia mieszkańców Parysowa objętych projektem. Promowany będzie zdrowy i aktywny styl życia. Osoby starsze stanowią doskonałe „źródło wiedzy i doświadczenia”, które można i należy wykorzystać w celu rozwoju obszaru rewitalizacji. Nastąpi poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji

4.8. Komplementarność i kompleksowość projektów rewitalizacyjnych

❖ KOMPLEKSOWOŚĆ

Program Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 – 2022 przedstawia projekty rewitalizacyjne kompleksowo – uwzględnia współfinansowanie tychże działań z różnych źródeł, w tym z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 - 2020, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, wskazuje również na możliwość wyboru innych programów pomocowych, jeżeli tylko dany projekt będzie spełniał przedstawiane kryteria. Do programów tych należy np. PFRON czy Ministerstwo Edukacji Narodowej. Program przewiduje także możliwość finansowania projektów ze środków prywatnych, jedynym wymaganiem jest, by proponowane projekty przedstawiały wymagane w niniejszym Programie informacje. Na etapie

tworzenia PR podmioty prywatne nie wyraziły chęci uczestnictwa w projektach rewitalizacyjnych, finansując je. Dopuszczona jest taka możliwość przy ewentualnej aktualizacji PR.

Ponadto projekty przedstawione w PR uwzględniają działania w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej, a zatem nie pomijają żadnego z obszarów. Nie są to działania punktowe, a takie które wywierają wpływ na cały obszar rewitalizacji, często również oddziaływanie projektów będzie widoczne w dalszej części Gminy.

Projekty są różnorodne, ale jednocześnie są ze sobą powiązane, dzięki czemu oddziałują synergicznie na obszar rewitalizacji. Przyczyniają się do podniesienia poziomu i jakości życia mieszkańców, z jednej strony polepszają warunki pracy, zamieszkania i rekreacji z drugiej przyczyniają się do zwiększenia aktywności zawodowej osób bezrobotnych, aktywizacji osób starszych czy poprawie jakości życia osób niepełnosprawnych. Służą aktywizacji społeczeństwa z obszaru rewitalizacji, podniesieniu jakości życia mieszkańców tego obszaru, odnowie przestrzeni publicznej, wywierają silny wpływ na funkcję kulturową i turystyczną obszaru. Efekty realizacji projektów są ze sobą powiązane, nie tylko poprzez oddziaływanie na codzienne życie mieszkańców w sferze zamieszkania, pracy, kultury, rozrywki i nauki, ale także poprzez odnowę przestrzeni publicznej. Projekty mają na celu osiągnięcie długotrwałych efektów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. W ten sposób wszystkie projekty wykorzystują efekty realizacji innych, zachodzi synergia na etapie ich realizacji oraz synchronizacja efektów oddziaływania na sytuację kryzysową.

Tabela 31: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania (dla poszczególnych projektów wskazano dwie możliwe ścieżki finansowania)

nazwa projektu	planowane – rozważane źródła finansowania						
	Gmina Parysów	RPO WM na lata 2014 - 2020	EFS	Ministerstwo Edukacji Narodowej	PFRON	Powiatowy Urząd Pracy w Garwolinie.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	X		X				
	X			X			
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	X		X				
	X					X	
Przebudowa Rynku w Parysowie	X	X					
Budowa szkolnego boiska sportowego	X						X
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	X		X				
	X				X		

Tabela 32: Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – sfery występowania i współwystępowania negatywnych zjawisk, wskazanie, na które sfery projekt oddziałuje

nazwa projektu	sfery występowania i współwystępowania negatywnych zjawisk				
	społeczna	gospodarcza	środowiskowa	przestrzenno-funkcjonalna	techniczna
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	X	X			
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	X	X			
Przebudowa Rynku w Parysowie	X	X	X	X	X
Budowa szkolnego boiska sportowego	X			X	X
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	X		X		

❖ KOMPLEMENTARNOŚĆ PROBLEMOWA

Przedstawione w Programie projekty uzupełniają się tematycznie, dzięki czemu Program będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich aspektach. Powiązania zachodzą pomiędzy projektami społecznymi, skierowane są one ku różnym grupom wiekowym (dzieci, młodzież, seniorzy, osoby dorosłe), ale i różnym grupom społecznym (osoby bezrobotne, niepełnosprawne, zagrożone wykluczeniem społecznym, dotknięte ubóstwem). Powiązania zachodzą również pomiędzy projektami społecznymi i projektami infrastrukturalnymi, które poza rezultatami twardymi oddziałują również na sferę społeczną, np. w wyniku budowy boiska sportowego, zostanie zrewitalizowana zaniedbana przestrzeń, ale również powstanie miejsce spotkań i rekreacji, którego tak bardzo w Parysowie brakuje, zwiększony zostanie dostęp do infrastruktury sportu dla wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji, w tym w szczególności dzieci i młodzieży.

Zadbano również o to, by realizowane były zarówno projekty społeczne jak i projekty infrastrukturalne, a zatem nie dopuszczono do tego, by działania były fragmentaryczne i dotyczyły np. tylko sfery technicznej. Opis każdego z planowanych projektów zawiera informację o stanie pożądanym, jaki zamierza się osiągnąć dzięki jego realizacji, wskazano również proponowane wskaźniki rezultatu oraz sposoby ich zmierzenia (rozdział 5.7 i 5.8 przedmiotowego PR).

Projekty zawarte w niniejszym PR wpisują się w *Strategię Rozwoju Gminy Parysów na lata 2015 - 2022*. Proponowane projekty rewitalizacyjne przyczyniają się do realizacji celu głównego strategii, jakim jest: *Zapewnienie mieszkańcom wysokiego poziomu życia poprzez rozwój sfery gospodarczej, społecznej, tworzenie przyjaznych warunków zamieszkania*.

Poniżej przedstawiono cele strategiczne, w które wpisuje się przedmiotowy PR.

CEL STRATEGICZNY I Rozwój przedsiębiorczości oraz wsparcie sektora rolniczego

CEL STRATEGICZNY II Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy

CEL STRATEGICZNY III Ochrona środowiska przyrodniczego, zwiększenie efektywności energetycznej i kształtowanie ładu przestrzennego

CEL STRATEGICZNY IV Odnowa i rozwój miejscowości wiejskich w oparciu o lokalne zasoby, tradycje

Projekty rewitalizacyjne ujęte w niniejszym PR oraz w Strategii to:

- Przebudowa Rynku w Parysowie,
- Budowa szkolnych boisk sportowych.

Szerzej komplementarność dokumentów została opisana w rozdziale 2.1 Nawiązanie do regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych. W tymże rozdziale wyjaśniono także powiązania PR z innymi dokumentami strategicznymi / planistycznymi Gminy Parysów.

❖ KOMPLEMENTARNOŚĆ PRZESTRZENNA

Zaproponowane w Programie projekty dobrano w taki sposób, aby efektywnie oddziaływały one na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach, jak zaznaczono w „Wytycznych ...”), projekty dopełniają się przestrzennie, zachodzi pomiędzy nimi efekt synergii, co wyjaśniono już powyżej.

Projekty społeczne przedstawione w Programie obejmują obszar rewitalizacji, ale zakłada się, że będą one stanowiły projekty wzorcowe, na podstawie których, podobne działania będą mogły być prowadzone poza obszarem rewitalizacji. Zakłada się silne oddziaływanie projektów w samym obszarze rewitalizacji, ale także poza jego granicami, co stanowi wartość dodaną projektów i będzie przynosić korzyści na terenie całej Gminy Parysów. Dzięki takiemu podejściu, nie dopuszcza się do przenoszenia problemów na inne obszary oraz zapobiega się powstaniu niepożądanych efektów społecznych, takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Zaproponowane projekty, w tym o charakterze infrastrukturalnym, mają doprowadzić do podwyższenia jakości życia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, co nie znajdzie odzwierciedlenia w obniżeniu jakości życia osób spoza wyznaczonego obszaru rewitalizacji. PR dąży do wyrównania dysproporcji i szans pomiędzy mieszkańcami Gminy, kładąc nacisk na realizację projektów w obszarze dotkniętym kryzysem, wzmacniając tym samym kapitał społeczny Gminy Parysów.

W miarę upływu czasu, możliwości finansowych oraz aktywności społecznej, PR będzie uzupełniany o inne projekty, tak aby efekty realizacji PR jeszcze mocniej wpływały na rozwój obszaru rewitalizacji i jego mieszkańców. Kluczowy stanie się monitoring prac i ich efektów oraz reagowanie na zachodzące zmiany, co zostało opisane w kolejnych rozdziałach. Konieczna jest także weryfikacja działań prowadzonych poza obszarem rewitalizacji (np. wynikających ze strategii rozwoju Gminy Parysów), tak aby nie zagrażały one działaniom podejmowanym na obszarze rewitalizacji, a wręcz przeciwnie, uzupełniały się. Nie dopuszcza się jednak możliwości zagrożenia obszarowi rewitalizacji, albowiem wszystkie działania na obszarze Gminy są koordynowane przez Wójta Gminy Parysów, który czuwa nad ich prawidłową realizacją.

❖ KOMPLEMENTARNOŚĆ ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Niniejszy PR zapewnia komplementarność źródeł finansowania, co w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne w nim zawarte, zakładają wykorzystanie wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania (rodzaj źródeł finansowania projektów opisano przy każdym z nich). Dzięki takiemu podejściu PR prowadzi do uzyskania korzystnych efektów dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji, jednocześnie realizując zasadę dodatkowości środków UE. Źródła finansowania przedstawia tabela: *Kompleksowość projektów rewitalizacyjnych – źródła finansowania*, powyżej.

Zachodzi również koordynacja i synergia projektów, szczególnie w zakresie projektów finansowanych w ramach EFRR i EFS. Projekty mają na celu osiągnięcie długotrwałych efektów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej. Projekty o charakterze społecznym mają na celu wyrównanie szans mieszkańców w dostępie do nauki, rekreacji, pracy. Budują wysokiej jakości kapitał społeczny, tak potrzebny dla prawidłowego rozwoju obszaru rewitalizacji. Projekty te mają również na celu budowę bądź przywrócenie umiejętności i kwalifikacji mieszkańców, mają jednoczyć, pomagać tworzyć więzi społeczne, budować przywiązanie do miejsca zamieszkania. Projekty infrastrukturalne tworzą zaś podstawy dla podwyższenia jakości życia mieszkańców, zwiększają dostęp do rekreacji, zwiększają również estetykę przestrzeni oraz poprawiają jakość środowiska przyrodniczego, dzięki czemu warunki zamieszkania, pracy, nauki

i rekreacji stają się lepsze, wzrasta komfort użytkowania przestrzeni publicznej. W ten sposób wszystkie projekty wykorzystują efekty realizacji innych, zachodzi synergia na etapie ich realizacji oraz synchronizacja efektów oddziaływania.

PR dopuszcza, a wręcz promuje włączenie w realizację Programu prywatnych źródeł finansowania, co jest jednak w zupełności uzależnione od inwestorów prywatnych. Połączenie prywatnych i publicznych źródeł finansowania, umożliwi jeszcze większą dynamikę wprowadzania zmian, oczywiście przy odpowiednim nadzorze wdrażanych w ten sposób projektów. Na etapie tworzenia PR podmioty prywatne nie wyraziły chęci uczestnictwa w projektach rewitalizacyjnych, finansując je. Dopuszczona jest taka możliwość przy ewentualnej aktualizacji PR.

❖ KOMPLEMENTARNOŚĆ PROCEDURALNO-INSTYTUCJONALNA

Zgodnie z „Wytycznymi ...” „Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.”

System ten przedstawiono w kolejnych rozdziałach PR.

❖ KOMPLEMENTARNOŚĆ MIĘDZYOKRESOWA

W latach 2007-2013 Gmina Parysów nie posiadała programu rewitalizacji. Pomimo to zrealizowała szereg projektów z udziałem dofinansowania ze środków zewnętrznych. Były to zarówno projekty społeczne, realizowane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, jak i projekty infrastrukturalne, które uzyskały dofinansowanie z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka oraz z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Poniżej przedstawiono listę tychże projektów.

Projekty rewitalizacyjne zawarte w przedmiotowym PR współgrają z projektami już zrealizowanymi, szczególnie w przypadku projektów społecznych, które były skierowane do przedszkolaków oraz uczniów szkół w Gminie Parysów.

tytuł projektu	fundusz/program	wartość projektu [zł]	kwota dofinansowania [zł]
Internetowe okno na świat w Gminie Parysów	POIG, działanie: 8.3. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu - eInclusion	1 364 482,00	1 262 145,85
Zajęcia pozalekcyjne - wyrównanie szans uczniów z Gminy Parysów	POKL, działanie: 9.1. Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty poddziałanie: 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	495 268,20	420 977,98
Zmierzamy	POKL, działanie: 9.1. Wyrównywanie	170 914,00	145 276,90

ku sukcesowi z indywidualizacją	szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty poddziałanie: 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych		
Mały Odkrywca w Przedszkolu dla grup starszych	POKL, działanie: 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich	99 954,00	84 960,90
Mały Odkrywca w Przedszkolu dla dzieci młodszych	POKL, działanie: 9.5. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich	99 854,00	84 875,90
Budowa oczyszczalni ścieków i rozbudowa kanalizacji sanitarnej	Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie	2 848 882,18	2 200 000,00

4.9. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji

Zgodnie z definicją rewitalizacji, działania podejmowane przez Gminę Parysów, odnoszące się do poszczególnych aspektów rewitalizacji, wymagają współpracy i włączenia w proces rewitalizacji szerokiego grona interesariuszy. Mowa tu zarówno o mieszkańcach, jak i stowarzyszeniach, organizacjach, prywatnych inwestorach, itp.

Konieczne jest podjęcie działań inwestycyjnych umożliwiających kompleksową przemianę przestrzeni publicznej, stworzenie miejsc przyjaznych aktualnym i potencjalnym mieszkańcom oraz turystom, co wzmocni atrakcyjność obszaru Gminy Parysów. Działania muszą wpłynąć na podwyższenie jakości życia mieszkańców, ale także przyczynić się do rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji.

Konieczne jest także zaangażowanie lokalnej społeczności w proces rewitalizacji, co zostało już uczynione na etapie wyznaczania obszaru rewitalizacji. Lokalna społeczność musi jednak brać również aktywny udział w realizacji Programu, w poszczególnych, wytypowanych działaniach. Pożądane jest zaangażowanie i aktywny udział organizacji pozarządowych realizujących inicjatywy m.in. na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego i wyrównywania szans, dzięki czemu wszelkie projekty o charakterze społecznym będą realizowane w sposób profesjonalny, zgodny z potrzebami mieszkańców obszaru.

5. Indykatywne ramy finansowe - plan finansowy realizacji Programu Rewitalizacji w latach 2016 - 2022

Środki finansowe stanowiące wsparcie dla przeprowadzenia projektów rewitalizacyjnych Gmina może – w zależności od charakteru projektu – uzyskać z różnych źródeł.

W ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020* są to działania obejmujące następujące priorytety inwestycyjne:

CELE TEMATYCZNE ORAZ PRIORYTETY INWESTYCYJNE
Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP
3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości
Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach
4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym
4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami
6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego
Cel tematyczny 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników
8i dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją
9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich
9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie
9iv <i>ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</i>
9v wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia

Źródło: *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020*

W ramach krajowych programów operacyjnych możliwe jest uzyskanie wsparcia do projektów z poniżej wymienionych priorytetów inwestycyjnych:

Program Operacyjny	Priorytety Inwestycyjne
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym 4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego 6e (iv) Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszaniu hałasu 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	8ii Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży
Program Operacyjny Polska Wschodnia	4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	2a Poszerzanie zakresu dostępności łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie wprowadzania nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej 2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.

Źródło: Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

Dodatkowo, projekty w ramach programu rewitalizacji mogą być finansowane z Inicjatyw UE typu JESSICA, środków budżetowych Gminy, środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, środków instytucji sektora publicznego oraz w ramach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego.

Dla poszczególnych projektów rewitalizacyjnych wskazano dwie możliwości finansowania. Stąd dane w tabeli poniżej dla tych projektów podawane są dwukrotnie.

Plan finansowy projektów rewitalizacyjnych (kwoty podano w tys. PLN)

Projekt	rok 2016						rok 2017					
	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne
Przebudowa Rynku w Parysowie	0	0	0	0	0	0	1000	800	0	0	200	0
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	0	0	0	0	0	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	0	0	0	0	0	0	250	0	0	0	125	125 (MEN)
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	0	0	0	0	0	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	0	0	0	0	0	0	250	0	0	0	100	150 (PUP)
Budowa szkolnego boiska sportowego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	0	0	0	0	0	0	215	0	0	182,75	32,25	0
	0	0	0	0	0	0	250	0	0	0	75	175 (PFRON)

cd.

Projekt	rok 2018						rok 2019					
	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne
Przebudowa Rynku w Parysowie	1000	800	0	0	200	0	1000	800	0	0	200	0
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	0	0	212,5	37,5	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	125	125 (MEN)	250	0	0	0	125	125 (MEN)
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	250	0	0	212,5	37,5	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	100	150 (PUP)	250	0	0	0	100	150 (PUP)
Budowa szkolnego boiska sportowego	150	0	93 (PROW)	0	57	0	150	0	93 (PROW)	0	57	0
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	215	0	0	182,75	32,25	0	210	0	0	178,5	31,5	0
	250	0	0	0	75	175 (PFRON)	250	0	0	0	75	175 (PFRON)

cd.

Projekt	rok 2020						rok 2021					
	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne
Przebudowa Rynku w Parysowie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	0	0	212,5	37,5	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	125	125 (MEN)	250	0	0	0	125	125 (MEN)
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	250	0	0	212,5	37,5	0	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	100	150 (PUP)	250	0	0	0	100	150 (PUP)
Budowa szkolnego boiska sportowego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	210	0	0	178,5	31,5	0	0	0	0	0	0	0
	250	0	0	0	75	175 (PFRON)	0	0	0	0	0	0

cd.

Projekt	rok 2022					
	ogółem	Środki EFRR	Środki EFRROW	Środki EFS	Środki własne	inne
Przebudowa Rynku w Parysowie	0	0	0	0	0	0
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	125	125 (MEN)
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa	250	0	0	212,5	37,5	0
	250	0	0	0	100	150 (PUP)
Budowa szkolnego boiska sportowego	0	0	0	0	0	0
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych	0	0	0	0	0	0

6. Mechanizmy włączania podmiotów i grup aktywnych na terenie Gminy w proces rewitalizacji

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA – TWORZENIE PROGRAMU REWITALIZACJI

Na etapie tworzenia Programu Rewitalizacji zorganizowane zostały konsultacje społeczne dotyczące projektu PR. Władzom Gminy zależało na uzyskaniu opinii Interesariuszy na temat warunków życia oraz na identyfikacji miejsc wymagających rewitalizacji w Gminie. Podjęto więc badania sondażowe i zwrócono się do Interesariuszy z prośbą o wzięcie w nich udziału i wypełnienie formularza konsultacji. Badania miały charakter anonimowy. Formularz skierowany był do osób pełnoletnich. Konsultacje były prowadzone od dnia 05.10.2016 r. do dnia 21.10.2016 r.

Interesariuszom udostępniono treść projektu:

- 1) w formie elektronicznej na stronie internetowej www.parysow.pl w zakładce „Program rewitalizacji”; oraz w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie www.bip.parysow.pl
- 2) w formie papierowej w Urzędzie Gminy Parysów pok. 10, w godz. pracy Urzędu.

Zainteresowani mogli wyrażać swoje opinie i uwagi poprzez:

- 1) ustne zgłoszenie uwag w pok. Nr 10 w godz. pracy Urzędu,
- 2) wypełnienie i przesłanie drogą elektroniczną formularza konsultacji na adres ug@parysow.pl, albo złożenie formularza w wersji papierowej w siedzibie Gminy,
- 3) zgłaszanie uwag w czasie spotkania z konsultantem, które odbyło się w dniu 14.10.2016 r. w Parysowie (budynek Urzędu Gminy) w godz. od 10.00-12.00.

W czasie spotkania konsultant, udzielał odpowiedzi na wszelkie pytania dotyczące Programu Rewitalizacji oraz samego procesu tworzenia, a następnie wdrażania Programu. Prowadzony był otwarty nabór projektów do PR, na stronie internetowej Urzędu Gminy oraz w samym budynku Urzędu Gminy widniała informacja o możliwości indywidualnego spotkania z konsultantem, uzyskania informacji o PR, jego celach. Spotkania te były również szansą na wniesienie uwag do PR, propozycji projektów. Dla przedsiębiorców i organizacji stały się możliwością wniesienia propozycji projektu rewitalizacyjnego. Przeprowadzone konsultacje społeczne oraz indywidualne spotkania z konsultantem dały możliwość zaangażowania się w realizację projektów jednostek poza Urzędem Gminy, w tym na zasadzie partnerstwa.

Na spotkaniach z konsultantem pojawiły się 23 osoby, które nie zgłosiły żadnych uwag ani projektów. Do Urzędu nie wpłynął również żaden formularz konsultacyjny. Tym samym nie zgłoszone zostały propozycje projektów przez inne podmioty.

Sposób włączenia Interesariuszy w proces opracowania Programu Rewitalizacji opierał się zatem na przeprowadzaniu różnych form konsultacji społecznych do których należy zaliczyć:

- formularz konsultacyjny;
- uwagi w postaci papierowej lub elektronicznej;
- indywidualne spotkania z konsultantem.

Interesariuszami Programu Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 – 2022 są:

Interesariusze	Działania włączające w proces tworzenia PR
Mieszkańcy	– organizacja konsultacji społecznych i spotkań dla mieszkańców mających na celu przedstawienie celów Programu oraz poszczególnych projektów – organizacja konsultacji społecznych i spotkań dla mieszkańców podczas tworzenia projektów (mieszkańcy mogli włączyć się w proces projektowania, sposobu organizacji przestrzeni, ustalaniu zakresu szkoleń itp.) – powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych z tworzeniem Programu (na stronach www Gminy, lokalnych wydawnictwach)
Przedsiębiorcy z Gminy	– organizacja konsultacji społecznych i spotkań mających na celu przedstawienie celów Programu oraz poszczególnych projektów – powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych w tworzeniem Programu (na stronach www Gminy, lokalnych wydawnictwach)
Organizacje pozarządowe	– organizacja konsultacji społecznych i spotkań dla organizacji na temat możliwości włączenia się w procesy rewitalizacyjne (konsultacja programów edukacyjnych, społecznych)
Jednostki edukacyjne (szkoły, przedszkola)	– powiadomienie oraz zaproszenie do udziału w spotkaniach i konsultacjach społecznych
Służby porządkowe (policja, Ochotnicza Straż Pożarna)	– indywidualne spotkania w policję (konsultacja projektów mających na celu poprawę bezpieczeństwa)

7. System wdrażania Programu Rewitalizacji Gminy Parysów

Wójt Gminy Parysów po uchwaleniu PR powoła Zespół Projektowy. Program Rewitalizacji jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji

z otoczeniem. Wdrożeniu PR towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Program rewitalizacji jest warunkiem koniecznym do rozwoju danej jednostki terytorialnej, stanowi jedno z ważniejszych narzędzi wprowadzania zmian na obszarze Gminy. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu, do czego niezbędne jest osadzenie go w systemie zarządzania rozwojem Gminy.

Właściwy proces wdrażania Programu wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Opiera się na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, szczególnie ze społecznością zamieszkującą obszar rewitalizacji, innymi użytkownikami tego obszaru, przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi. Przedkładany PR jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim był budowany. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne oraz kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja PR uzależniona jest od środków własnych Gminy, wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Gminy wskazują, że na realizację przyjętych celów Jednostka zabezpieczy 20% wkładu w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie PR odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Parysów.

❖ ZARZĄDZANIE I WDRAŻANIE

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację PR będzie pełnił wyodrębniony, specjalnie powołany Zespół Projektowy (ZP). W skład ZP wejdzie Pełnomocnik ds. rewitalizacji (PdsR) (jego zadaniem będzie nadzór nad pozostałymi członkami ZP) oraz pracownicy Urzędu Gminy – odpowiedzialni za poszczególne dziedziny objęte działaniami rewitalizacyjnymi, posiadający doświadczenie w realizacji projektów miękkich i twardych. ZP będzie miał charakter operacyjny i będzie działał pod przewodnictwem Wójta. Członkowie ZP to pracownicy Urzędu Gminy Parysów, w tym pracownicy Referatu inwestycji, funduszy unijnych, planowania przestrzennego i gospodarowania mieniem oraz Referatu finansowo – budżetowego).

Zespół Projektowy będzie składał się z 6 osób:

- Wójta Gminy,
- Sekretarza Gminy,
- Kierownika Działu Inwestycji,
- Skarbnika Gminy,
- Pracownika odpowiedzialnego za edukację,
- Pracownika odpowiedzialnego za ochronę środowiska.

Osobą odpowiedzialną za zespół będzie Wójt Gminy Parysów.

Realizacja PR polegać będzie zatem na przypisaniu odpowiednim osobom (zgodnie z zakresami działania referatów Urzędu Gminy) merytorycznych przedsięwzięć przedstawionych w Programie Rewitalizacji. Dodatkowo, każda z tych osób będzie odpowiedzialna za tworzenie projektu, uczestnictwo w spotkaniach konsultacyjnych, gromadzenie i analizę danych ewaluacyjnych.

Do zadań ZP należy (na etapie przygotowania PR):

- identyfikacja sytuacji społecznej i gospodarczej obszarów Gminy pod kątem objęcia w PR;
- identyfikacja projektów do objęcia w PR;
- prowadzenie konsultacji społecznych PR;
- przygotowywanie raportów dotyczących stopnia realizacji PR, sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy, zakresu i wniosków z konsultacji społecznych.

Zakres zadań ZP obejmuje również (na etapie wdrażania):

- zapewnienia zgodności realizacji dokumentu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach PR,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji PR,
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania PR,
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji PR.

PdsR będzie osobą odpowiedzialną za: kontakt z ekspertami zewnętrznymi i za weryfikację wszystkich cząstkowych zadań przez nich realizowanych, informowanie Interesariuszy o dostępnych formach partycypacji społecznej na stronie internetowej Gminy i w Urzędzie Gminy oraz za wyłożenie PR i Prognozy oddziaływania na środowiska do wglądu publicznego.

Urząd Gminy, jako instytucja odpowiedzialna za wdrożenie PR, odpowiedzialna będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne,
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w PR w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku PR, kluczową postacią w procesie jego realizacji i monitoringu jest Wójt Gminy Parysów. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania PR, jego wdrażania, jak również oceny jego realizacji. Do najważniejszych zadań Wójta w zakresie zarządzania i monitoringu należałby bezpośredni nadzór nad wdrażaniem PR oraz wyznaczenie koordynatora jego realizacji.

Ważną rolę w procesach wdrożeniowych Dokumentu odgrywać powinien PdsR jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań w nim wyznaczonych i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w Gminie.

Główne zadania Pełnomocnika do spraw Rewitalizacji polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji PR;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację PR, w tym uwzględnienie partycypacji społecznej w monitorowaniu procesu rewitalizacji;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji PR;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się ono na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej Urzędu. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność.

Najważniejszym sposobem włączenia Interesariuszy w proces wdrażania Programu Rewitalizacji będzie ich aktywny udział w przewidzianych do realizacji działaniach – projektach rewitalizacyjnych. Interesariusze Programu Rewitalizacji będą wdrażali i monitorowali działania dotyczące aktywizacji społecznej, likwidacji negatywnych zjawisk społecznych, działań o charakterze infrastrukturalnym, środowiskowym i przestrzenno-funkcjonalnym, co pozwoli na pełną realizację Programu Rewitalizacji. W tabeli poniżej podano interesariuszy Programu wraz z mechanizmami ich włączenia w realizację Programu.

Interesariusze	Działania - wdrażanie
Mieszkańcy Gminy	– organizacja spotkań dla mieszkańców podczas realizacji projektów (mieszkańcy będą mogli włączyć się w proces organizacji przestrzeni, będą brali udział w szkoleniach, projektach społecznych itp.) – organizacja konsultacji indywidualnych (przynajmniej raz w roku) dot. wdrażania PR, stopnia realizacji celów, wskaźników; zostanie umożliwione zgłaszanie uwag; – głównym zadaniem mieszkańców Gminy Parysów spoza obszaru rewitalizacji, będzie wspieranie wszystkich pozostałych interesariuszy rewitalizacji, aby jak najlepiej zrealizować wyznaczone cele; – powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych z wdrażaniem Programu (na stronach www Gminy, lokalnych wydawnictwach)
Mieszkańcy obszaru rewitalizacji - Parysowa	– to główni Interesariusze PR; mieszkańcy Parysowa będą głównymi beneficjentami przedsięwzięć zaplanowanych w ramach rewitalizacji, jednocześnie będą mieli duży wpływ na ostateczny zakres realizowanych zadań; wezmą udział w zaproponowanych w PR projektach społecznych; mieszkańcy obszaru rewitalizacji mogą zostać zaangażowani w realizację projektów infrastrukturalnych; głównym zadaniem mieszkańców w procesie

	rewitalizacji będzie zatem aktywny udział i zaangażowanie w realizowane projekty, tak aby jak najlepiej zrealizować zaplanowane cele rewitalizacji; – mieszkańcy na bieżąco mogą zgłaszać swoje problemy oraz propozycje ich rozwiązania Wójtowi Gminy Parysów oraz pracownikom Urzędu Gminy, a także podczas spotkań organizowanych na terenie poszczególnych sołectw i sesjach Rady Gminy (za pośrednictwem radnych i sołtysów);
Przedsiębiorcy z Gminy	– organizacja konsultacji indywidualnych (m.in. spotkań na temat wsparcia UE dla lokalnych przedsiębiorstw) – przynajmniej raz w roku, lub na prośbę przedsiębiorców; – będą przede wszystkim uczestniczyć w działaniach mających na celu ograniczenie skali bezrobocia i wzrost aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji; przy wsparciu innych Interesariuszy mogą tworzyć nowe miejsca pracy, które niewątpliwie przyczynią się do ograniczenia negatywnych zjawisk społecznych, występujących na obszarze rewitalizacji, ale także na obszarze całej Gminy; – powiadamianie o ważnych wydarzeniach związanych z wdrażaniem Programu (na stronach www Gminy, lokalnych wydawnictwach)
Przedsiębiorcy spoza Gminy	– promocja procesów rewitalizacyjnych na terenie miejscowości Parysów w celu przyciągnięcia przedsiębiorstw mogących zainwestować na terenie objętym rewitalizacją – wydawnictwa o zasięgu regionalnym;
Jednostki edukacyjne (szkoły, przedszkola)	– udział przedstawiciela odpowiedzialnego za edukację w Zespole Projektowym
Służby porządkowe (policja, Ochotnicza Straż Pożarna)	– indywidualne spotkania z policją (bieżąca konsultacja projektów mających na celu poprawę bezpieczeństwa) – Ochotnicza Straż Pożarna będzie czynnie włączona w proces promocji Programu

❖ HARMONOGRAM

Poniżej przedstawiono harmonogram wdrażania programu rewitalizacji w oparciu o przedstawione wcześniej projekty rewitalizacyjne. Harmonogram będzie ulegać zmianom według bieżących potrzeb, możliwości finansowania, a także w przypadku pojawienia się nowych projektów.

projekt	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Przebudowa Rynku w Parysowie							
Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży w połączeniu ze wsparciem psychologicznym							
Organizacja szkoleń i kursów w połączeniu ze wsparciem psychologicznym dla osób bezrobotnych oraz odchodzących od rolnictwa mieszkańców Parysowa							
Budowa szkolnego boiska sportowego							
Aktywizacja społeczna i wsparcie dla osób starszych i niepełnosprawnych							

8. Sposoby monitorowania, oceny i promocja Programu Rewitalizacji

❖ MONITOROWANIE

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu programu rewitalizacji i jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania PR oraz jego poszczególnych elementów dokonywać będzie Komitet Monitorujący. Aby zachować ciągłość procesu przygotowania PR i jego realizacji, w skład Komitetu Monitorującego wchodzić będą członkowie Zespołu Projektowego, zaangażowanego w sporządzanie PR. Skład Komitetu Monitorującego przedstawiać się będzie zatem następująco:

- Wójt Gminy Parysów,
- Skarbnik Gminy Parysów,
- Pełnomocnik do spraw Rewitalizacji,
- Przedstawiciel Rady Gminy,
- dodatkowo zaangażowany zostanie przedstawiciel lokalnej społeczności - Sołtys z obszaru rewitalizacji, czyli Sołtys Parysowa

Zebrania Komitetu Monitorującego odbywać się będą raz na pół roku. Istnieje możliwość częstszych spotkań po uprzednim zawiadomieniu członków Komitetu, jeżeli zajdzie taka potrzeba. Zasady organizacji pracy Komitetu Monitorującego oraz jednostki administracyjno-technicznej obsługującej ww. komitet określone będą zarządzeniem Wójta Gminy. Obowiązkiem jednostki obsługującej komitet będzie zawiadamianie członków Komitetu o terminach posiedzeń oraz przygotowywanie na w/w posiedzenia szczegółowych informacji na temat postępów w realizacji PR w formie standardowego raportu monitorującego. Jej obowiązkiem będzie także przygotowywanie protokołów z posiedzeń Komitetu Monitorującego, zawierających ustalenia z w/w posiedzeń i przesyłanie ich do członków Komitetu. Komitet Monitorujący analizować będzie ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całego PR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i PR z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Jeśli w raportach monitoringowych ujawnione zostaną problemy związane z wdrażaniem PR, Komitet Monitorujący powinien podjąć działania mające na celu wyeliminowanie pojawiających się trudności wdrożeniowych.

Na koniec każdego podokresu planowania (tzn. w styczniu 2022 roku) Komitet Monitorujący sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście założeń Programu. Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami PR, a jego rzeczywistym wykonaniem będą w w/w raporcie wyjaśnione. Raport końcowy będzie dostępny do wglądu w Urzędzie Gminy Parysów.

❖ OCENA SKUTECZNOŚCI DZIAŁAŃ, EWALUACJA, WPROWADZANIE MODYFIKACJI W REAKCJI NA ZMIANY ZACHODZĄCE W OTOCZENIU PROGRAMU

W procesie monitorowania Programu przewidziano następujące fazy:

Ocenę wstępną

Rozpoczęcie programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy częściowej realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programu i projektów.

Monitoring sterujący

Dotyczy całego okresu wdrażania projektu. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyśleń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu. Monitoring odbywać się będzie raz w roku. Za monitoring będzie odpowiedzialny Komitet Monitorujący.

Kontrolę końcową - ewaluację efektów

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki programu/projektu. Logika programu/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność programu/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższanie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest zatem dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron;
- oszacowanie możliwości i ograniczeń;
- usprawnienie zarządzania;
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego;
- poprawianie błędów dla celów odpowiedzialności;
- wsparcie alokacji zasobów finansowych;
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania programów;

- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się programy;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia programów i projektowania nowych programów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić, na ile zakładane w PR cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyłeń w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości.

Ewaluacja odbywać się będzie na koniec okresu wrażeń Programu. Za ewaluację będzie odpowiedzialny Komitet Monitorujący.

Zaangażowanie Interesariuszy w proces monitorowania

W trakcie realizacji założeń Programu interesariusze będą mogli przekazywać swoje uwagi oraz propozycje do projektów Zespołowi Projektowemu zarówno w bezpośrednich spotkaniach, jak i za pośrednictwem poczty elektronicznej i tradycyjnej (adres: ug@parysow.pl i Urząd Gminy Parysów ul. Kościuszki 28, 08-441 Parysów). Wszystkie zgłaszane uwagi i propozycje będą przedstawiane na spotkaniach Zespołu Projektowego, a informacje na temat ich uwzględnienia na etapie realizacji Programu zostaną podane do publicznej wiadomości na stronie internetowej Urzędu Gminy Parysów, w zakładce dot. Programu Rewitalizacji.

Program Rewitalizacji będzie oceniany pod względem aktualności i stopnia realizacji przez Wójta Gminy co najmniej raz na 3 lata. Informacje o stopniu realizacji będą ogłaszane na stronie internetowej Gminy, w zakładce dot. Programu Rewitalizacji. Podanie oceny stopnia realizacji Programu do publicznej wiadomości umożliwi wszystkim grupom Interesariuszy, w tym mieszkańcom Gminy, mieszkańcom obszaru rewitalizacji czy przedsiębiorcom, zapoznanie się z nią i zgłoszenie ewentualnych uwag. W ramach niniejszej procedury Interesariusze obszaru rewitalizacji będą mogli również proponować nowe zadania do ujęcia w PR, co będzie miało znaczący wpływ na przebieg rewitalizacji w kolejnych latach. Zgłoszone wnioski zostaną uwzględnione podczas aktualizacji PR.

Główne wskaźniki monitorowania Programu Rewitalizacji

Wskaźniki będą badane przed realizacją projektu rewitalizacyjnego, bezpośrednio po realizacji, rok oraz 3 lata po realizacji projektu.

cel	kierunek	wskaźniki/mierniki monitorowania realizacji działań/zadań	wartość bazowa	wartość docelowa w 2022 r.	sposób oceny / źródło pozyskania danych
<i>Cel 1. Wzmacnianie kapitału społecznego w obszarze rewitalizacji</i>	Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców obszaru rewitalizacji w celu zahamowania negatywnych tendencji społecznych w obszarze rewitalizacji	Zmniejszenie liczby osób w rodzinach, korzystających z pomocy społecznej w obszarze rewitalizacji o 10%	Rok 2015: Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej: 140	Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej: 126	Raport z realizacji projektu. Dane z GOPS w Parysowie.
<i>Cel 2 Wzmacnianie infrastruktury technicznej i społecznej dla zniwelowania zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji</i>	Uporządkowanie i zaprowadzenie ładu przestrzennego, wzmocnienie funkcjonalności obszaru	Zmniejszenie liczby budynków pozostających w złym stanie technicznym, o 0,2%	Rok 2016: Liczba budynków pozostających w złym stanie technicznym: 366	Liczba budynków pozostających w złym stanie technicznym: 365	Raport z realizacji projektu.
<i>Cel 3 Tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego na obszarze rewitalizowanym Gminy Parysów</i>	Tworzenie przestrzeni dla rozwoju gospodarczego obszaru rewitalizacji	Zmniejszenie liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych o 5%	Rok 2016: Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych: 78	Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych: 74	Dane z Urzędu Gminy w Parysowie.

❖ PROMOCJA PROGRAMU REWITALIZACJI

Gmina Parysów będzie upowszechniać informacje o projektach i ich efektach przede wszystkim na obszarze ich realizacji oraz na ogólnodostępnej stronie internetowej.

Działania promocyjne będą zgodne z wymogami rozporządzenia w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów umożliwiających efektywne wdrażanie PR oraz ocenę działań promocyjnych. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace i działania promocyjne. Celem ewaluacji działań promocyjnych jest odpowiedź na pytanie, czy wszyscy mieszkańcy regionu mają wystarczającą wiedzę o działaniach realizowanych przez Urząd Gminy Parysów? W przypadku problemów z promocją, działania powinny być korygowane w miarę zapisów projektu. Innym celem jest zapewnienie efektywnej promocji przy jednoczesnym obniżeniu jej kosztów.

W prasie lokalnej i regionalnej oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach *Programu Rewitalizacji Gminy Parysów na lata 2016 - 2022*.